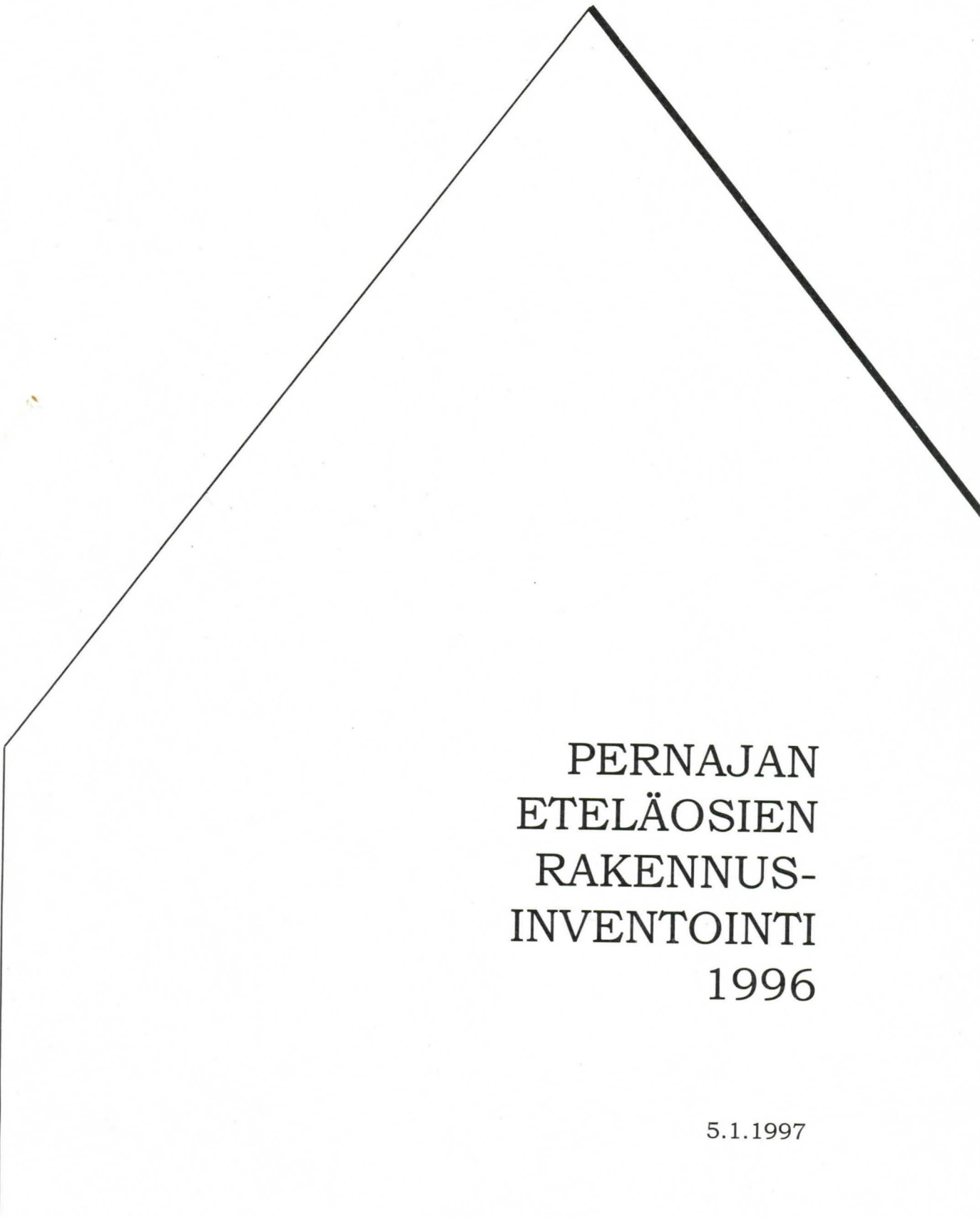

Selja Flink
arkkitehti SAFA
Punavuorenkatu 18 B 20
00150 Helsinki
(09) 627 417
040 514 5454

PERNAJAN
ETELÄOSIEN
RAKENNUS-
INVENTOINTI
1996

5.1.1997

Sisällysluettelo

PERNAJAN ETELÄOSAT	1
Kartanoiden Pernaja	1
Talonpoikaiskylät	2
RAKENNUSINVENTOINTI	3
Tietolähteet	3
Inventointimenetelmä	4
Taulukkomerkinnot ja yhteenveto	4
KYLÄT JA KOHTEET	12
1. Sarvilahti	12
2. Kirkonkylä	19
3. Greggböle, Baggnäs, Tervik	27
4. Gerby, Tjusterby, Sjögård, Isnäs	30
5. Fasarby, Kärpe	34
6. Labby, Rönnäs	37
7. Mästlax, Näse, Malmsby	39
8. Kabböle, Våtskär	41
9. Sarvisalo (Sarvsalö)	44
10. Härkäpää (Härpe)	46
11. Horslök	49
12. Rösund	52

Liite 1. Inventointitaulukot

PERNAJAN ETELÄOSAT

Pernajan kunta sijaitsee Suomen etelärannikolla Porvoon ja Loviisan välissä. Alueen kautta on kulkenut historiallinen Suuri rantatie eli Kuninkaantie, alunperin kiertäen melko pitkälle etelään Pernajan keskiaikaisen kirkon ohitse. 1950-luvulla otettiin käyttöön suorempi itä-länsisuuntainen tieyhteys Koskenkylästä Loviisaan. Nykyinen valtatie ja parhaillaan rakennettava moottoritie seuraavat suurinpiirtein tätä lyhyempää linjausta jättäen Pernajan kirkonkylän omaan rauhaansa.

Pernajanlahti työntyy syvän kiilamaisena pohjoiseen jakaen inventointialueen kahtia. Itäpuolella sijaitsee itse kirkonkylä nauhamaisena pitkän harjun länsirinteellä. Lähempänä Loviisan kaupunkia, joka on saanut alkunsa Pernajan pitäjän Degerbyn kartanosta, on Sarvilaxträsket ympärillään tasaiset viljelyaukeat, jotka jatkuvat kohti etelää ja saaristoa. Sarvilahden kartano hallitsee aluetta, joka ulottuu eteläpuolisiin saariin saakka ja niiden kalastajakyltiin.

Koskenkylän ruukkiyhteisö on asettunut yhteyksiltään edulliselle paikalle Pernajanlahden pohjukkaan, joen ja Suuren rantatien risteykseen. Lahden länsiranta puolestaan on merkittävä vanhaa kartanoseutua laajoine viljelymaineen. Tasaisin välimatkoin meren rannalla sijaitsevat Tervikin, Tjusterbyn, Sjögårdin, Isnäsin, Labbyn, Idlaxin ja Näsen kartanot sekä Sarvisalo omalla saarellaan. Saaristossa ja alueen eteläisissä kärjissä on joukko omaleimaisia kyläyhteisöjä.

Kartanoiden Pernaja

Luonteenomaista ja erityistä Pernajalle ovat sen lukuisat eri-ikäiset ja -tyyppiset kartanot, joilla on ollut suuri vaikutus alueen asutuksen ja maiseman luonteeseen sekä tietyksi sosiaaliseen rakenteeseen.

Kartanohan (herrgård) on käsitteenä kovin epämääräinen. Osa nykyisistä kartanoista juontaa juurensa keskiaikaisiin suurmiestiloihin, osa on syntynyt kun talonpoikaistaloja tai kyliä on ostettu tai yhdistetty. Maunu Eerikinpojan vuonna 1345 julkaiseman ns. Täljen säännöksen mukaan ratsupalvelukseen ilmoittautunut talonpoika korotettiin rälssimieheksi ja hän sai verovapauden tilaansa, jota kutsuttiin säteriksi. Rälssistä kehittyi aatelisto. Vuonna 1561 säterivapaus vahvistettiin, mutta edellytyksenä oli, että maata viljeltiin ja asuinkartano oli "hyvin rakennettu".

Kustaa Vaasa aloitti läänitykset, eli lahjoitti uskollisille avustajilleen kyliä, jopa pitäjiä, ja niiden verotulot. Vuonna 1569 aateluus ja siihen liittyvät läänitykset muuttui perinnölliseksi. Ratsupalveluvollisuus poistui ja entisistä sätereistä tuli rälssi- eli allodiaalisätereitä, jotka voitiin periä oikeuksineen. 1600-luvun lopussa kruunun huono talous johti osittaiseen reduktioon eli peruu-tukseen. 1700-luvulla omistajat alkoivat yleisemmin asua itse kartanoissaan, maita laajennettiin ostamalla talonpoikien maita. Torpparilaitos alkoi kehittyä.

Oman ryhmänsä kartanoista muodostavat vielä rautaruukit sekä sotilasvirka-talot (puustelli = boställe), joita oli armeijan ja laivan päällystön jokaiselle sotilasarvolle. Tällaisen kartanon haltijalla oli asumis-oikeutta vastaan velvollisuus ylläpitää ruotuarmeijan vakansseja.

Olle Sirén on Pernajan historiassa jakanut alueen kartanot kahteen ryhmään. Vanhoja sätereitä ja suurtiloja ovat Degerby, Sarvilahti, Särkilahti, Segersby, Malmgård, Forsby, Tervik, Tjusterby, Isnäs, Labby, Idlax, Näse ja Sarvisalo. Uusia herraskartanoita ja vähäisempiä tiloja inventointialueella ovat mm. Bajars, Nykulla, Ollas, Hagaböle, Gislarböle, Greggböle, Bagnäs, Sjögård, Lassdahl, Malmsby, Kabböle ja Hermans. Näiden kaikkien omistus- ja rakennushistoriasta löytyy yksityiskohtaista tietoa pitäjänhistorian sivuilta.

Varhaisimpina aikoina useat kartanot eivät rakennustavaltaan poikenneet kansanrakentamisesta, talot olivat matalia hirsi-taloja suljetussa pihapiirissä. 1600-luvun lopulla kartanoiden vallitsevaksi rakennus-tyyliksi tuli ns. karoliininen tyyli, jolle luonteenomaista oli yksinkertaisuus, säterikatto ja viisihuoneinen pohjakaava (suuri sali keskellä). 1700-luvun loppua kohti kustavilaisuus lisäsi tyyliin omat klassishenkiset koristeaiheensa, kuten ikkunakehyksien uurteet ja pisarat. Vuosisadan puolesta-

Talonpoikaiskylät

Tavanomainen kyläasutus muotoutui noudattaen omia lakejaan. Entisajan ihmiselle luonnonolojen huomioonottaminen oli itsestäänselvä välttämättömyys: talot rakennettiin hyvälle pohjamaalle edullisiin ilmaisuuntiin ja pellot raivattiin viljavalle maalle. Myös rakentamista ohjasivat saatavilla olevat materiaalit ja työkalut, siksi Suomessa on rakennettu puusta ja hirsirakennustekniikalla.

Tiiviimpää asutusta syntyi usein veden äärelle ja teiden risteysiin. Kylä saattoi saada alkunsa yhdestä talosta ja sen maista, joita sitten jaettiin jälkeläisten kesken. Hyvä esimerkki tällaisesta tiiviistä sukukylästä on Våtskärin saaristolaiskylä. Tiiveydellä oli etunsa, se antoi suojaa vihollista vastaan ja monia maataloustöitä tehtiin yhdessä. Vaarana olivat tulipalot, jotka levisivät tuhoisasti talosta toiseen.

Maat oli useissa kylissä jaettu vanhan ns. aurinko- eli sarkajaon mukaan, kullakin talolla oli erityyppistä maata kapeina sarkoina ympäriinsä. Vuonna 1760 Pernajassa alettiin toteuttaa isojakoa, jonka tarkoituksena oli jakaa maat suurempiin yksiköihin. Tässä yhteydessä osa taloista muutti kyläkeskuksista kauemmaksi uusien maidensa

välistä yleiseksi kattomuodoksi tuli mansardi- eli taitekatto.

Empiretyylissä, joka kukoisti 1800-luvun ensimmäisen puoliskon, koristelu pysyi samankaltaisena, mutta kattomuodon ihanteeksi tuli loiva aumakatto. Suuri osa Pernajassa säilyneistä 1800-luvun kartanoista on perusrungoltaan yksikerroksisia, mutta varustettuna keskiosan frontespiiseli poikkipäätykorotuksella. Vuosisadan loppua kohti kertaustyylien vaikutus alkoi lisätä rakennuksiin renessanssin, barokin ja gotiikan koristeaiheita. Ainoa puhtaasti uusgoottilainen kartano on Tjusterbyn kartanon uusi päärakennus vuodelta 1867.

Pernajan alueen kartanoille tyypillinen frontespiiseli poikkipäätykorotus. Lill-Särklaxin kartano, kohde 202.

luo. Käytännössä - juuri kartanoista johtuen - isojaolla ei Pernajassa ollut kovin suurta hajauttavaa vaikutusta, kuten ei myöskään vuoden 1900 tienoilla toteutettulla uusjaolla.

Itsenäisiä, oman maansa omistavia talonpoikia, oli Pernajassa lähinnä sisäsaaristossa. Kartanot omistivat eräitä tiloja talonpoikaiskylästä, jolloin viljelijät olivat lampuoteja (landbo), vuokratilajelijöitä. 1700-luvulta kehittyi torpparijärjestelmä. Kartanoiden torpat olivat yleensä pieniä, mutta suuri osa elannosta saatiin omasta viljelystä, karjanhoidosta ja kalastuksesta. Muonamiehet (statare) puolestaan asuivatkin kartanon työväenasunnoissa ja saivat elintarvikkeensa työpanostaan vastaan. Muonamiesjärjestelmä kehittyi 1800-luvun lopulla, kun tilattoman väestön osuus alkoi kasvaa.

Tälle vuosisadalle tultaessa kartanoiden tehostunut maanviljelys alkoi vaatia yhä suurempia peltoaloja, joten lampuoti- ja torpparikylien haluttiin siirtyvän kauemmaksi. Moni kylä katosi lopulta kokonaan, kun torpparilain myötä torppareille luovutettiin tila takamailta. Viimeisin kyläkuvaa hajottanut ilmiö oli sodan jälkeisten rintamiamiestonttien ripotteleminen pitkin maaseutua.

RAKENNUSINVENTOINTI

Pernajan kunnan alueella on kesällä 1996 käynnistymässä osayleiskaavasuunnittelu. Rakennusinventoinnin tavoitteena on antaa suunnittelijalle tarpeellista lisätietoa alueen rakennetusta ympäristöstä. Alueesta tehdään lisäksi erilliset maisema- ja luontoinventoinnit.

Yleiskaavasuunnittelu keskittyy pääasiassa ranta-alueille. Siksi inventointikin on rajattu käsittämään Pernajan kunnan merellisen osan eli valtatie 7:n eteläpuolen. Jo aiemmin asemakaavoitetut taajama-alueet, Pernajan kunnantoimiston ympäristö, Koskenkylän ja Isnäsin taajamat, jätettiin inventoinnin ulkopuolelle.

Toivomukseni on että inventointi saatettaisiin myös alueen asukkaiden tietoon, auttamaan heitä ymmärtämään hienon alueensa ominaispiirteitä ja kunnioittamaan sen arvokasta rakennuskantaa sekä huolehtimaan siitä parhaan kykynsä mukaan. Käytännön kunnossapito- ja korjausohjeita saa helposti ja edullisesti Museoviraston julkaisemista korjauskorteista.

Tietolähteet

Itä-Uudenmaan seutukaavaliitto on julkaissut teoksen *Ympäristöhoitoinventointien yhteenveto 1988*, jossa on Pernajan rakennushistoriallisia kohteita yli 80. Kohteet ovat pääasiassa perinteistä rakennuskulttuuria, arvokkaita kartanoita ja Suuren Rantatien säilyneitä osia. Tiedot ovat osittain vanhentuneita ja niitä on tarkistettu tämän työn yhteydessä.

Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisu *Rakennettu kulttuuriympäristö, valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993* perustuu edelliseen. Pernajasta on mukana Itä-Uudenmaan seutukaava-alueen kohteet 18-27:

18. Pernajanlahden länsirannan kulttuurimaisema
19. Pernajan kirkon miljöö ja Pernajanlahden itärannan kulttuurimaisema
20. Suur-Sarvilahden kartano ja kulttuurimaisema
21. Härkäpään saaristokylä
22. Horslökin kylä
23. Isnäsin teollisuusalue
24. Fasarbyn kylä
25. Koskenkylän historiallinen teollisuusalue
26. Koskenkylän kulttuurimaisema (vrt. Liljendal 6)
27. Våtskärin saaristomaisema

Aiemmin inventoituja merkittäviä yksittäisiä kohteita (kirkot, kartanot) ei nyt tehdyssä inventoinnissa ole käsitelty. Paikalla on useimmiten kuitenkin käyty tarkistamassa tämänhetkinen tilanne. Valtakunnallisesti merkittäviksi määritellyt kylät kuten Härkäpää, Horslök, Fasarby ja Våtskär on sen sijaan käyty rakennuksittain läpi.

Karttamateriaalin osalta lähdeoteoksena on ollut *Kuninkaankartasto Suomesta 1776-1805 (Alanen ja Kepsu)*, joka kertoo kylien ja asutuksen sijainnin 1800-luvun alussa. Tieto on siirretty 1:20 000 pohjakarttaan ja maastotyössä nämä alueet on tarkistettu.

Erinomaisen tarkka ja yksityiskohtainen lähdeoteos on Pernajan kunnan julkaisema neljäosainen *Pernå sockens historia*, josta on saatu kartta- ja valokuvamateriaalia. Kolme viimeisintä osaa kirjoittanut professori Olle Sirén on lisäksi tapaamissamme antanut arvokasta lisätietoa.

Inventointimenetelmä

Suoritettu inventointityö poikkeaa perinteisistä kulttuurihistoriallisista inventoinneista kaavoituslähtökohtansa vuoksi. Yleensä rakennusinventoinneissa käytetään museoviraston kehittämää inventointikorttia, johon melko yksityiskohtaisesti kirjataan tiedot rakennuksen historiasta, materiaaleista ja ympäristöstä. Sen sijaan kaavoitusta varten tehtävässä inventoinnissa tavoitteena on saada kerättyä tietoa useammasta yksittäisestä rakennuksesta mutta vähemmän yksityiskohtaisesti.

Inventoitavan alueen jokainen rakennus pyritään tarkistamaan. Työ etenee pohjakartan mukaan systemaattisesti ja auto on välttämätön. Karttaan merkitään värikoodilla rakennuksen oletettu rakennusaika. Vanhemmista taloista täytetään paikan päällä inventointilomakkeen rivi, haastatellaan mahdollisesti paikallaolevia asukkaita ja otetaan valokuvia. "Karsintaraja" on pääasiassa toisen maailmansodan kohdalla, sen jälkeen rakennettuja kohteita on otettu mukaan vain poikkeustapauksissa. Maaseudulla harvemmin on rakennettu merkittävää modernia arkkitehtuuria, sen sijaan joitakin yhtenäisiä jälleenrakennusajan asuntoalueita on löydettävissä.

Inventointilomakkeen riville kirjataan seuraavat perustiedot rakennuksesta: Käytötarkoitus, omistajan tai tilan nimi, rakennusaika (arvio/tieto), kerrosluku, runko-, perustus- ja vuorausmateriaali, kattomuoto ja -materiaali, ikkunatyyppi sekä kuntoarvio. Lisäksi mainitaan erityispiirteitä, pihapiirin ominaisuuksia ja asukkaiden antamia tietoja rakennuksen historiasta. Kohteita ei arvoteta vielä keruuvaiheessa vaan vasta koko aineiston ollessa koottuna. Osa vanhemmistakin rakennuksista jää vain kartan värimerkinnän varaan. Tietyt rakennustyyppit ovat niin yleisiä ja piirteiltään yhteneväisiä, että tarkempi inventointi ei anna lisätietoa. Tällaisia ovat esimerkiksi eri-ikäiset punaiset tuvat, joita maaseudulla on lukuisia, kaikissa samanlainen rima-vuoraus ja kuusiruutuiset ikkunat. Tarkempaan inventointiin voi tällaisessa tapauksessa innoittaa tilan tai talon tiedossa oleva historiallinen merkitys.

Kaikki inventoidut kohteet numeroidaan kylittäin ja kirjataan Excel-taulukkomuotoon. Taulukosta voidaan tehdä yhteenvetoja ja kohteet siirretään osaksi suunnittelukartan paikkatietojärjestelmää. Lisäksi alueet ja tärkeimmät kohteet kuvaillaan sanallisesti tässä raportissa.

Taulukkomerkinnät ja yhteenveto

Koko alueelta inventoitiin lomakkeelle 203 rakennusta. Seuraavassa selvitetään inventointitaulukon merkintöjä, tehdään yhteenvetoja tiedoista ja kerrataan rakennusosien ja tyylien historiaa:

Numero

Jokaisella inventoidulla rakennuksella on oma numeronsa. Piharakennukset on yleensä mainittu selostuksessa.

Nro

Kylä

Kyläjako perustuu soveltaen Pernå sockens historia osa II:1 liitekartassa *Jordbesittningen i Pernå 1700-1870* esitettyihin kylärajoihin. Etenemissuunta on idästä länteen ja etelään Pernajanlahden ympäri.

Nrot	Kylät	Kohteita
100-	Sarvilahti, Hormnäs, Bagarböle, Grevböle, Strömslandet, Tjuvö, Lappnor, Pitkäpää	36
200-	Kirkonkylä, Thorsby, Garpgård, Gislarböle, Koskenkylä	47
300-	Greggböle, Bagnäs, Tervik	6
400-	Gerby, Tjusterby, Sjögård, Isnäs	14
500-	Fasarby, Kärpe	11
600-	Labby, Rönnäs	5
700-	Mästlax, Näse, Malmsby	2
800-	Kabböle, Vätskär	20
900-	Sarvisalo (Sarvsalö)	6
1000-	Härkäpää (Härpe)	16
1100-	Horslök	32
1200-	Rösund	8
Yhteensä		203

Kohteiden numerointiperiaate ja lukumäärät kylittäin.

Rakennus

Suurin osa, 172 kohdetta, on tavallisia asuinrakennuksia. Lisäksi kartanoiden pääarakennukseksi kutsuttuja rakennuksia inventoitiin kahdeksan.

Kouluja on seitsemän, mutta niistä vain yksi toimii edelleen, muut on muutettu asunnoiksi tai esim. leirikeskuksiksi. Kaksi alueen leiri- tai lomakeskuksista on entisiä asuinhuiloita.

Seurataloja alueella on viisi ja inventoituja kauppoja kaksi. Kirkollisia rakennuksia on kaksi, Pernajan kirkonkylän kappeli ja Horslökissä toiminut rukoushuone, joka tosin nykyään on loma-asuntona.

Varmasti tai erittäin todennäköisesti loma-asuntoina toimii 45 rakennuksista. Kokonaan autiona on ainakin 11 taloa.

Rakennus	kpl	%
Asuinrakennus	174	86
Kartano	8	4
Koulu	7	4
Seuratalo	5	3
Kauppa	2	1
Luhtiaitta	3	2
Kappeli	1	-
Rukoushuone	1	-
Pappila	1	-
Pitäjäntupa	1	-

Tila

Tilan nimi perustuu karttalähteeseen, historiatietoon tai asukkaiden ilmoitukseen. Toisista kohteista on ilmoitettu omistaja tai muuttunut käyttötarkoitus.

Rakennusaika

Käytettävissä olevan ajan puitteissa on ollut mahdotonta palata useaan kertaan tiloille tai metsästä asukkaita puhelimitse, toisaalta asukkaat eivät läheskään aina tiedä talonsa rakentamisaikaa. Siksi rakentamisajankohta on pääasiassa arvioitu silmämääräisesti, mikä on toisinaan hyvin vaikeaa.

Maaseudun vanhat rakennukset ovat yleensä hirsirakenteisia. Hirsikehikon siirtäminen kokonaan tai osittain on ollut yleistä ja taloja on laajennettu ja muokattu vastaamaan uusia tarpeita ja ihanteita. Siksi monessa tapauksessa rakennuksen ydin voi olla satoja vuosia vanha, mutta nykyinen asu nuorempi. Oma lukunsa ovat niin perusteellisesti esimerkiksi 60-luvulla korjatut talot, että vanhan rungon voi aavistaa vain sokkelikivistä.

Sarakkeessa **Rak1** on annettu arvio tai ensimmäisen rakennusvaiheen ajankohta vuosisadan tai vuosikymmenen tarkkuudella. **Rak2**-sarakkeessa oleva vuosiluku on asukkailta tai muista lähteistä saatu tarkka rakentamisaika TAI merkittävän muutoksen tapahtuma-aika.

Tyyli

Ajoittamisessa käytetään apuna yleensä kullekin aikakaudelle ja arkkitehtuurin historian jaksolle tyypillisiä tyylipiirteitä, mutta maaseudulla tämä menetelmä on melko epäluotettava. Osa rakentamisesta on perinteistä talonpoikaisrakentamista, jossa samat rakennustavat ja -yksityiskohdat ovat olleet käytössä satoja vuosia. Varsinaiset tyylit ovat kulkeutuessaan keskuksista kauemmaksi muokkautuneet ja yksinkertaistuneet. Hyväksi ja kauniiksi koettu tyyli on maaseudulla säilynyt käytössä vielä siinä vaiheessa kun se kaupungissa on jo vaihtunut seuraavaan.

Rakennukset on iän ja tyylipiirteiden mukaan jaettu tyyliluokkiin. Moni rakennus häilyy todellisuudessa eri tyylien välillä sisältäen piirteitä useammasta.

Perinteinen rakennus (1700 - 1800)

Suomen vanhin talonpoikainen rakennuskanta on tiiviisti sidoksissa lamasalvos-hirsirakentamiseen. Talot ovat yksikerroksisia, kattokulma loiva ja ikkunat yleensä kuusi- tai kaksitoistaruutuisia. Perinteisten rakennusten pohjaratkaisut perustuvat

Rak1 / Rak2

Rakennusaika	kpl	%
1600 = 1600-luku	1	-
1700 = 1700-luku	13	6
1800 = 1800-luku	55	27
1900 = 1870-1910	74	37
1910 = 1910-luku	17	8
1920 = 1920-luku	32	16
1930 = 1930-luku	11	6

T

Tyyli	kpl	%
per	46	23
pt	25	12
emp	8	4
kt	53	26
jug	17	8
klass	46	23
funk	3	2
m	5	2

per

yksittäistupaan (tupa, kamari ja porstua) tai paritupaan, joka eri muunnelmineen on kautta historian yleisin. Tavanomaisessa parituvassa kahden tuvan välissä on porstua ja kamari, mutta Pernajan seudulla yhtä yleinen on läpikuljettava porstua, jonka toisella puolella on tupa ja toisella kaksi kamaria. Perinteiset rakennukset ovat usein vuoraamattomia tai sitten rimavuorattuja. Viime vuosisadan lopusta käytettiin myös päre- tai paanuvuorausta.

Punainen tupa (1800-1950)

pt

Maaseudun lukuisat punaiset tuvat eivät ole varsinaisen tyyliisuuntaus, mutta oma erillinen ilmiönsä, jonka tunnuspiirteenä on pieni koko, yksinkertainen perusmuoto ja punamullattu rimavuoraus. Ikkunat ovat kuusiruutuiset tai T-puitteiset. Tyyli-
piirteitä saattaa olla havaittavissa ikkunoiden vuorilaudan koristelussa, mutta muuten ajoittaminen on vaikeaa. Erityisen paljon pieniä mäkitupia rakennettiin viime vuosisadan vaihteessa, kun tilattoman väestön osuus lisääntyi nopeasti.

Empirerakennus (1800-luku)

emp

Alueen vanhimmat kartanot ja keskiaikainen kirkko edustavat historiallisia tyyliisuuntia, jotka on kerrottu aiempien inventointien teksteissä. Vähäisemmistä ja uudemmista kartanoista suurin osa on 1800-luvun alku- ja keskivaiheilta ja ne edustavat 1800-luvun uusklassismia eli empireä. Yhteisinä piirteinä niillä on poikkipääty- eli frontespiisikerros, eleetön pystylaudoitus ja kuusiruutuisten ikkunoiden kehyksen ns. Lovisa-droppar.

Kertaustyylinen rakennus (1870 - 1910)

kt

1800-luvun lopussa syntyivät ns. kertaustyyliin uusrenessanssi, uusgotiikka ja uusbarokki, jotka omaksuivat piirteitä menneistä tyyleistä. Yleisin Suomessa on uusrenessanssi, jonka vaikutusta puutaloihin ovat mm. julkisivun jakaminen erisuuntaisesti laudoitettuihin kenttiin ja ikkunoiden kehyksien runsas koristelu konsoleilla ja ruusukeilla. Ikkunatyypinä alkoi levitä venäläisvaikutteinen T-jakopuite. Uusgotiikan piirteitä voi nähdä kuistien vinoruutuisissa ikkunoissa.

Jugendrakennus (1910-luku)

jug

Vastalauseeksi taantumukselliseksi koettuja kertaustyyliä vastaan kehittyi vuosisadan alussa jugendtyyli, jossa rakennuksen perushahmo suureni ja kattomuodot muuttuivat monimutkaisemmiksi. Puujulkisivuissa säilyi jako erisuuntaisiin kenttiin. Koristeluissa vallitsi kaksi linjaa: kaarevia kasviaiheisia tai suorakulmaisia ja geometrisia.

1920-luvun klassistinen rakennus (1920-30)

Klassisen arkkitehtuurin ihanteet ja aiheet palasivat jälleen 1920-luvulla. Tunnuksmerkkeinä olivat yksinkertainen rakennusmassa, melko jyrkkä harja- tai mansardikatto ja tyylitellyt klassiset koristeaiheet. Ikkunat olivat yleensä kuusiruutuisia ja rimavuoraus tavallisin.

klass

Funktionalistinen rakennus (1910-40)

Funktionalismi ihanoi rakennuksessa yksinkertaisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Perushahmo oli usein laatikkomainen ja tasa- tai pulpettikattoinen. Ikkunat jaettiin korkeintaan muutamalla pystypuitteella, koristeita ei käytetty. Vuorausihanne oli sileä vaalea rappaus, puuvuorauksessa vaikutelma saatiin aikaiseksi vaakasuuntaisella limilaudoituksella. Tiukkaa funkista edelsi klassisvaikutteinen funktionalismi, jossa yksinkertaisiin julkisivuihin liittyi jonkin verran koristelua.

funk

Muutettu rakennus (1950-)

Toisinaan rungoltaan vanhaa rakennusta on viime vuosikymmeninä muutettu niin runsaasti, että sen historiallinen arvo on kadonnut. Tavallisimpia muutoksia ovat olleet ikkunoiden vaihtaminen jakopuitteettomiin ja uudet ulkovuorausmateriaalit (pelti, mineriittilevy) sekä erilaiset laajennussivut.

m

Runkomateriaali

Suomen maaseudulla puu on ollut ylivoimaisesti suosituin rakennusmateriaali helpon saatavuutensa ja käsiteltävyytensä vuoksi. Nurkkaliitoksiin perustuva lamasalvostekniikka ei vaatinut kalliita nauvoja välttämättä lainkaan.

Inventoiduista rakennuksista vain neljä on kivirunkoisia. Muut ovat puurunkoisia, suurin osa hirsirakenteisia (todetusti 79). Joukossa on joitakin lautarakenteisia ja yksi kimpirakenteinen talo (Kabböle 803).

Myös perustusten materiaali voi kertoa rakennuksen iästä. Vanhimmat hirsirakenteiset talot on perustettu luonnonkivistä ladotulle perustalle, joko avoimena tuuletuvana rakenteena tai ns. multapenkkirakenteena. Louhittuja kiviä on yleisemmin alettu käyttää vasta viime vuosisadan vaihteen jälkeen.

R

Runkomateriaali	kpl	%
P = puurunko	199	98
K = kivirunko	4	2

Ph = hirsirunko
 Pl = lautarunko
 Px = muu (kimpi)

Vuoraus

Seinien ulkopuolinen vuoraus on ollut menneisyydessä sahaustekniikan kehittymättömyydestä johtuen harvinaista. Kallista lauttaa saatettiin talonpoikaisessa rakentamisessa käyttää vain nurkkasalvosten suojaamiseksi, hyvä esimerkki tällaisesta on Ingerby (kohde 412). Julkisivun suojaamiseen käytettiin myös päreitä ja paanuja, alueella on säilynyt muutama tällainen harvinaisuus.

Kartanoissa ja muissa arvorakennuksissa ulkovuorauksella tavoiteltiin kivi-rakennuksen sileätä pintavaikutelmaa, siksi käytettiin joko vaaka- tai pystylaudoitusta. Punamultamaalilla matkittiin tiilirakennuksen väriä. Myöhemmin punamulta halpeni ja siirtyi tavallisen kansan käyttöön ja kartanoiden ulkorakennuksiin, kun taas arvokkaammat rakennukset alettiin maalata vaaleilla öljymaaleilla, hiekkakiveä jäljitellen.

Tavanomaisessa rakentamisessa yleisin ulkovuoraustyyppi on rimavuoraus jonka etuna on pystylaudoituksen saumoja suojaavien rimojen vaihdettavuus niiden kuluessa ja lahotessa. Kohteista 80:ssä on rimavuoraus.

Kertaustyylilien aikaan suosittiin ponttilaudoitusta, joka seinän eri osissa aseteltiin eri suuntiin. Yleensä rakennus jaettiin vaakasuorilla listoilla kolmeen osaan, joista keskimäinen levein osa, jossa ikkunat sijaitsivat, laudoitettiin vaakasuuntaisesti. Ylä- ja alaosissa laudoitus oli pystysuuntaista. Etuna oli jälleen helpoimmin lahoavan alahelman vaihdettavuus. Jugendtyylissä vuorausperiaate pysyi samana vaikka listakoristelu sai kaarevia tai kulkimikkaita piirteitä. Tämän tyyppinen vuoraus on inventointikohteista 60:ssä.

Rima- ja ponttilaudoitus säilyivät vallitsevina aina 1960-luvulle asti, mistä lähtien markkinoille ilmestyivät erilaiset julkisivulevyt (mineriitti, karaatti ym.), tiilet sekä lomalaudoitus, jossa samanlevyisiä lautoja kiinnitetään lomittain. Lomalaudoitus on nykyään yleisin puuvuoraustyyppi, silloinkin kun halutaan rakentaa maaseudun maisemaan sopeutuvia taloja. Lomalaudoitus on kuitenkin esimerkiksi rimalaudoitusta paljon kömpelömmän näköinen, eikä sillä ole rimojen vaihtamisen etua.

V

Vuoraus	kpl	%
Pp = pystyvuoraus	14	7
Pv = vaakavuoraus	27	13
Pvp = pystyvaakavuoraus	61	30
Pr = rimavuoraus	80	40
Pl = lomalaudoitus	6	3
- = vuoraamaton	7	4
Ppär = pärevuoraus	1	-
Ppaa = paanuvuoraus	1	-
Rap = rappaus	5	3
Pelti = pelti	1	-

Kattomuoto (ei taulukossa)

Perinteisin kattomuoto on satula- eli harjakatto. Perinteisessä hirsirakentamisessa, jossa kantavan rakenteen muodostivat pitkittäissuuntaiset vasat, kattokulma oli loiva ja katteena lauta, malka, turve tai viime vuosisadan loppupuolelta päre. Paruista tai laudoista rakennetun kattotuolin yleistymisen myötä katot ovat jyrkentyneet, samalla käyttöön on saatu osa toisesta kerroksesta.

Empireajalla ihanteena oli loiva nelilape- eli aumakatto. Mansardi- eli taitekatto oli tyyppillinen jo 1700-luvulla, mutta uuden kukoistuskauten se koki jälleen 1910-1930-luvuilla. Pernajassa esimerkiksi Sarvisalossa mansardikatto on jopa hämmästyttävän yleinen.

Uudempia, mutta jo perinteisiä katemateriaaleja ovat savitiili, pelti ja huopa, joita kannattaisi suosia edelleen. Betontiilen ongelmana on sen suuri paino, jota ei usein ole alunperin otettu tukirakenteissa huomioon. Aaltopelti on pelastanut varmaan monia taloja vesivauriolta, mutta pysyvänä katteena pitäisi ainakin maalata tummaksi. Uudenaikaiset tiilikattoja jäljittelevät muotopeltikatteet ovat aitoudeltaan kyseenalaisia, vaikkakin helppoja asentaa.

Ikkunat

Ikkunan puitejaon muutokset liittyvät suoraan lasinvalmistuksen vaiheisiin. Yleistäen voidaan sanoa että mitä pienempi ruutukoko, sen vanhempi ikkuna. Suomessa yleisin on kaksipuitteinen ja **kuusiruutuinen** ikkuna, tyyppi on ollut käytössä viimeiset vuosisadat ja vielä 1920-luvun klassismin ajan. Inventoiduista kohteista lähes puolessa on kuusiruutuiset ikkunat. Usein rakennuksien ainoat koristeaiheet keskittyvät ikkunan kehys- eli vuorilaudoitukseen. Pernajan alueella kuusiruutuisiin ikkunoihin etenkin kartanoissa liittyy usein empiretyylinen koristelu eli ns. Lovisa-droppar.

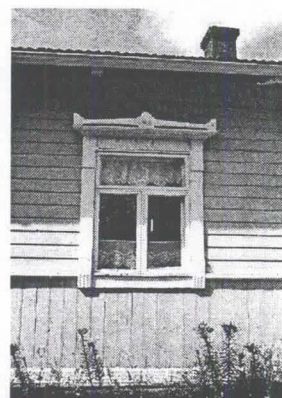
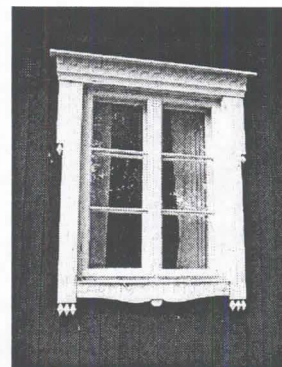
Kertaustyylien aikana Suomeen levisi venäläistyyppinen **T-puitteinen** ikkuna, jota käytettiin vuosisadan vaihteen molemmin puolin. T-puiteikkunat on 65:ssä rakennuksessa. Ikkunan vuorilautojen koristelu on kaupungin puisissa uusrenessanssi-rakennuksissa toisinaan hyvinkin runsasta, mutta maaseudulla koristelu on usein vaatimatonta, konsoleita ja sorvattuja nappuloita. Alueen kylissä voi havaita omia erityisiä koristeaiheita.

Jugendtyylille ominaista on ikkunan yläosan jakaminen pieniin ruutuihin sekä kauttaaltaan pieniruutuiset ikkunat. Koristeet ovat usein geometrisiä laudasta sahattuja osia.

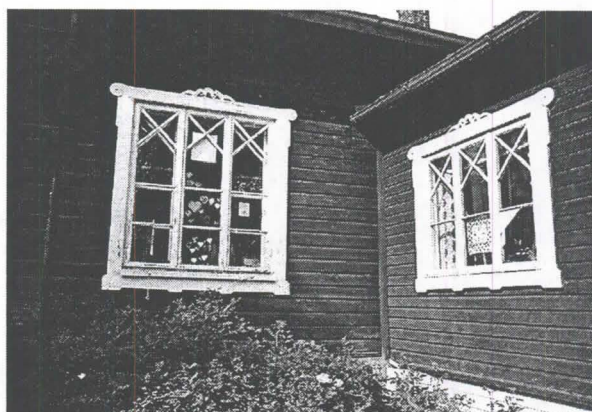
Ikkunat ovat talon useimmin uusittavia osia, mikä hankaloittaa ajoittamista niiden perusteella. Oma lukunsa ovat 1960- ja -70-luvuilla yleistyneet ikkunan vaihtamiset suuriruutuiseksi, mikä muuttaa koko talon ilmeen.

I	
6	= kuusiruutuinen
8	= 8-ruutuinen jne.
T	= T-jakoinen
T"	= T-jakoinen, yläosa pieniruutuinen
H	= H-jakoinen
II	= pystyjakoinen
x	= vinoristikoinen
m	= muutettu
u	= uudet

Kuusiruutuinen ikkuna ja Lovisa-droppar, Pitäjätupa (214).

T-jakopuite, kohde 238.

Nallaksen (kohde 228) ikkunoiden ristikkojaossa on nähtävissä uusgotiikan vaikutusta.

Kunto

Rakennusten kunto on arvoitu ulkopuolelta silmämääräisesti. Arvioinnissa on käytetty kolmiportaista asteikkoa 1-3.

1 = hyväkuntoinen ja hyvinhoidettu rakennus, mitään kuntoa uhkaavaa ole odotettavissa lähitulevaisuudessakaan,

2 = rakennus on kohtalaisessa kunnossa, mutta kaipaisi lähivuosina esimerkiksi ulkomaalausta, katteen uusimista tai ikkunoiden korjausta,

3 = talo on selvästi huonokuntoinen tai sen säilyminen on uhattuna vuotavan katon tai lahovaurioiden vuoksi.

Pernajan rakennuskanta on pääasiassa hyväkuntoista.

K

Kunto	kpl	%
1	116	57
2	62	31
3	25	12

Arvo

Rakennuksen arvo voidaan määrittellä usealla tavalla. Aiemmin yleisesti käytetty oli jako paikallisesti, maakunnallisesti tai valtakunnallisesti merkittäviin kohteisiin, jotka olivat joko rakennushistoriallisesti (arkkitehtonisesti), historiallisesti tai maisemallisesti arvokkaita, useimmiten kaikkia yhdessä.

Nykyään kiinnitetään lisäksi huomiota mm. tyypillisyyteen, harvinaisuuteen, alkuperäisyyteen, edustavuuteen, yhtenäisyyteen, kerroksisuuteen, sopusointuisuuteen, vaihtelevuuteen, intensiteettiin ja monipuolisuuteen sekä siihen onko kohteella merkitystä ns. avainkohteena, opetuksen ja tutkimuksen välineenä ja symbolina. Mitä useamman kriteerin kohde täyttää, sen arvokkaampi se on.

Omassa arvomäärittelyssäni kaikki edellämainittu vaikuttaa kyllä taustalla. Inventointialueen kohteet ovat kuitenkin melko tavanomaista arkirakentamista eikä tiukoilla kriteereillä monikaan ansaitsisi esittelyä. Ottaen kuitenkin huomioon sen ikävän tosiasian, että Suomen rakennuskannasta häviävän pieni osa (alle 10%) on rakennettu ennen sotia, on mielestäni jokaisella niin vanhalla talolla oikeus tulla kunnioitetuksi ja ylläpidetyksi. Ja vaatimattomatkin rakennukset voivat yhdessä perinteen kulttuurimaiseman kanssa muodostaa hienoja kokonaisuuksia.

A

xxx	=	valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävä kohde
xx	=	paikallisella tasolla arvokas ja edustava kohde
x	=	edustava yksittäinen kohde
k	=	kokonaisuuden osana arvokas

KYLÄT JA KOHTEET

1. Sarvilahti

Suur-Sarvilahden kartano

Pernaja 20: Suur-Sarvilahden kartano on Askaisten Louhisaaren ohella suurvalta-ajan edustavimpia kartanolinnojamme. Amiraali Lorentz Creutz vanhempi aloitti kolmikerroksisen kivisen päärakennuksen rakentamisen 1672 (A.Groneberg). Hollantilaisen säterikaton kattama rakennus valmistui 1683. Rakennuksen rapattuja julkisivuja jäsentävät pilasterit. Kartanoa on korjattu 1700-luvulla sekä vuonna 1883 (F.A.Sjöström). Säterikatto palautettiin 1934. Aksiaalaisesti jäsennettyä barokkipihaa reunustaa kaksi yksikerroksista, säterikattoista siipirakennusta, joista läntinen on päärakennuksen ikäinen itäisen ollessa 1880-luvulta. Ulompina sijaitsevat symmetrisesti paviljonkimaiset viljamakasiini ja talli 1850-luvulta.

Kartanopuisto lienee vanhimmilta osin 1600-luvun perua. Myllylampi muodostettiin 1818-19 ja sen ympärillä oleva puisto 1850-luvulla. Barokkipuutarha sai nykyisen muotonsa 1930-luvulla (P.Olsson). Kartanopihaan johtavat pitkät vaahtera-, haapa- ja koivukujat. Kartanokeskusta ympäröi valtatie - keskiajalta periytyvän Suuren Rantatien - eteläpuolinen, laaja viljelymaisema. (Rakennettu kultuuriympäristö 1993)

Sarvilahden kartano on jakamattomana vuoteen 1914 asti omistanut laajat maa-alueet ulottuen etelään ulkosaaristoon saakka. Suur-Sarvilahti käsittää vanhan 7000 hehtaarin suuruisen kartanon ydinosan. Kartanon lähiympäristössä olleet monitaloiset kylät ovat muuttaneet kauemmaksi kartanon maanviljelyksen laajetessa niiden maille vähitellen vuosina 1780-1920. Hormnäs, Bagarböle, Grevböle, Strömslandet, Tjuvö ja Lappnor ovat jakamattoman Sarvilahden kartanon vanhoja lampuotikyliä, jotka vuonna 1914 jaettiin eräiden paroni V.M. von Bornin perillisten kesken.

101-104. Vanhaa kyläasutusta on säilynyt kartanon eteläpuolella Utbyssä, seuratalo Svensborgin läheisyydessä. Svensborg (101) on mansardikattainen klassishenkinen seuratalo. Kohteet 103 ja 104 ovat kaksi suurehkoa asuinrakennusta ja 102 pieni autio tupa kallioisella tontilla.

102

105-106. Hormnäs ja Itä-Hormnäs. Kaksi perinteistä läpiporstuallista paritupaa muodostavat ulkorakennuksineen hienon, yhtenäisen pihapiirin meren rannalla. Hormnäs on asukastiedon mukaan vuodelta 1783, se on ollut aiemmin pärevuorattu. Itä-Hormnäs on laajennettu parituvaksi 1840-luvulla.

105

107. Bagarböle, Baggas. Vanhalla talonpaikalla sijaitseva paritupa, jonka kuisti on uudempi.

107

108-109. Grevböle, Murmästars ja Grevas. Pienen kylän vanhoja tiloja, joista Grevas (109) on hyvin säilynyt vanha paritupa vaihtelevine ikkunoineen, joissa mm. Lovisa-tyyppisiä koristeita. Kuistin takaseinä ja aitan yläosa ovat pärevuoratut.

109

Strömslandet

111. Strömsland Villa on komea vinkkelinmuotoinen, mansardikattoinen talo, jonka piirteissä on 1920-luvun klassismia ja jugendia. Sisänurkan sisääntulokuistin lisäksi meren puolella on suuri lasiveranta.

111

112-113. Talusrakennukset sijaitsevat sisämaassa peltojen äärellä vanhan kyläkeskuksen pohjoispuolella. Tie kulkee läpi talouspihan, jonka 1920-luvun navetan lisäksi rajaavat pieni tupa piharakennuksineen vuosisadan vaihteesta (113) ja työväenasunto 1920-luvulta (112).

116

114-116. Kylän vanhat tilat ovat olleet Ströms ja Skeppars. Ruohikkoisella kylänmäellä on tiiviinä ryhmänä kolme läpiporstuallista paritupaa ja joukko hirsisiä piharakennuksia. Parituvista keskimäinen (115) on mahdollisesti 1600-luvulta ja toimii kartanon pitotupana. Kaksi muuta ovat 1800-luvulta ja nykyään kesäasuntoina. Eteläisimmän parituvan (116) etupihalla on luhtiaitta, takapihalle, jossa on mm. kaksi aittaa, talli ja sauna, kuljetaan talon läpiporstuan kautta. Koko rakennusryhmä edustaa harvinaisen hyvin säilynyttä kyläympäristöä. Yksittäiset rakennukset kaipaavat hienovaraista kunnostusta ja pihapiirit niittoa tai laidunnusta.

Pitotuvan 115 ikkuna
Lovisa-empirekoristeineen

117. Tjuvö, Lönnbacka. Perinteinen paritupa, jota on pidennetty vuonna 1906, nykyisin kaksi sisäänkäyntiä. Merenrantapihassa on aittoja ja vanha pakaritupa.

Lappnor

119-121. Lappnorin pieni, viehättävä saaristolaiskylä sijaitsee Pernajanlahden rannalla Strömslandetista länteen, tie sinne poikkeaa jo melko pian Suur-Sarvilahden kartanon jälkeen. Kylän vanhat tilat ovat Finnas ja Skyttas, nykyiset rakennukset ovat vuoden 1831 palon jälkeen rakennettuja. Finnaksessa (119) on läpiporstua, tupa ja neljä kamaria, loma-asuntona käytetty rakennus on sisätiloiltaan hyvin säilynyt. Skyttas (120) on myös läpiporstuatyyppejä ja koko vuoden asuttu. Skeppars(stugan) (121) on pienehkö yksittäistupa vuodelta 1896. Kyläkuvaava täydentää joukko hirsiä piharakennuksia.

Rakennukset ovat kaikki hyvässä hoidossa. Ympäristön ilmettä kohentaisi täällä, kuten monessa muussakin vanhassa kylässä, avoimena pitäminen niittämällä tai laiduntamalla.

119

121

Ribäck

Kylä on mainittu Kuninkaankartastossa, paikalla on ollut Ribäckin torppa jo 1600-luvulla. Nykyinen asutus on pääasiassa 1930-luvulta, Råbackan inventoimaton torppa 1800-luvulta.

Pitkäpää

Sarvloxträsketin lounaispuolella oleva Pitkäpään kylä on alueella harvinainen, sillä tiloista suuri osa on ollut itsenäisiä. Kylän vanhat tilat Finnas, Jordas, Mickos, Toddas, Nybondas ja Baggas ovat sijainneet nauhamaisesti pohjois-eteläsuuntaisen kylätien varrella. Kylän pellot muodostavat pitkänomaisen aukean, jota elävöittävät katajaketokumpareet (Pispa 1989). Kyläkuvaan kuuluu nykyään tietä reunustavat korkeat kuusiaidat.

128. Toddas/Nygård on pitkänomainen paritupa, jossa on aumakattoinen kuisti. Rakennus on autiona ja pihapiiri villiintynyt, samoin kuin kohde 133 Nybondas(?), joka on mansardikattoinen 1920-luvun rakennus.

130-132. Finnas?/Jonnas (130) ja Jordas (131) ovat rungoltaan ilmeisesti vanhoja, mutta myöhemmin muutettuja ja uusittuja. Mickos (132) on ehjämuotoinen jugendiin vivahtava kertaustyylinen rakennus, jonka ikkunoissa on vinoneliönappulakoristeet.

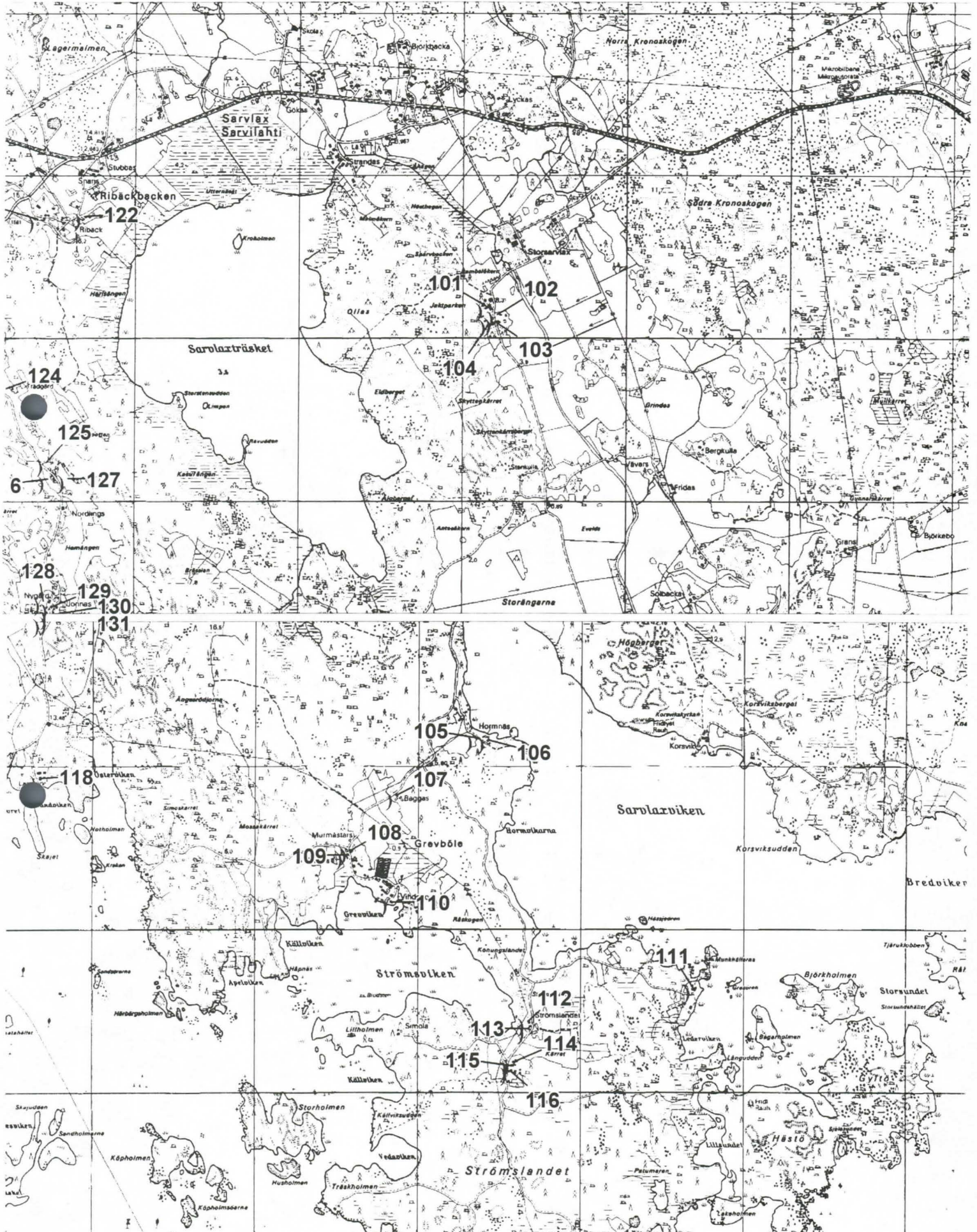
Tyhjille taloille toivoisi löytyvän edes kesäkäyttöä, jotta rappeutuminen saataisiin pysäytettyä.

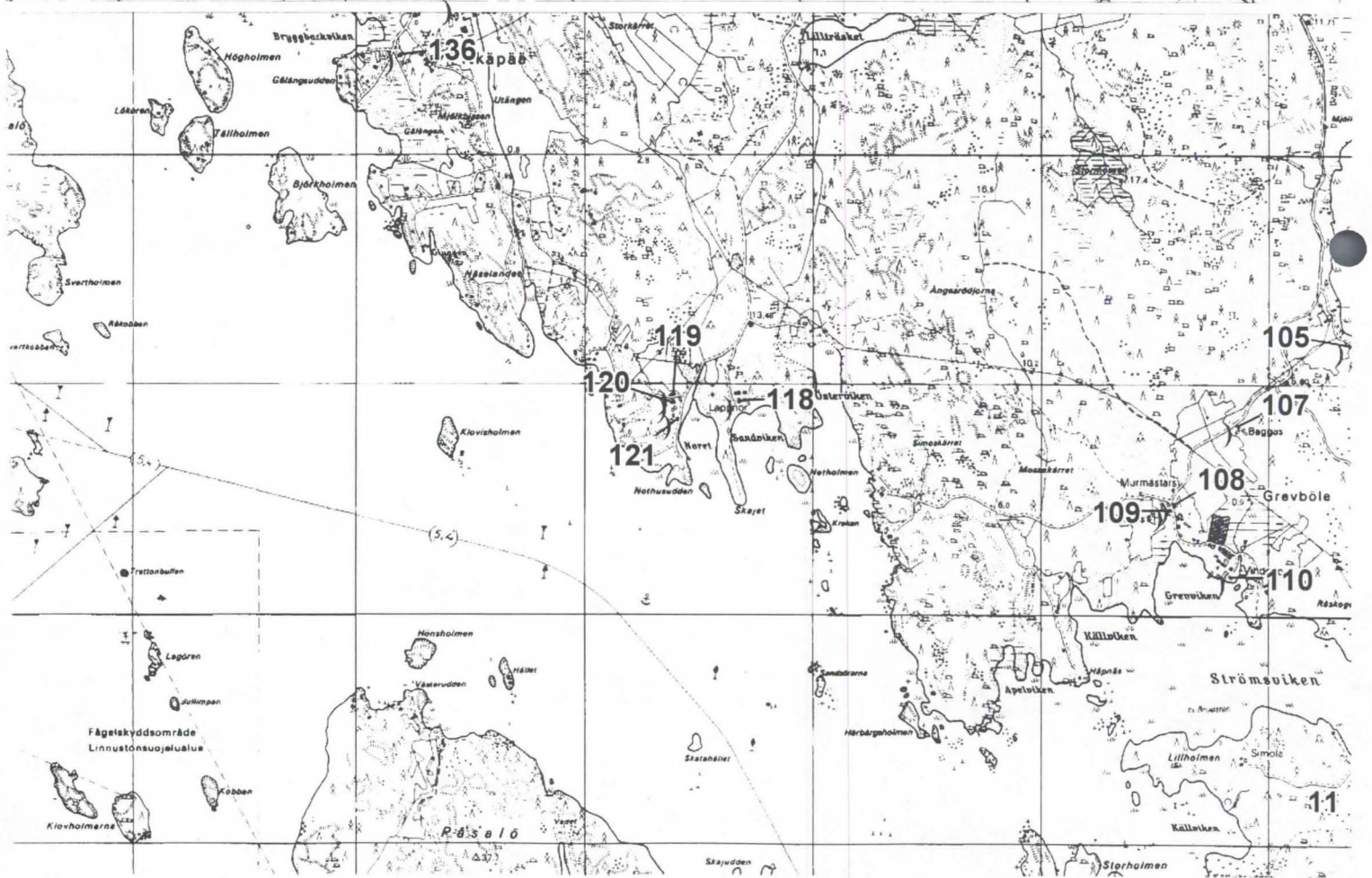
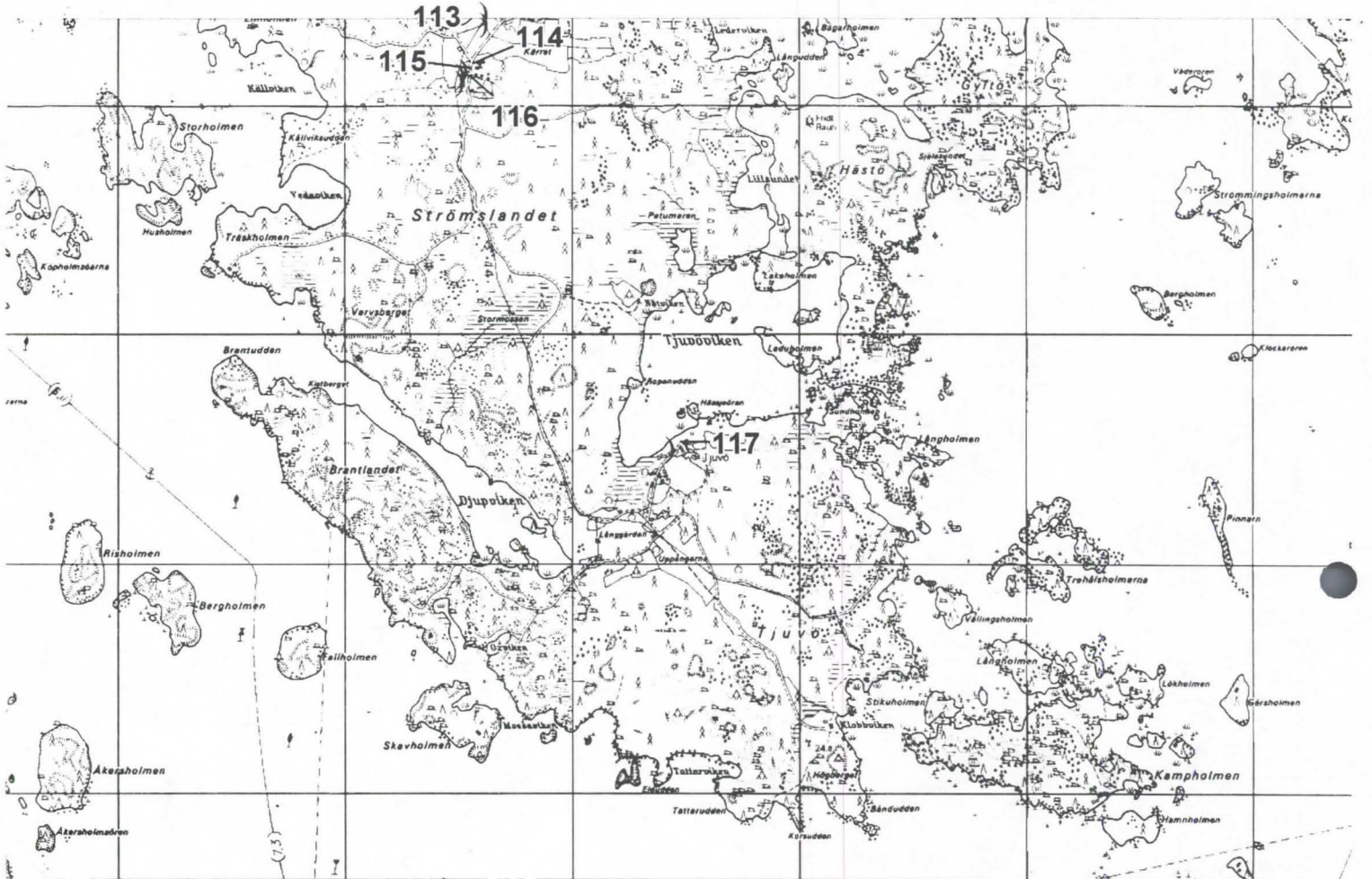

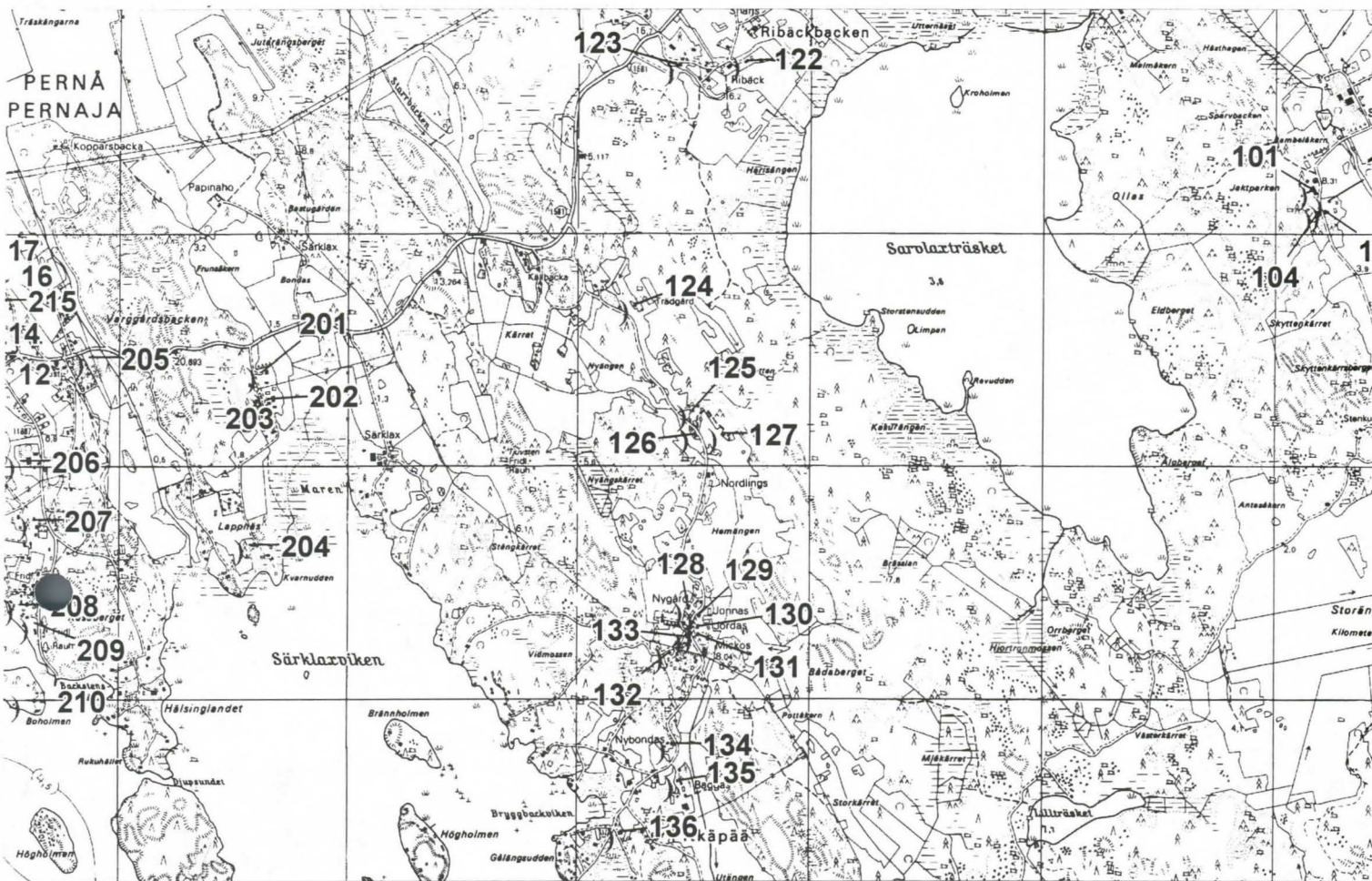
128

132

Kohteet:

Nro	Rakennus Tila	Rak1	T	A	Muuta
101	Seuratalo Svenskborg	1920	klass		Mansardikattoinen seuratalo Sarvilahden kartanon mailla.
102	Asuinr.	1800	per		Kallioisella tontilla tyhjänä oleva pieni tupa, pihapiirissä talli. Kartanon?
103	Asuinr.	1900	kt		Kartanon aluetta, suurikokoinen, julkisivujakoa.
104	Asuinr.	1900	m		Sama perusmuoto kuin 104, ikkunat ja vuoraus muutettu 60-luvulla.
105	Asuinr. Hornnäs	1700	per	kxx	Läpiporstuaparitupa, ennen pärevuor. Hienossa pihapiirissä hirsiaittoja.
106	Asuinr. Itä-Hornnäs	1700	per	kxx	Samaa pihapiiriä kuin 105. Laajennettu parituvaksi 1840.
107	Asuinr. Baggas	1800	per	x	Paritupa, aumakattoinen kuisti uudempi. Sauna ja kaksiosainen hirsiaitta.
108	Asuinr. Murmästars?	1920	klass		Runko voi olla vanhempi, korotettu? Poikittaisharjakuisti.
109	Asuinr. Grevas	1800	per	x	Paritupa, erilaisia ikkunoita. Kuistin takaseinä ja aitan yläosa pärettä.
110	Asuinr.	1920	klass		Suurikokoinen rapattu.
111	Asuinr. Strömsland Villa	1920	jug	x	Suuri klassishenkinen mansardikatt.huvila, vinkkeli, lasikuisti merelle.
112	Asuinr.	1920	klass		Avokuistit molemmissa päissä, keltainen.
113	Asuinr.	1900	per		Pieni tupa, kuisti säilynyt. Ent. saunarakennus, vellikello katolla.
114	Asuinr.	1900	per	kxx	Läpiporstua, tupa, keittiö ja kamari. Pihassa luhtiaitta.
115	Asuinr.	1700	per	kxx	Kartanon pitotupa, läpiporstua, hieno kokonaisuus (114-116)
116	Asuinr.	1800	per	kxx	Läpiportsuatyyppinen paritupa, pihassa luhtiaitta, 2 aittaa, talli, sauna.
117	Asuinr. Lönnbacka	1800	per	x	Pitkä, kaksi sis.käyntiä, pidennetty 1906. Hirsinen pakaritupa 1700-luvulta?
118	Asuinr. Folkhälsan	1930	klass	x	Nykyään lomakoti. Laajennusosia, mm.lasikuisti. Jyrkkä harjakatto.
119	Asuinr. Skyttas	1800	per	kxx	Vakituisesti asuttu paritupa läpiporstuatyyppiä.
120	Asuinr. Finnas	1800	per	kxx	Läpiporstua, tupa ja neljä kamaria, pihalla aitta.
121	Asuinr. Skeppars(stugan)	1900	per	kx	Yksittäistupa, kuisti päädyssä
122	Asuinr. Ribäck	1930	klass		Vanha torpanpaikka, kylän nykyasutus pääosin 30-luvulta.
123	Asuinr.	1930	jug		Ikkunat jugendia, pieni tupa
124	Asuinr.	1900	pt		Viehättävä pihapiiri.
125	Asuinr.	1900	pt		Pieni, kaksi huonetta?, vihreä.
126	Asuinr. Grönkulla	1800	pt		Yksittäistupa, jota laajennettu. Sijainti tienmutkassa.
127	Asuinr.	1900	pt		Vinkkelinmuotoinen.
128	Asuinr. Toddas/Nygård	1800	kt	kx	Pitkä paritupa, runko vanha?. Aumakattoinen kuisti. Pihapiirissä aitta ja navetta.
129	Asuinr. Finnas?/Jonnas	1900	pt	k	Laajennettu vinkkeli, runko voi olla vanha.
130	Asuinr. Jordas	1800	pt	k	Pitkänomainen, kuisti uudempi.
131	Asuinr. Mickos	1900	kt	kx	Ehjämuotoinen, kattokolmio, ikkunoissa nappulakoristeet (vinoneliö).
132	Asuinr.	1900	pt	k	Siirretty ja vuoraus uusittu.
133	Asuinr. Nybondas?	1930	klass	k	Mansardikattoinen, kuisti tielle päin, piha villiintynyt.
134	Asuinr.	1900	pt		Pieni tupa rinteessä.
135	Luhtiaitta Baggböle	1800	per		Vanhat rakennukset purettu, jäljellä huonokuntoiset luhtiaitta ja pieni tupa.
136	Asuinr.	1930	klass		Vinkkelinmuotoinen, ikkunoissa jugendaihe.

2. Kirkonkylä

Särkilahti (Särklax)

Pernaja 19: Pernajanlahden itärannan kulttuurimaisema on länsirantaa pienijakoisempi. Vanha maantie seuraa metsänreunan muotoja. - Hälsinglandetin itäpuolella on Särkilahden kartano, jonka päärakennus on 1860-luvulta ja pakarirakennus 1700-luvulta. Särklaxvikenin miljööseen kuuluvat lisäksi kirkonkylän vanha kansakoulu ja Bondasin rakennusryhmä. Bondasin päärakennus on rungoltaan vuodelta 1780 ulkoasun ollessa viime vuosisadan lopulta. Piha-alueetta rajaavat symmetrisesti kaksi sivurakennusta, joista eteläinen on rungoltaan tiettävästi 1600-luvulta toisen ollessa 1700-luvulta. (Rakennettu kulttuuriympäristö 1993).

Särkilahden kartano sijaitsee Särklaxvikenin itäpuolella. Nykyinen päärakennus on rakennettu vuosina 1867-68. Hyväkuntoinen rakennus on vinkkelinmuotoinen ja sitä on laajennettu viime vuosina taloussiivellä. Sen sijaan 1700-luvulta tai 1800-luvun alusta oleva pakaritupa samassa pihapiirissä on tuhoutumassa tyhjillään. Myös lukuisille piharakennuksille on ollut vaikea keksiä käyttöä.

Pakaritupa

202-203. Lill-Särklax gård (Bondas). Särkilahden kartano jaettiin kahtia vuonna 1789, "Nya gården" asettui lahden länsipuolelle. Sirén mainitsee päärakennuksen (202, kuva sivulla 2) olevan 1820-luvulta. Siinä on alueelle tyypillinen korotettu poikkipääty, lasiverannassa ja ullakonikkunoissa oleva vinoristikkojako voi olla vuosisadan vaihteesta. Symmetrisesti pihan molemmin puolin rakennetut sivurakennukset on kunnostettu viime vuosina, päärakennus kaipaisi ainakin ulkomaalausta.

203

204. Kvarnudden, Lill-Särklaxin kartanon omistajan sisarelle erotettu tontti niemen nokasta. Monimuotoinen huvilamainen rakennus on vuodelta 1911. Nykyisin paikalla toimii leirikeskus, rakennus on huonokuntoinen.

210. Entinen kansakoulu. Arkkitehti Yrjö Sadeniemen vuonna 1907 suunnittelema koulurakennus, joka piirteiltään ja koristeiltaan on lähinnä jugendia. Rakennuksessa on leveä poikkipääty ja julkisivu on jaettu listoilla osiin. Koulutoiminnan lakattua 1960-luvulla rakennus muutettiin asunnoiksi. Sijainti lahden rannalla on hieno.

210

Kirkonkylä

Pernajalainen maisema on edustavimmillaan kirkon ympäristössä. Nykyinen tien linjaus noudattelee Suuren Rantatien reittiä, joka on aiemmin kiertänyt kirkon kautta. Kylän vanhimmat tilat ovat sijoittuneet harjun reunaan myötäilevän tien ja rantapeltojen väliin. Harjun rinteessä on pieniä punaisia mäkitupia. Nykyisin harjua rikkovat useat hiekkakuopat, joiden pikainen maisemointi olisi kyläkuvan kannalta tärkeää.

Tiilinen kellotapuli sijaitsee kirkon takana harjulla. Kirkko ja tapuli muodostavat parin, jonka yhteys on katkennut, kun metsän on annettu kasvaa väliin liian sankaksi ja tapulin ympäristön pusikoitua. Vanhojen ympäristöjen hoidossa kannattaa aina muistaa, että kylät olivat aiemmin hyvin avoimia, kun kotitarvepuu kerättiin läheltä ja tienoita laidunnettiin. Etenkin kirkon kuului näkyä kauas. Pernajan kirkon ympäristössä tulisikin suorittaa harkittua metsänraivausta.

Kirkko

Pernaja 19: - Pernajan keskiaikainen, Pyhälle Mikaelille omistettu kivikirkko valmistui runko-huoneen osalta jo 1300-luvun lopulla. Sakaristo lienee hieman vanhempi. Kolmilaivaisen kirkkosalin tähti- ja ristiholvit samoin kuin tiiliset päätykolmiot ovat 1450-luvulta (C.Nübuhr). Kirkon seinämuurit ovat valkoiseksi kalkitut. Kirkkosalin kalkkimaalaukset ovat 1400-luvulta. Erillinen kellotapuli muurattiin tiilestä 1853. Kirkkomaalla on de Geer-suvun valkeaksi rapattu hautakappeli vuodelta 1821 (C.L.Engel) sekä Sarvilahden hautakappeli vuodelta 1834 (P.Granstedt). Kirkon vieressä on Agrikolan puistikko ja paikalle 1959 pystytetty, alkuaan Viipurissa sijainnut Mikael Agricolan muistopatsas (E.Wickström). (Rakennettu kulttuuriympäristö 1993)

Pappila

206. Pernaja 19: - Pernajan kirkkoherranpappila on rakennettu 1838. Puistomaisen pihamaan pohjoissivulla on vanhempi, mansardikattoinen pappilarakennus 1700-luvun keskivaiheilta. Pappilan aitat ovat 1860-luvulta. (Rakennettu kulttuuriympäristö 1993). Pappila sijaitsee lahden rannalla kirkolta etelään vievän tien varrella. Pihapiiri vanhoine rakennuksineen muodostaa ehjän nelikulmion. Rakennusten kunto on hyvä.

205. Kappeli. Uuden hautausmaan kappeli on tyylikäs klassishenkinen rakennus mahdollisesti 1930-luvulta. Sisäänkäynnin graniitti- ja rappaus-työt ovat hienostuneita ja kappelin korkea, loiva harjakattoinen yleishahmo selkeä. Myöhempi julki-sivulevytyks pilaa ilmeen ja tulisi poistaa.

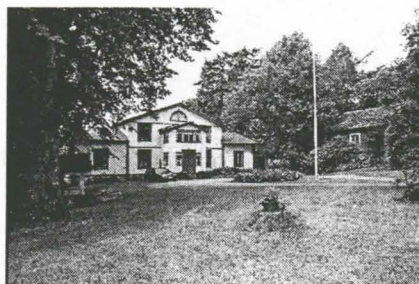
205

207-210. Pappilasta etelään kohti Boholmenia johtavan tien varressa on useita vuosisadan vaihteen viehättäviä asuinrakennuksia, jotka nykyään ovat pääosin loma-asuntoina.

Kirkon ja Pernajanlahden välissä on hyvinsäilynyt rivi vanhoja tiloja. Rivin jatkona avoimella paikalla seisoo maisemaan sopimaton 1960-70-luvulla rakennettu kirkkoherran viraston kansliarakennus, jonka vaaleanpunaiset julkisivulevyt olisi syytä vaihtaa edes puuvuoraukseksi.

211. Baijars on vanha ratsutila ja siinä on toiminut kestikievari tälle vuosisadalle asti. Päärakennus 1800-luvun alusta on alueelle tyypillinen pienempi kartano korotetulla poikkipäädellä. *Pernaja 19: - Kirkon kohdalla Pernajanlahden rannalla on Baijarsin ratsutilan rakennusryhmä, jossa puinen päärakennus on 1800-luvun alkupuolelta ja aitat 1700-luvulta. (Rakennettu kulttuuriympäristö 1993).*

211

212. Klockars on moneen otteeseen laajennettu vinkkelinmuotoinen kertaustyylinen rakennus, jonka vanhin osa on vuosisadan vaihteesta.

213. Svarvarsbacka on perushahmoltaan perinteinen paritupa 1800-luvulta, ikkunoiden koristelu on kertaustyylistä.

214. Sockenstuga, pitäjätupa, on vuodelta 1756, siinä on toiminut käräjätalo ja koulu. Punamullatussa perinteisessä rakennuksessa on umpikuisti ristikkoikkunoineen, kuusiruutuisissa ikkunoissa on Lovisa-empirekoristelu (kuva sivulla 10). Piha-piiriin kuuluu talli ja suuria puita.

212

217. Höganås. Kirkolta pohjoiseen edetessä jää oikealle harjun päälle ryhmä mäkitupia ja korkeimmalle kohdalle seuratalo Höganås vuodelta 1910. Mansardikattoinen rakennus on suurikokoinen ja vinkkelinmuotoinen. Sisäänkäyntikuisti sisäkulmassa on myöhempää perua. Ikkunan vuorilau-doissa on jugendtyylistä nelikulmaista sahauskoristelua. Samanlaiset koristeet on myös alhaalla pellolla olevassa Charlottenlundin asuintalossa (221) sekä yllättäen Horslökin kohteessa 1131 Alvik.

217

Thorsby

Suuri osa Thorsbyn talonpoikaisasutuksesta on peräisin 1900-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä, jolloin Nygårdin kartanosta lohkottiin noin 20 pientilaa, mm. Sjökulla ja Staffas. Pernajan kirkolta pohjoiseen menevä tie haarautuu kahtia, vasemmalle lahden rantaan ja suoraan kohti kuntakeskusta. Rantatien varren vanhat talot on pääosin muutettu perusteellisesti, vanha kylätie on silti säilyttänyt viehättävyytensä.

219-220. Tien risteyksessä on pitkäkö kertautyylinen rakennus (219), jossa on toiminut kauppa ja posti. Rantatien varrella on ensin Sjökullan (220) kertautyylinen rakennus, jonka julkisivussa on selvä listajako ja kasetoitu yläfriisi. Rakennuksessa on kaksi poikkipäätä rantaan päin ja kaikissa päädyissä erikoiset leveät kolmionmuotoiset ullakon ikkunat.

220

227-229. Rantatien varrella hyvin säilynyttä vanhaa asutusta edustavat Nybondas, Nallas ja Sigfrids. Nybondas (227) on vanha korpraalinpuustelli, pitkä ja melko korkea perinteinen paritupa pääty kohti tietä. Uusitun umpikuistin yläpuolella on koristeltu lunetti-ikkuna, muissa ikkunoissa on ns. Lovisa-empirekoristeet. Pihapiiriin kuuluu pitkä hirsiaitta. Viereinen Nallas (228) on rakennettu 1887 ja sen yläosiltaan vinoruutuisissa ikkunoissa voi nähdä uusgoottilaisia piirteitä. Rakennus kaipa kunnostusta. Pihapiiriin kuuluu palvelusväen asunto, kivinavetasta on viime vuosina tehty ympärivuotinen asunto. Sigfrids (229) on mahdollisesti Mikael Agricolan synnyintila, tosin nykyinen rakennus on vuosisadan vaihteesta ja laajennettu viime aikoina.

227

233. Ruotsinkielinen koulu on leveärunkoinen rakennus, jonka nykyinen perushahmo vaikuttaa 1920-luvun klassismilta, mutta runko on vanhempi. Yläkerta on ilmeisesti sisustettu käyttöön 1950-luvulla. Koulun vieressä on muutama vanha mäkitupa kivikkoisessa rinteessä.

228

Veckaksen alue

Pernajan kunnan hallinnollinen keskus sijaitsee Thorsbyn kylässä ns. Veckaksen alueella, joka on asemakaavoitettu eikä kuulu inventoinnin piiriin. Veckaksen tilan kookas päärakennus on toiminut aiemmin mm. kunnantalona ja sitä on laajennettu eri yhteyksissä. Nykyisin kunnantalo sijaitsee vuonna 1908 kunnalliskodin sairaanhoito-osastoksi rakennetussa kertautyyliisessä puutalossa. Kirjasto on pitkä matala puurakennus, vieressä kohoaa klassistinen rapattu kivitalo. Mäellä kunnantalon takana on nykyinen kunnalliskoti, joka edustaa 1950-luvun laitosrakentamista sympaattisella tavalla. Kunnalliskodin vieressä on uudempi omakoti- ja rivitaloasuinalue.

Kuntakeskuksen laajenemista varten on myös sen eteläpuolinen peltoaukea Veckaksen ja Sigfridsin välissä asemakaavoitettu. Kaava pyrkii ohjaamaan puun ja perinteisten värien käyttöön julkisivuissa. Virheenä herkässä ympäristössä voi silti pitää peltomaan käyttöä rakentamiseen ja maaseudulle vieraiden rivitalojen suosimista. Suositeltavampaa olisi sijoittaa uudet rakennuspaikat vanhan asutuksen lomaan tai vapaina oleville mäkien etelärinteille.

Gargård

235-236. Ollaksen kartano. Päärakennuksen rungon vanhin osa on 1700-luvulta, mutta nykyinen tyyli puhdas empireasu 1800-luvun alusta. Vaakavuorausta rytmittävät pilasterit ja alakerran ikkunoiden vuorilauoissa on Lovisa-empirekoristeet. Rakennusta on korotettu poikki päädyllä, jonka yläosassa samoin kuin leveässä umpikuistissa on lunetti-ikkunat. Pihapiirissä on myös alkuperäisenä säilynyt 1700-luvun paritupa sekä mahtava tammi.

235

238. Asuinrakennuksessa on korkea poikki päätykuisti ja erikoiset otsalaudat ikkunankehyksissä, samanlaiset on myös kohteessa 245 Ljungby.

239-240. Nykullan kartano. Pitkän puukujan päässä peltojen keskellä olevalla kukkulalla sijaitsee talouskeskus ja kaksi asuinrakennusta, jotka yhdessä vellikelloaitan kanssa rajaavat nelikulmaisen pihapiirin. 1800-luvun alusta periytynyt päärakennus siirrettiin 1880-luvulla Veckakseen kunnalliskodiksi. Uusi päärakennus (240) on kertaustyylinen ja nykyään autiona. Toinen asuinrakennus (239) on perinteinen paritupa, avokuistissa on komeat pilarit ja ikkunan koristeet kuten päärakennuksessa.

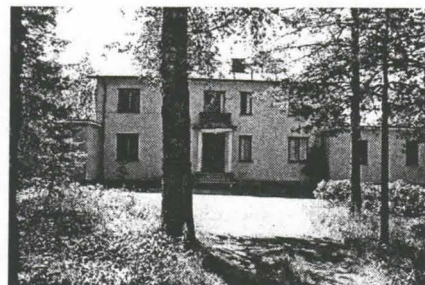
239

241. Hagabölen kartano. Entinen Fredrikdbergin kartanon augmentti- eli aputila, joka erotettiin itsenäiseksi v. 1840. Klassistinen päärakennus on vuodelta 1843, erikoisuutena mainittakoon balusterikaiteelliset avoportaat. Rakennusta on muutettu 1929 ja sen jälkeenkin mm. poistamalla kattoikkunat, muuttamalla kuistinikkunat suuriruutuisiksi sekä rakentamalla pohjoiseen lisäsiipi. Rakennus on hyvin ylläpidetty. Lähipihapiirissä on aitta, jossa vellikello.

241

242. Segersbyn kartanon maista erotettu metsäinen tontti, jolla on klassisoivaa funktionalismia edustava päärakennus. Avokuistin klassiset pilarit kannattelevat romahtavaa parvekettä, rakennuksen molemmissa päissä on matalammat siipiosat.

242

243-244. Segersbyn kartano. Puinen kookas päärakennus vuodelta 1869 sijaitsee korkealla mäellä Pernajanlahden rannalla. Pystylaudoitetussa rakennuksessa on korotettu poikki pääty ja kaksi umpikuistia, joissa vanhat ristikkoikkunat. Rakennus on säilynyt sisätilojaan myöten alkuperäisessä asussa, mutta on nykyään tyhjillään ja piha villiintynyt. Isäntäperhe asuu kunnostetussa pienemmässä 1700-luvulta olevassa väenrakennuksessa, joka on avokuistillinen paritupa.

243

Gislarböle

246. Gislarböle. Suurikokoinen, syvärunkoinen empiretyylinen talo vuodelta 1843 aivan meren tuntumassa, loiva aumakatto tukee laatikkomaista vaikutelmaa. Leveässä poikkipäätykuistissa on kaksi sisäänkäyntiä. Tila kuului vuodesta 1905 kauppaneuvos Askolinin Forsbyn tilakompleksiin.

246

Gislarbölen alueesta luovutettiin sodan jälkeen maita siirtokarjalaisille, syntyi Karjalaiskylä. Askolin keskitti luovutusvelvollisuutensa Pernajassa tälle alueelle, jolloin hänen muut suurtilansa (Forsby, Sjögård, Isnäs) säilyivät suurinpiirtein ennallaan.

Koskenkylä (Forsby)

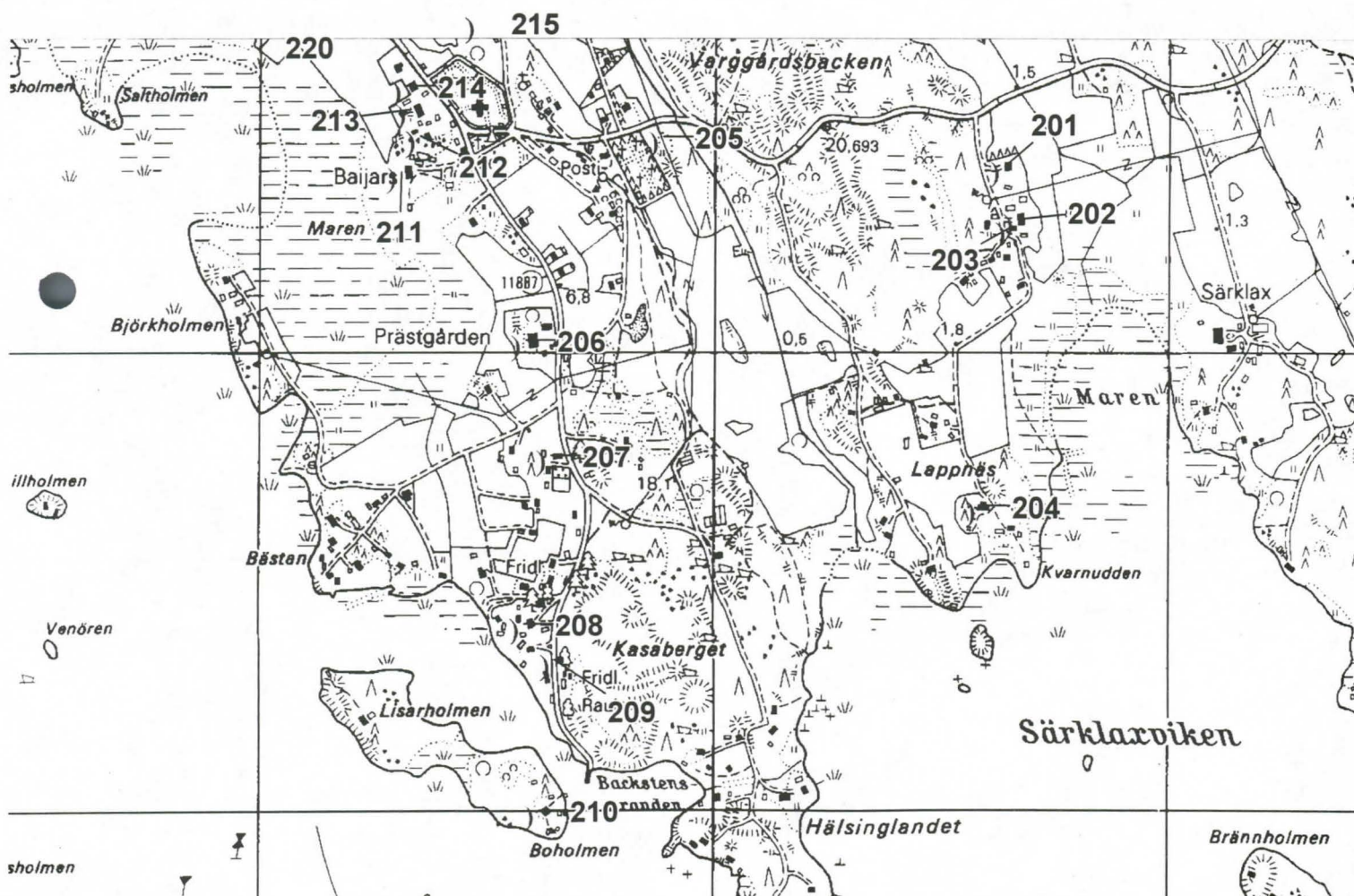
Pernaja 25: Koskenkylän historiallinen teollisuusalue: Lorentz Creutz perusti Koskenkylän rautaruukin 1682. Ruukkiin kuului masuuni ja kaksi kankivasaraa. Masuuni lakkautettiin 1780-luvulla ja rautaruukki lopetti toimintansa 1830-luvulla. Viime vuosisadan jälkipuolella käynnistyi sahatoiminta.

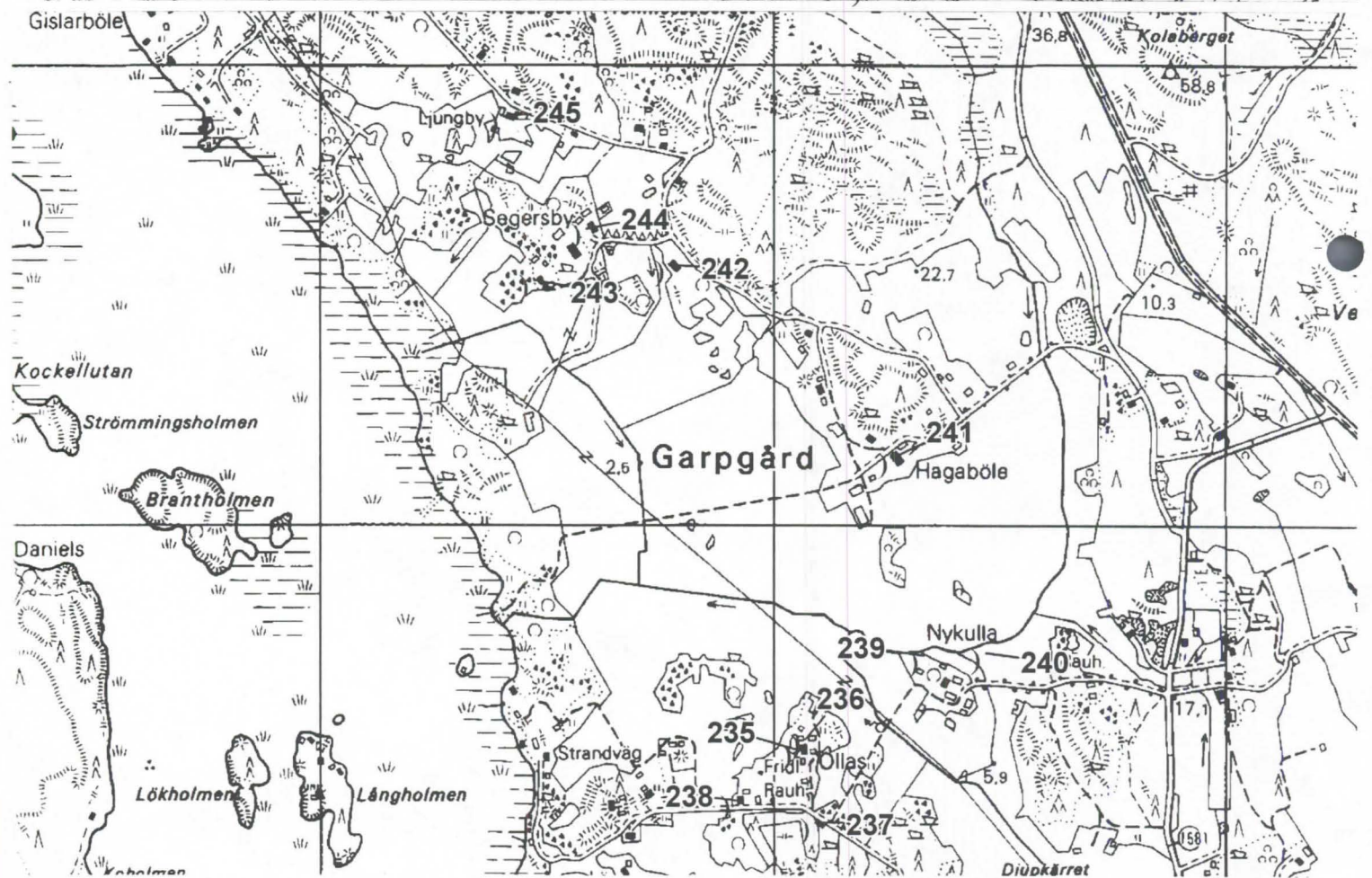
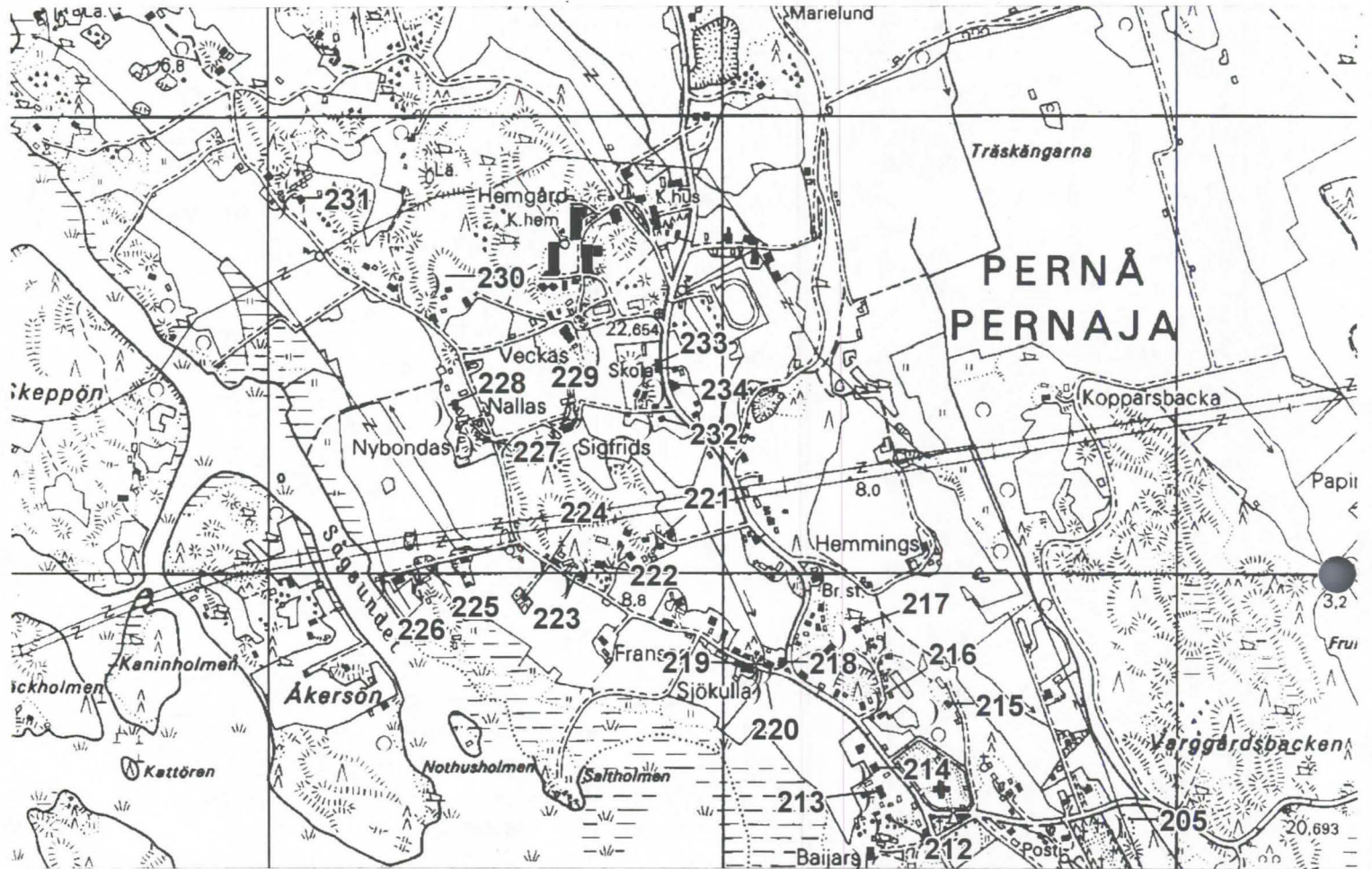
Edustavan ruukinkadun varrella on puiston ympäröimänä Forsbyn kartanon kivinen päärakennus vuodelta 1908 (J. Setterberg). Samalla puolella on kaksi vanhaa työväenasuntoa sekä vanha maakauppa varastoineen. Kadun pohjoispuolella on ruukin pappila, jonka vanhin osa on 1780-luvulta. Klassistinen konttorirakennus on vuodelta 1919. Tienristeyksessä sijaitsevat ns. Voudin mökki 1700-luvun lopulta sekä kaksi työväenasuntoa ja kaksi virkailijataloa vuodelta 1910. Alaruukin alueella, kosken länsirannalla on joukko työväenasuntoa, joista sepän talo 1700-luvulta, uudemmat 1920-luvulta. Jokivarressa sijaitsevat vanha höyrystys ja höyläämö vuodelta 1914. Ns. Yläruukin varrella Hammarforsissa on säilynyt jäänteitä vasarapajoista ja louhittu jokiuoma. Kahdesta työväenasunnosta vanhempi lienee 1700-luvun lopusta ja toinen 1800-luvulta. Mylly on 1900-luvun alusta. (Rakennettu kulttuuriympäristö 1993)

Kohteet:

Nro	Rakennus	Tila	Rak1	T	A	Muuta
201	Koulu	Nyk. asuinr.	1900	jug	kxx	Arkkitehti Yrjö Sadeniemi, leveä poikkipääty. Nyk. asuntolina. Hieno sijainti.
202	Kartano	Lill-Särklax g.	1700	emp	kxxx	Poikkipääty, lasiverannassa ja ullakonikkunassa vinoruutujako.
203	Asuinr.	Lill-Särklax g.	1600	per	kxxx	Kunnostettu läpiporstuatyyppin paritupa, pihanpuolen kuistissa kaariaihe.
204	Asuinr.	Kvarnudden	1910	kt	k	Erotettu Lill-Särklaxista. Kuisteja ym. Nykyään leirikeskus.
205	Kappeli		1930	klass	xx	Tyylikäs korkea perusmuotoinen kappeli, karaattilevytyksellä pilaa.
206	Pappila		1800	emp	xxx	Inventoitu. Neliöpihapiirissa vanhempi päärakennus, aittoja ja suuria puita.
207	Asuinr.		1900	pt	k	Avokuisti ja lasiveranta lisätty paritupaan.
208	Asuinr.	Om. Reijonen	1900	kt	k	Suurella kuistissa poikkiharja ja korist. ikkunat. Uusi avokuisti. Tontilla 1937 tupa.
209	Asuinr.		1930	klass	k	Mansardikatto myös poikkipäätykuistissa, suuri mahdollisesti laajennettu.
210	Asuinr.		1900	kt	k	Kertaustyylinen huvila saarella, korist. räystäskonsoliitit ym.
211	Kartano	Baijars	1800	emp	kxxx	Inventoitu. Poikkipäätykorotus 1800-luvun alussa. Ikkunat uudet.
212	Asuinr.	Klockars	1900	kt	kx	Laajennettu vinkkeliksi 1930-luvulla, kuisti 60-luvulla. Sijainti tärkeä.
213	Asuinr.	Svarvarsbacka	1800	per	kx	Vanha kestikievari. Ulkovooraus uusi, ikkunoiden koristeet kert.tyyliä. Museoaitta.
214	Pitäjäntupa	Sockenstuga	1700	per/e	kxxx	Ent. tingshuset ja koulu. Lovisa-droppar, umpikuisti, talli ja suuria puita. Sij. keskeinen
215	Asuinr.		1900	pt	k	Harjulla erikseen, laajennettu?
216	Asuinr.		1900	pt	k	Mäkitupa-alueella pitkänurkkainen tupa
217	Seuratalo	Höganäs	1910	jug	kxx	Harjun laella, suurikokoinen vinkkeli, kulmakuisti uudempi, koristeet jugendhenkisiä
218	Asuinr.		1900	pt	k	Mäkitupa, sorvatut nappulat ikk.
219	Asuinr.		1900	kt		Ent. posti ja kauppa risteyksessä, ikkuna suurennettu. Vanhempi runko.
220	Asuinr.	Sjökulla?	1900	kt	x	Koristeellinen listoitus, kaksi päätyä lahdelle, erikoiset ullakon päätyikkunat.

221	Asuinr.	Charlottenlund	1910	jug		Mansardikatto, samat koristeet ja muoto kuin Höganäs.
222	Asuinr.		1930	klass		Mansardikatto, yksinkertainen.
223	Asuinr.	Backas	1900	kt		Aumattu mansardikatto, korist. ikkunakehykset (otsalauta, nappulat), leveä runko.
224	Asuinr.		1900	kt		Ullakon päätyikkuna kuten 220. Tontilla myös punainen tupa.
225	Asuinr.		1920	klass		Pihapiirissä aittoja. Mansardikatto ja kuisti pihalle.
226	Asuinr.		1900	kt		Korist. ikkunan vuorilaudat, remontti meneillään.
227	Asuinr.	Nybondas	1800	per/e	kxxx	Korpraalin puustelli. Lovisa-droppar, lunetti-ikkuna. Pihassa hirsiaittoja.
228	Asuinr.	Nallas/Pirttilä	1800	kt	kxx	Vinoristikkoikkunat. Pihapiirissä rengin ja piian asunto.
229	Asuinr.	Sigfrids	1900	m	k	Agricolan kotitila. Nyk. rakennus laajennettu ja muutettu.
230	Asuinr.	Berga	1920	pt		Viereisen tilan torppa tai mäkitupa.
231	Asuinr.	Grankulla	1800	kt		Mäkitupa, jota muutettu ja laajennettu 30-luvulla. Koristeelliset ikk.
232	Asuinr.	Staffas	1800	per		Siirretty Sarvsalöstä ja laajennettu, mm. kuisti
233	Koulu		1900	klass?	x	Leveärunkoinen, kaksi avokuistia, yläkerta 50-luvulta, vanha runko.
234	Asuinr.		1900	kt		Vinkkelinmuotoinen, sisäkulmassa kuisti. Aitta ja sauna.
235	Kartano	Ollas	1800	emp	xxx	Pidennetty 1810, korotettu 1836. Lovisa-droppar, pilasterit, umpikuisti, lunetti-ikkunoita.
236	Asuinr.	Ollas	1700	per	xxx	Väenrakennus paritupa samassa pihassa. Suuri tammi.
237	Asuinr.		1900	pt		Ollaksen torppa tai mäkitupa.
238	Asuinr.		1900	kt		Poikkipäätykuisti ja pienempi vieressä. Erikoiset koristeet, otsalauta vrt. 245.
239	Kartano	Nykulla	1800	per/kt	xx	Paritupa, koristeet kuten viereinen kert.tyylinen, avokuistissa jyrkät pilarit.
240	Asuinr.	Nykulla	1900	kt	xx	Kertaustyylinen päärakennus ränsistynyt. Pihapiirissä vellikelloaitta.
241	Kartano	Hagaböle	1800	emp	xxx	Inventoitu. Muutoksia 20-luvulla (katto, ikkunat?) + laajennussiipi. Vellikelloaitta.
242	Asuinr.		1930	funk	xx	Klassishenkistä funkista, pilarikatos, matalammat siivet. Lohkottu Segersbystä.
243	Kartano	Segersby	1800	kt	xxx	Poikkipääty, kaksi lasikuistia, joissa lunetit. Tyhjänä, hyvänsäilynyt, sijainti mäellä.
244	Asuinr.	Segersby	1700	per	xx	Paritupa avokuistilla päärakennusta vastapäätä.
245	Asuinr.	Ljungby	1900	kt		Poikkipäätykuisti, koristeelliset listoitukset, sama tyyppi kuin 238.
246	Asuinr.	Gislarböle	1800	emp	xx	Aumakattoinen, syvärunkoinen, leveä poikkipäätykuisti. Hieno sijainti rannalla.
247	Asuinr.		1800	per		Paritupa, jossa umpikuisti, vanha pieni tila.

3. Greggböle, Bagnäs, Tervik

Greggböle

Greggbölen kartano on käsittänyt koko Greggbölen kylän ja lisäksi Strömforsf-nimisen tilan naapurikylästä Erlandsbölestä. Kartanon omistajasukuna oli vuosina 1830-1916 Meinander, sen jälkeen mm. Firma Joh. Askolin.

Greggbölen kartanon vanha päärakennus, jossa on sali, kolme kamaria ja keittiö rakennettiin 1824. Uusi, suurempi päärakennus pystytettiin jo 1833, jolloin entisestä päärakennuksesta tehtiin palveluväen asunto ym. Uudessa päärakennuksessa on empiretyyliset leveät ja litteät liseenit julkisivua jäsentelemässä. Päärakennuksesta länteen sijaitsee paritupa-tyyppinen sivurakennus. (Pernå sockens historia II:2, 152)

301. Aivan moottoritien kallioleikkauksen reunalle on jäänyt Meinander -suvulle kuuluva kertaustyylinen huvila vuodelta 1876. Rakennus on alueelle harvinaisen koristeellinen ja monimuotoinen. Korkealla kalliolla sijainnut piha on ollut viehättävä ennen liittymän rakentamista.

301

Bagnäs

302-303. Bagnäsien kylän ovat muodostaneet kaksi rusthollitilaa, Rosas ja Små-Pipers. Rosaksen (302) pitkä talonpoikainen rakennus on jäljellä, sen vieressä kohoaa komea kavinavetta ja uudempia asuinrakennuksia. Små-Pipersin kohdalla on erikoinen suurikokoinen hirsilato (303), jossa on luhti ja koristeelliset pienet ikkunat.

302

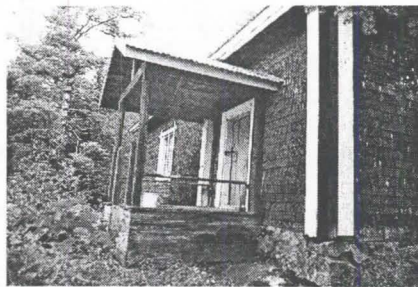
Tervik

Tilan ensimmäinen mainittu omistaja oli vuonna 1494 Nils Poitz. Seuraavista omistajasuvuista merkittävimmät ovat Lichtone, Muhl, de Geer sekä nykyinen omistajasuku Ehrnrooth. Kartanossa on mm. merkittävä muotokuvakokoelma.

Pernaja 18: Pernajanlahden länsirannan kulttuurimaisemaa leimaa keskiajalta nykyisyyteen jatkunut kartanokulttuuri. Lahden rannalla sijaitsee kolme vanhaa rälssisäteriä: Tervik, Tjusterby ja Sjögård. Kartanoiden välissä levittäytyvät avarat peltoaukeat. -Tervikin kartanon puinen päärakennus on rakennettu vanhimmilta osin jo 1700-luvun alussa. Muutoksia on toteutettu 1820-luvulla (C.L.Engel, A.F.Granstedt) ja 1860 (C.A.Edelfelt). Viimeksimainitussa korjauksessa rakennusta korotettiin kerroksella. Nykyisen asunsa se sai 1924-26 (C.Frankenhäuser). Päärakennuksen ympärillä on laaja puisto. Kartanopihaan johtaa puistokuja. Talousrakennuksista on puinen talli 1820-luvulta (C.L.Engel) ja viljamakasiini 1850-luvulta. (Rakennettu kulttuuriympäristö 1993).

Tervikin kartanoon johtaa kaksi puukujaa, joista tammikuja on pohjoimaiden pisin. Kartanoon on liittynyt tiivistä kyläasutusta tien varren kumpareilla ja joen rannalla, mutta näistä on jäljellä vain joitakin kivijalkoja ja vanhaa kasvillisuutta. Viimeisenä purettiin tuulimylly 1980-luvulla. Laajojen peltoaukeiden ja metsäsaarekkeiden läpi kiemurtelevalla tiellä voi silti harvinaisen hienosti aistia ikivanhan kulttuurimaiseman.

304. Kohde on pieni autio yksittäistupa Tervikin kartanon toisessa risteyksessä. Perinteisessä rakennuksessa on avokuisti ja pärevuoraus.

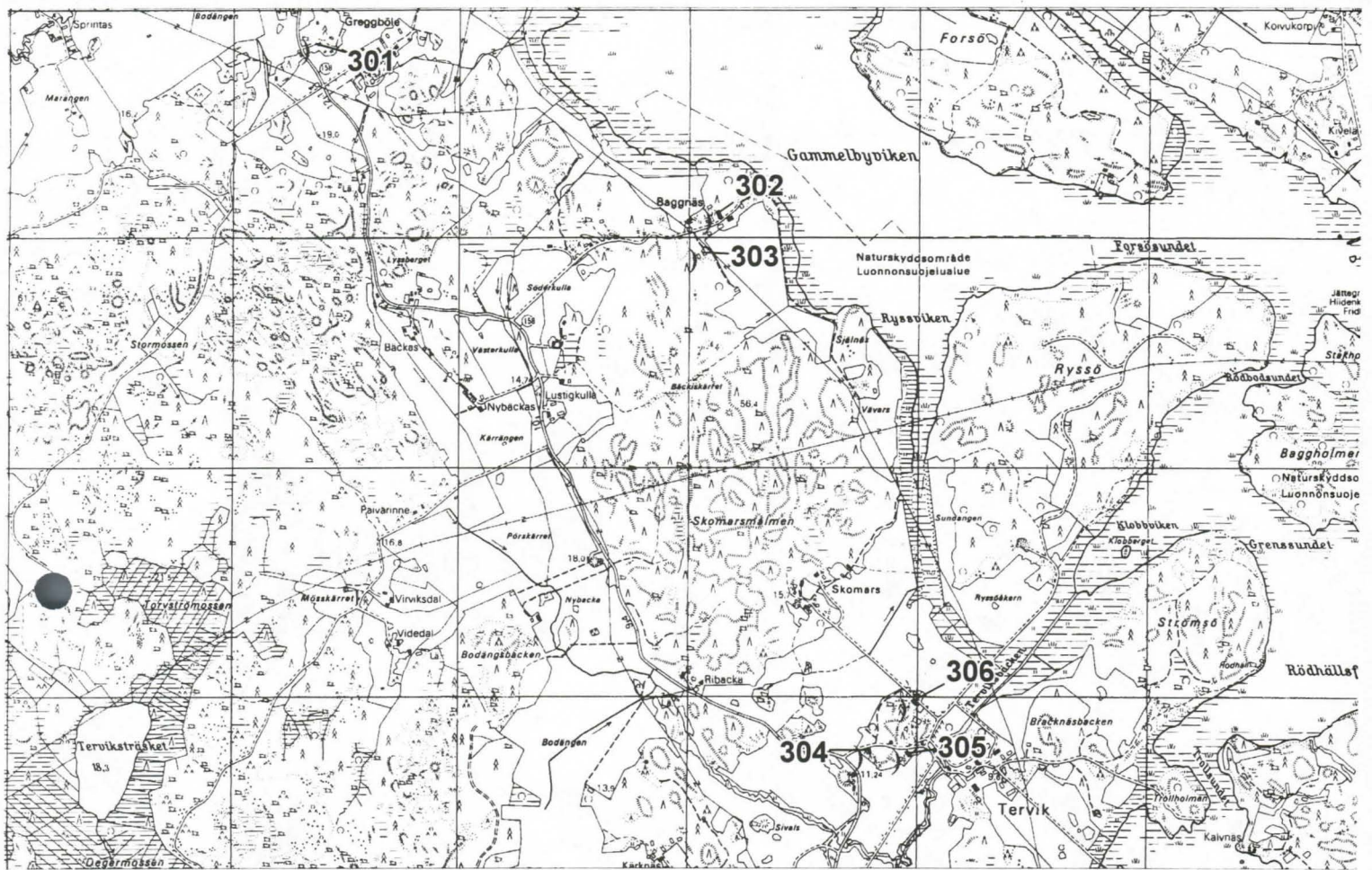

304

305. Seuratalo rakennettiin 1920-luvulla kartanon henkilökunnan ja paikkakuntalaisten kokoontumis-tilaksi. Pitkän aumakattoisen talon sisäänkäynti on avokuisti toisessa reunassa. Nykyään rakennusta käyttää lähinnä paikallinen nuorisoseura.

305

Kohteet:

Nro	Rakennus	Tila	Rak1	T	A	Muuta
301	Asuinr.	Meinander	1800	kt	xx	Koristeellinen kertaustyylinen huvila, jäänyt moottoriteleikkaukseen. Greggboleen.
302	Asuinr.	Rosas	1800	per	x	Pitkä väenrakennus, kaksi kuistia keskellä, kaksi päissä. Suuri kivinavetta.
303	Luhtiaitta	(Småpipers)	1800	per		Entisen Småpipersin tilan paikalla oleva erikoisen suuri hirsiaitta.
304	Asuinr.		1800	per	-	Tervikin kartanon. Päreseinäinen yksittäistupa, avokuisti.
305	Seuratalo		1920	klass	x	Aumakattoinen, avokuisti toisessa reunassa. Kartanon työväelle, nyk. nuorisoseuran.
306	Asuinr.		1900	per	-	Tervikin kartanon? Ristikk. ikkunan vuorilaudat, muuten vuoraamaton.

4. Gerby, Tjusterby, Sjögård, Isnäs

Gerby

Tervikin ja Tjusterbyn kartanoiden välisessä Gerbyn kylässä vanhoja tiloja ovat olleet Påvals, Ers, Lassas, Gubbas, Grels, Lyckas, Klemets ja Ollas. Vanhaa asutusta on säilynyt jonkin verran.

402. Koulu on nykyasultaan vuosisadan vaihteesta, laajennusosa on rakennettu sodan jälkeen. Vanhan osan sisään on rakennettu uima-allas. Koulutoiminta on loppunut ja talo tyhjänä.

403. Påvals on vanhoja tiloja. Kansanomainen rakennus näkyy tielle peltojen takaa. Pitkää paritupaa on muutettu, mm. ulkovuoraus ja ikkunat on uusittu, kuisti puuttuu kokonaan. Pihapiirissä on luhtiaitta.

403

404. Gerby gård /Ers?. Päärakennus on 1920-luvun vaatimaton mansardikattoinen asuinrakennus, jota on laajennettu useaan otteeseen. Samaan tilaan kuuluu erillisenä pihapiirinä vuoraamattomat hirsitupa ja -aitta.

406-407. Gubbas?. Pitkän metsässä kulkevan puukujan päässä on mansardikattoinen klassistinen asuinrakennus ja vanhempi perinteinen tupa, johon sisäänkäynti on rakennuksen päädystä sekä hirsiaitta.

408

408. Ramskulla sijaitsee aivan tien vieressä kuusi-aidan takana. Jugendtyylisen monimuotoisessa rakennuksessa on mansardikatto ja pieniruutuisia ikkunoita.

409. Myggbacka on kaksihuoneinen hirsitorppa, jota on jatkettu molemmista päistä lautarakenteisellä osalla, ilmeisesti loma-asunto.

410. Ollas. Harvinaisen kauniilla paikalla, peltojen keskellä olevalla kukkulalla sijaitseva perinteinen yksittäistupa, joka on ollut Tjusterbyn kartanon torppa.

410

Tjusterbyn kartano

Säteritila, joka mainitaan jo 1420-luvulla, jolloin omistajana oli Björn Diekn. Myöhemmin periytynyt suvulta suvulle, mm. Fleming, Wildeman, Boije, Palm, Rålamb, Creutz, Stenbock, Willebrandt, Muhl, de Geer, de la Chapelle ja Antell.

Pernaja 18: -Tjusterbyn kartanon punatiilinen päärakennus on rakennettu 1863-67 (C.J.von Heideken 1859). Kaksikerroksisen rakennuksen toisessa päädyssä on nelikerroksinen torni. Rakennuksen muotokieleen on vaikuttanut englantilainen myöhäisgotiikka. Ympäröivä puisto on istutettu 1870-luvulla. Kartanon vanha, hirsinen päärakennus on vuodelta 1765. Myös tätä vanhemman, 1500-luvun päärakennuksen kivijalka kellareineen on säilynyt. Kartanonalueella on lisäksi kaksi 1700-luvun aittaa. Kivinavetat ovat 1890-luvulta. (Rakennettu kulttuuriympäristö 1993).

Sjögårdin kartano

Sjögårdin tila on kuulunut 1500-luvun lopulla Wildeman-suvulle ja sen jälkeen Creutz, Armfelt, Falckenheim, Holm ja Lindholm -suvuille sekä kauppaneuvos Askolinille. Tila on muodostettu kaikkiaan seitsemästä tilasta, talouskeskus sijaitsee Pernajanlahden rannalla.

Pernaja 18: -Sjögårdin kartanon puinen päärakennus on vuodelta 1854. Nykyiseen asuunsa se muutettiin 1934 (L.Sonck). Pihamaan länsisivua rajaa tilanhoitajan asunto 1860-luvulta ja itäisivua vierashuonerakennus, joka siirrettiin paikalle Isnäsistä 1852. Tiiliset talousrakennukset ovat 1930-luvulta. Kartanopuisto sai nykyisen muotonsa 1920-luvulla (P.Olsson) ja koristepuutarha terasseineen 1930-luvulla (B.Schalin). (Rakennettu kulttuuriympäristö 1993)

Sjögårdin kartanon päärakennus

411. Sjögårdin koulu. Koulu lakkasi toimimasta vuonna 1964, minkä jälkeen vuonna 1928 rakennettu klassistinen rakennus on ollut asuntona.

412. Ingerby on vanha lampuotitila, muistitiedon mukaan pieni hirsinen päärakennus on 1760-luvulta. Talossa on toiminut kauppa ennen sotia. Pohjoisen puoleinen päätyhuone on myöhempi ja päädyssä ollut oviaukko on nykyään suljettu. Ainoastaan pitkänurkkien päät on vuorattu. Pihaan kuuluu mahtavia kiviaitoja. Rakennus sijaitsee näkyvällä paikalla tien vieressä ja kaipaisi kunnostusta.

412

413. Lassdal (-dahl). Sjögårdin kartanon lampuotitila, joka mainitaan jo Kuninkaankartastossa. Loma-asuntona toimivaa rakennusta on kunnostettu ja muutettu jonkin verran, mutta pitkänomainen hahmo ja kaksitoistaruutuiset ikkunat ovat säilyneet. Rakennuksessa on kaksi sisäänkäyntiä, muttei kuisteja.

Isnäs

Kartanon vanhin tunnettu omistaja on Björnram -suvun kantaisä Lars Olofsson. Sen jälkeen tila on kuulunut mm. Boije, Armfelt, Falkenheim, Wallén, Lindholm ja Askolin -suvuille.

Pernaja 23: Isnäsin höyrysahan perusti Johan Askolin 1890-luvulla. Sahalaitoksen läheisyydessä on säilynyt joukko vuosisadan alun suuria työväenrakennuksia, jotka muodostavat yhtenäisen katunäkymän. Vanha rantatie johtaa Isnäsin kartanon alueelle, jossa nykyinen päärakennus on vuodelta 1922. Varhaisemman päärakennuksen harmaakivestä muurattu kellarikerros on tiettävästi 1500-luvulta. (Rakennettu kulttuuriympäristö 1993).

Ruukinkadun kolme vanhinta työväenasuntoa ovat vuodelta 1898. Niissä on kaikissa samanlainen kaariaiheella koristeltu kuisti ja piharakennukset koivukujan toisella puolella. Ruukinkatu alkaa olla katoamassa, sillä osa rakennuksista (mm. kauppa) on jo purettu ja jäljellä olevat työväenasunnot ovat asumattomia tai hoitamattomia. Onneksi hiljattain perustettu Isnäsin kyläneuvosto on ottanut tehtäväkseen pelastaa osan vanhaa sahayhdyskunnan miljööttä, mm. höyrysahan ja edellämäinitut kolme työväenrakennusta.

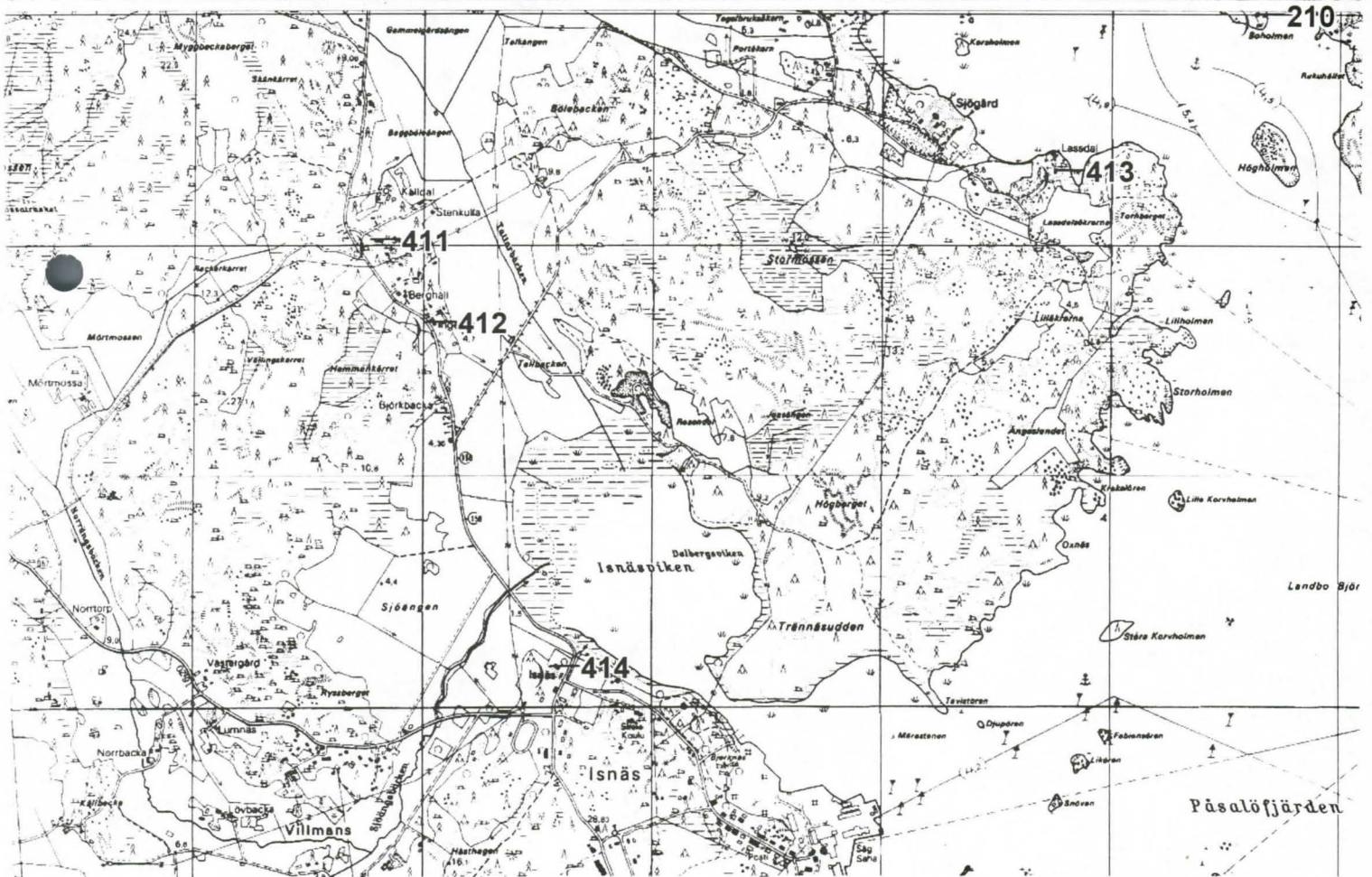
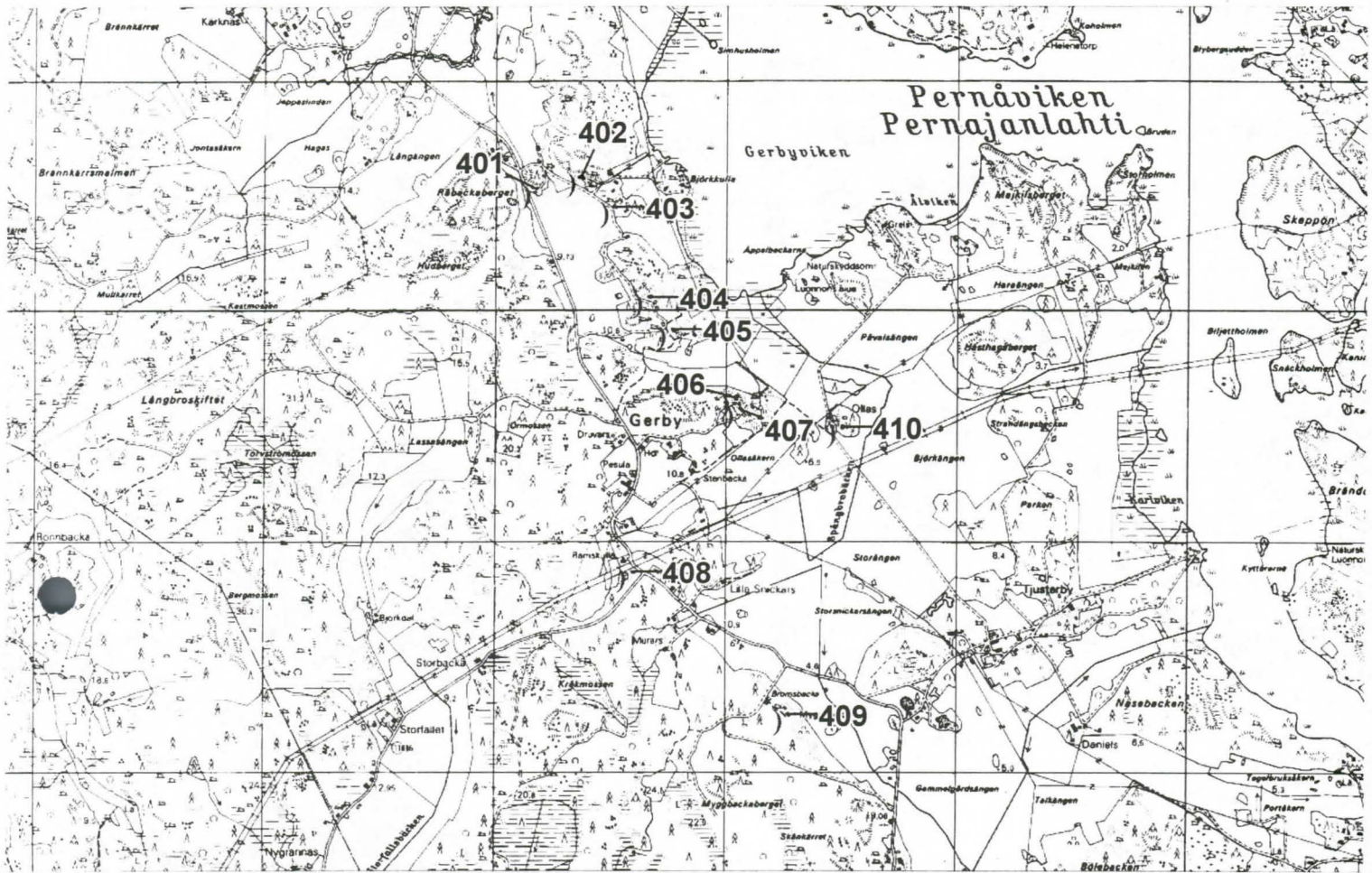

Isnäsin ruukinkadun työväenrakennukset vuodelta 1898.

Isnäsin taajaman, Frimansin, rakennukset ovat pääosin tyypillisiä jälleenrakennuskauden rintamamiestaloja. Rakennusten sijainti loivan laakson rinteillä tekee yhtenäisestä alueesta viehättävän.

Kohteet:

Nro	Rakennus	Tila	Rak1	T	A	Muuta
401	Asuinr.	Råbacka	1800	m		Rungon vanhin osa 1700-luvulta, laajennettu ja muutettu, sijainti mäellä.
402	Koulu		1900	kt	x	Runko vanhempi, laajennus 50-luvulla. Sisällä uima-allas, ruohottunut harjunrinne.
403	Asuinr.	Påvals	1800	per	x	Vanha tila. Paritupa, jota muutettu, mm. lomalauta ja ikkunat, ei kuistia. Luhtiaitta.
404	Asuinr.	Gerby gård	1920	klass		Ers? Mansardikattoinen, poikkipäätykuisti ja lisäsiipi. Hirsiaittoja 1800-luvulta.
405	Asuinr.	Gerby gård	1800	pt		Gerby gårdiin kuuluva toinen pihapiiri, jossa tupa ja aitta.
406	Asuinr.		1900	klass		Mansardikatto, korist. ikkunat. Pitkän metsäisen tammikujan päässä.
407	Asuinr.		1800	per		Gubbas? Sisäänkäynti suoraan päädyistä. Pihassa hirsiaitta.
408	Asuinr.	Ramskulla	1910	jug	x	Mansardikattoinen, monimuotoinen huvila, pikkuruutuisia jugendikkunoita. Kuusiaita.
409	Asuinr.	Myggbacka	1800	per		Kaksiosainen hirsitorppa, jota jatkettu molemmista päistä.
410	Asuinr.	Ollas	1800	per	xx	Tjusterbyn lamputitila kauniilla mäellä peltojen keskellä. Yksittäistupa, avokuisti.
411	Koulu	Baggböle	1920	klass	x	Sjögårdin koulu -1964, nyk. asuntona. Poikkipäätykuistissa lunetti-ikkuna.
412	Asuinr.	Ingerby	1700	per	xx	Lamputitila. Hirsipintainen, jatkettu ja muutettu, mm. ennen sotia kauppana.
413	Asuinr.	Lassdal	1800	per	x	Vanha tila, kuuluu Sjögårdiin. Kaksi sisäänkäyntiä, ei kuisteja.
414	Kartano	Isnäs gård	1920	klass	xx	Loiva aumattu mansardikatto. Kartanon talousrakennukset osin kadonneet.

5. Fasarby, Kärpe

Fasarby

Pernaja 24: Fasarbyn kylässä muodostavat Jofsin, Pesursin, Göransin, Knapaksen ja Lill-Mariksen talot perinteisen, tiiviin kokonaisuuden. Vanha kyläraitti kiemurtelee rakennusten välissä. Pesursin vanhan virkatalon päärakennus on 1800-luvun alkupuolelta. Kyläkuvaan liittyvät merenrantapelloilta kohoavat kivikkoiset katajakedot. (Rakennettu kulttuuriympäristö 1993)

Vanhan rakennuskannan säilymiseen Fasarbyn kylässä on vaikuttanut se, että Knapasta lukuunottamatta kaikki tilat olivat kruunun virkataloja. Knapas ja kuudes kantatila Lillby, joka sijaitsee vähän sivummalla, olivat lampuotitiloja.

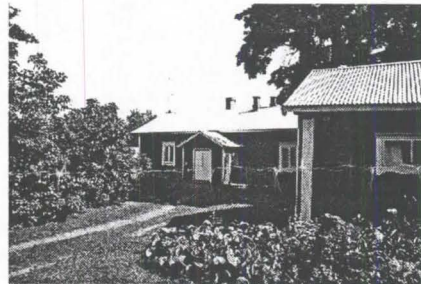
502. Knapas on pitkä paritupa kauniisti rinteessä. Rakennusta on uusittu 1950-luvulla, jolloin ikkunat vaihdettiin ja nykyinen kuisti rakennettiin.

503

503. Jofsin päärakennus on mansardikattoinen 1920-luvun huvila mäen huipulla. Poikkipäätykuistin kaari-ikkunoiden monimutkainen puitejako on jäljitelty Jakarilan kartanosta.

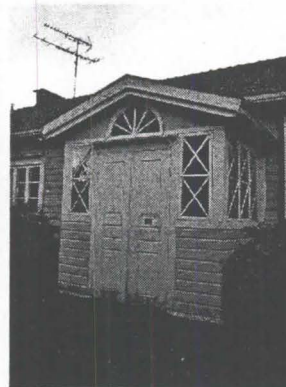
504. Pesurs on kylän vanhimpia ja parhaiten säilyneitä rakennuksia. Kansanomaisen parituvan lisäksi pihapiiriin kuuluu useita hirsiaittoja. Paritupaa on kunnostettu hienovaraisesti.

504

505. Jörens, nyk. Selins. Päärakennus on myöhempi valkoinen rapattu rintamamiestalo, mutta pihassa on säilynyt komea luhtiaitta.

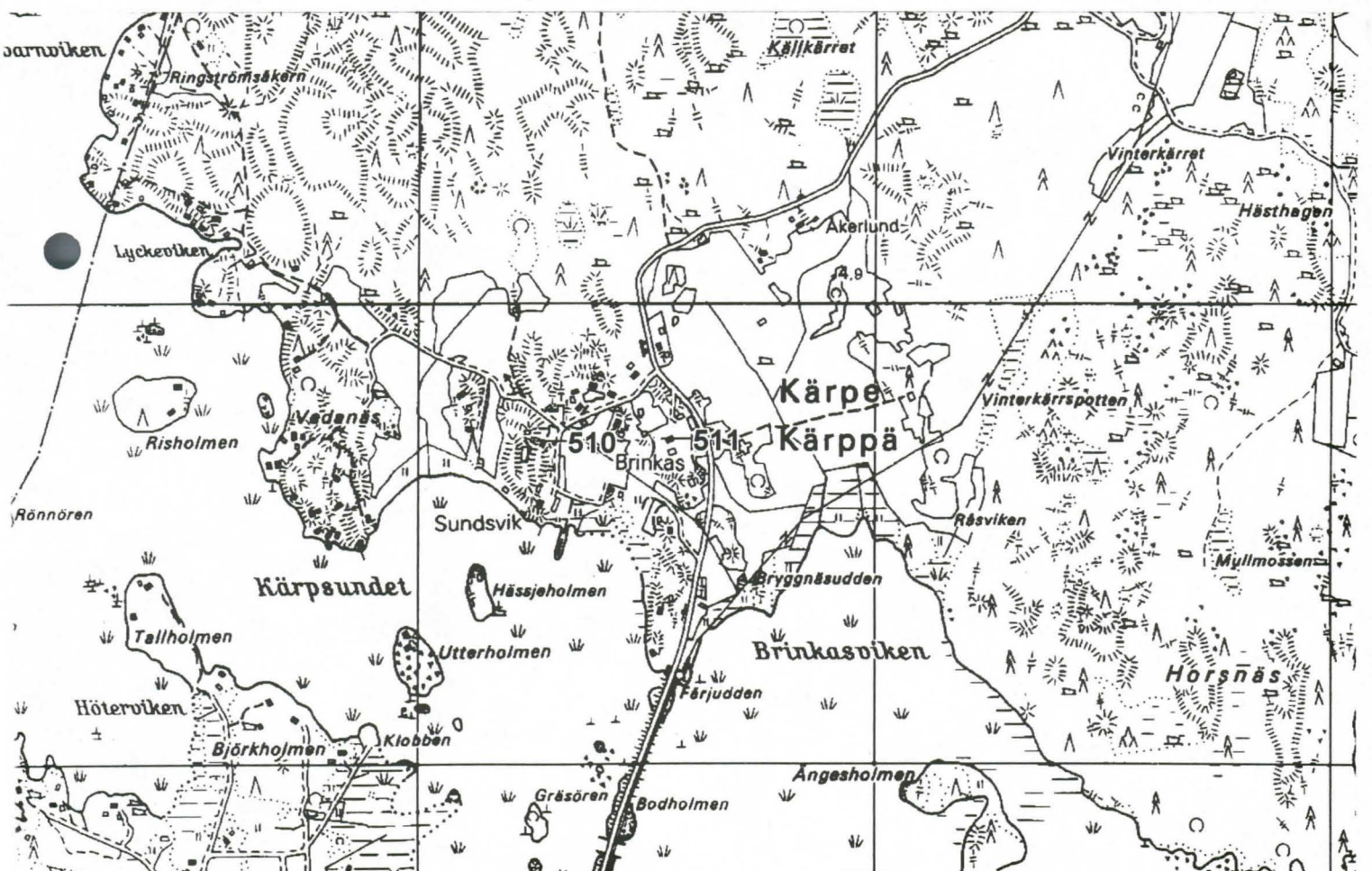
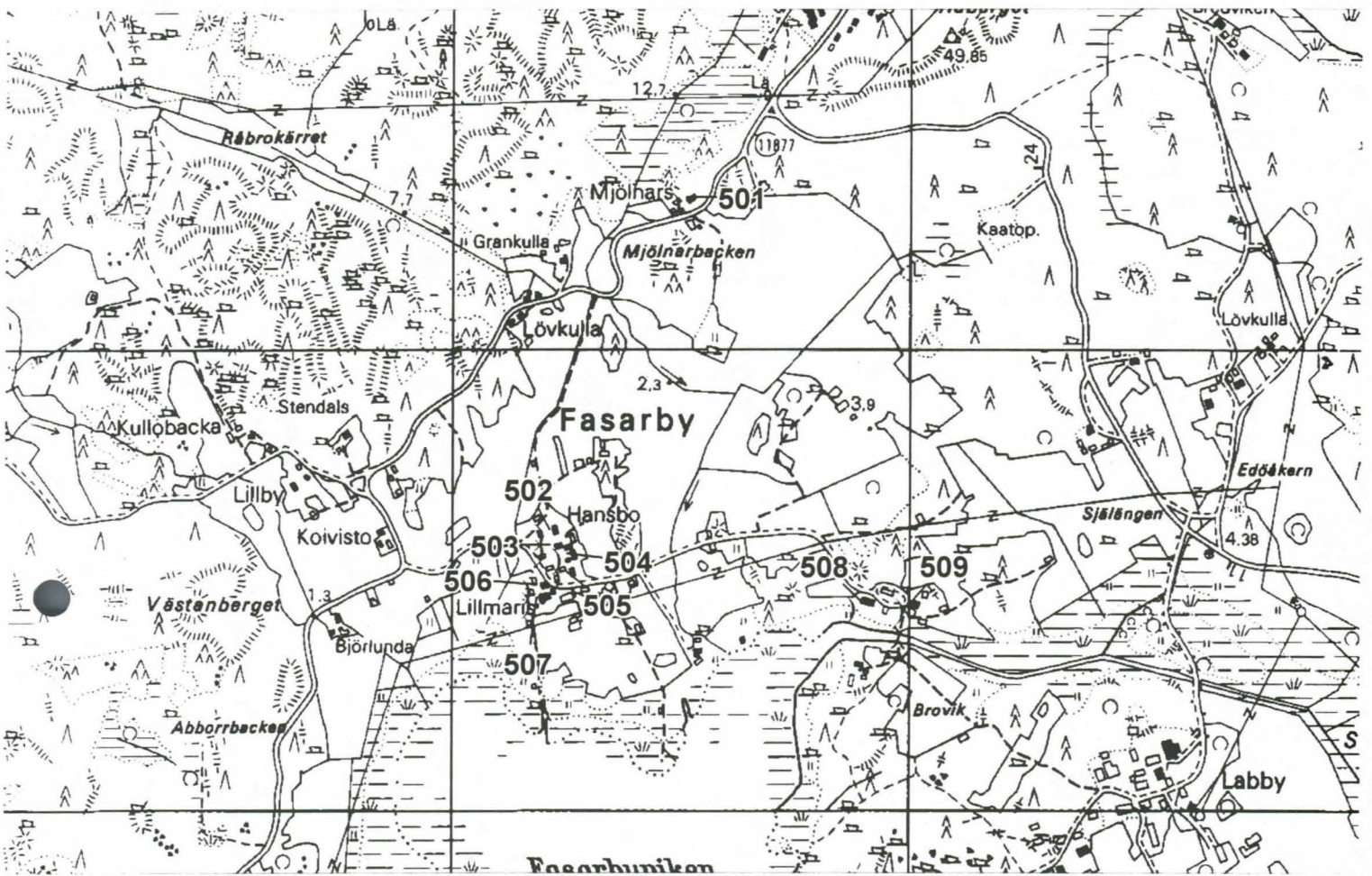
506-507. Lill-Maris on kahden asuinrakennuksen muodostama kokonaisuus. Lähempänä kylätietä sijaitsee mahdollisesti 1700-luvulta oleva paritupa, jossa on läpiporstua. Tielle päin on avokuisti ja pihalle uudempi umpinainen. Myöhempi päärakennus on kartanotyylinen empirerakennus, jonka toinen kuisti on tyylikäs lunetti-ikkunoineen. Rakennuksen toista päätä on joko jatkettu tai muutettu sodan jälkeen.

507

Kärpe

Sarvisaloon vievän tien varrella sijaitseva pieni kylä, jonka vanhoja tiloja ovat Jörens, Lassas ja Bengtas, joka sijaitsee korkealla kalliolla aivan meren rannalla. Merkittävää vanhaa asutusta ei ole säilynyt. Pispä 1989 mainitsee Kärpen katajakedot maantien varressa paikallisesti arvokkaina.

Kohteet:

Nro	Rakennus	Tila	Rak1	T	A	Muuta
501	Asuinr.	Mjölvars	1800	per		Yksittäistupa, jota muutettu. Aitta lyhenn. ja siirretty, sauna tien toisella puolella.
502	Asuinr.	Knapas	1800	per	kx	Pitkä paritupa rinteessä, kuisti ja ikkunat muutettu.
503	Asuinr.	Jofs	1920	klass	kx	Mansardikatto, myös kuistissa, jossa koristeelliset kaari-ikkunat.
504	Asuinr.	Pesurs	1800	per	kxxx	Hieno vanha paritupa ja pihapiiri aittoineen.
505	Luhtiaitta	Ent.Jörens	1800	per	k	Päärakennus sodan jälkeen, luhtiaitta säilynyt pihassa.
506	Asuinr.	Lillmaris	1700	per	kxx	Läpiporstuatyypinen paritupa, tilan vanha päärakennus.
507	Asuinr.	Lillmaris	1800	emp	kxx	Kartanomainen päärakennus, toisessa kuistissa ristikko- ja lunetti-ikkunat.
508	Koulu	Nyk. asuinr	1900	klass	x	Kartanomainen, kaksi kuistia ja poikkipäätty.
509	Asuinr.		1920	klass		Mansardikattoinen, kuisti epäsymmetrisesti päädyssä.
510	Asuinr.		1900	pt		Poikkipäättykuisti, vuoraus muutettu osin limilaudaksi.
511	Asuinr.	Brinkas	1900	kt		Vanha tila, päärakennus muutettu. Suuri hirsinavetta ja kivijalka.

6. Labby, Rönnäs

Alueen vanhat kartanot ja suurtilat ovat olleet Edö, Labby ja Idlax (Rönnäs). Kartanoille kuuluneita tiloja ovat Sandvik, Nybondas ja Lassas.

Labby

Labbyn kartanon alue on vielä 1800-luvun alussa ollut pitkän sisälahden ympäröimä niemi, nykyisin lahti on kuivattu pelloksi. Kartanolle johtavan puukujan varrella on nykyisin laidunnettavia metsäisiä niittyjä, jotka muodostavat viehättävän perinnemaiseman. Labbyn kartanon päärakennus on alueelle tyypillinen kartano, jossa yksikerroksisen aumakattoisen perusosan ylle kohoaa toisen kerroksen poikkipääty. Perimätiedon mukaan rakennus on alkuaan ollut kapteeni von Schanzin virka-asuntona Viaporissa tai Santahaminassa ja siirretty sieltä 1860-luvulla. Rakennuksen itäpuolinen klassishenkinen pylväskuisti on uudempi. Päärakennus kohoaa mäen huipulla, alempana rinteessä on punamullattu, mansardikattoinen sivurakennus, joka on todennäköisesti rakennettu 1700-luvun lopulla. Kartanon päärakennusta kunnostetaan parhaillaan. Sivurakennus vaikuttaa ainakin ulkopuolelta huonokuntoiselta.

Rönnäs (Idlax)

Idlaxin kartanon keskus siirrettiin 1800-luvun alussa Rönnäsiin. Kartanon uusi päärakennus oli kaksikerroksinen siten, että toinen kerros oli ensimmäistä korkeampi. 1930-luvulla rakennus oli jo pitkään ollut asumattomana ja tienannut nimen Rottalinna, se purettiin noin 1940. Kartanon mailla on säilynyt joukko työväen asuinrakennuksia ja talousrakennuksia. 1800-luvun kivinavettaan on sisustettu saaristolaismuseo, uudempi mahtavan kokoinen tiilinaavetta on rapistumassa. Kartanon puistossa Tempelbergetillä on temppelinrauniot 1800-luvulta. Pelloille on rakennettu golfkenttä ja rantaan lomakylä.

601-602. Kärpnäsiin ja Dalsvikiin vievän tien varressa on kaksi identtistä työväen asuinrakennusta vuodelta 1927. Ikkunan vuorilauoissa on klassishenkinen tyylikäs profilointi, sisäänkäynnit rakennuksiin on sekä päädyissä että pitkän sivun keskellä. Kohde 605 Dalsvikissa on aivan samantyylinen.

602

603. Sepän paja, asuinrakennus ja aitta ovat vanhan tienlinjauksen mutkassa. Nykyisin kesäasuntona oleva asuinrakennus on talonpoikainen pieni tupa, vajamaisessa pajarakennuksessa on säilynyt mm. vanhoja ikkunoita.

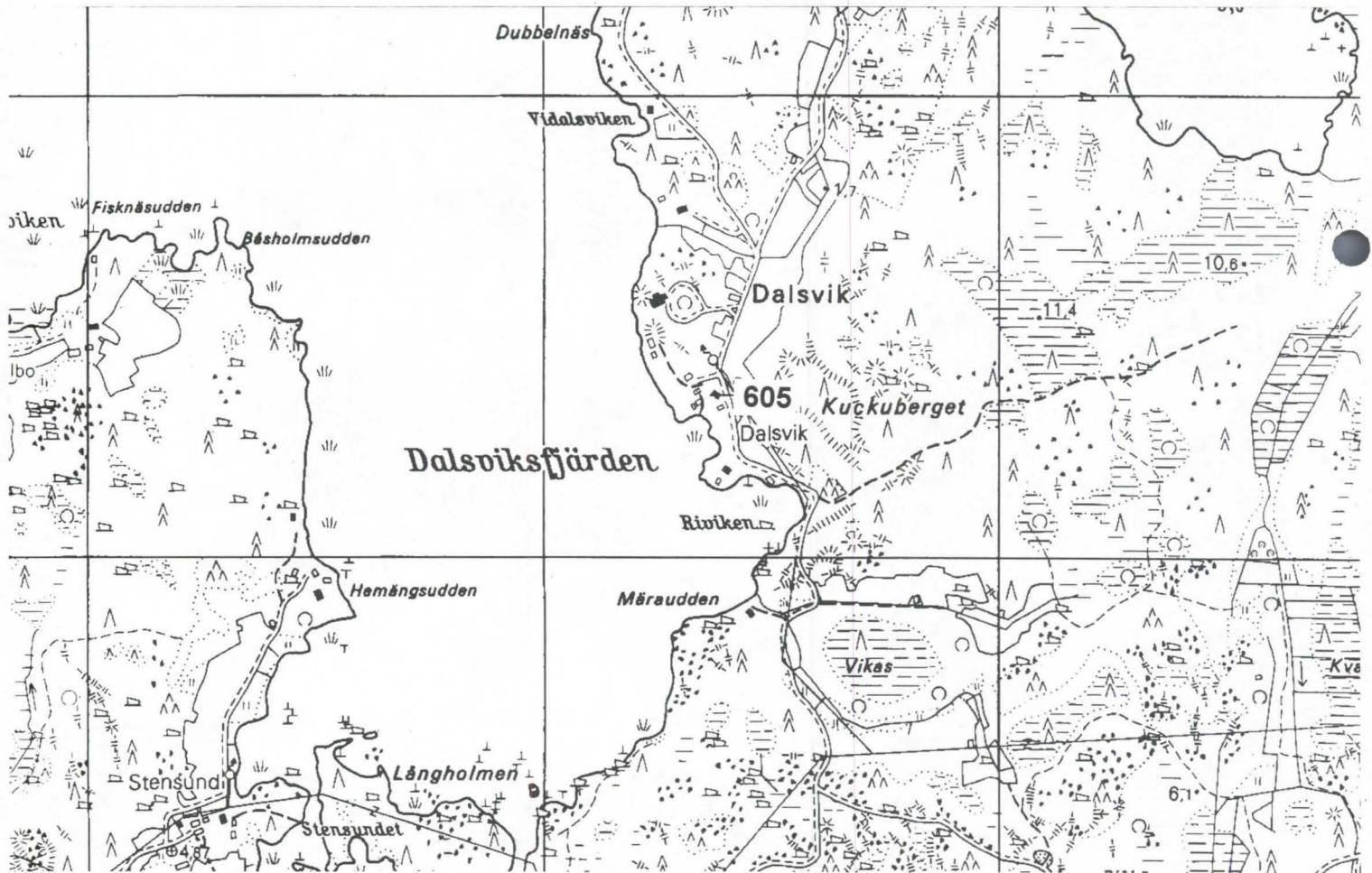
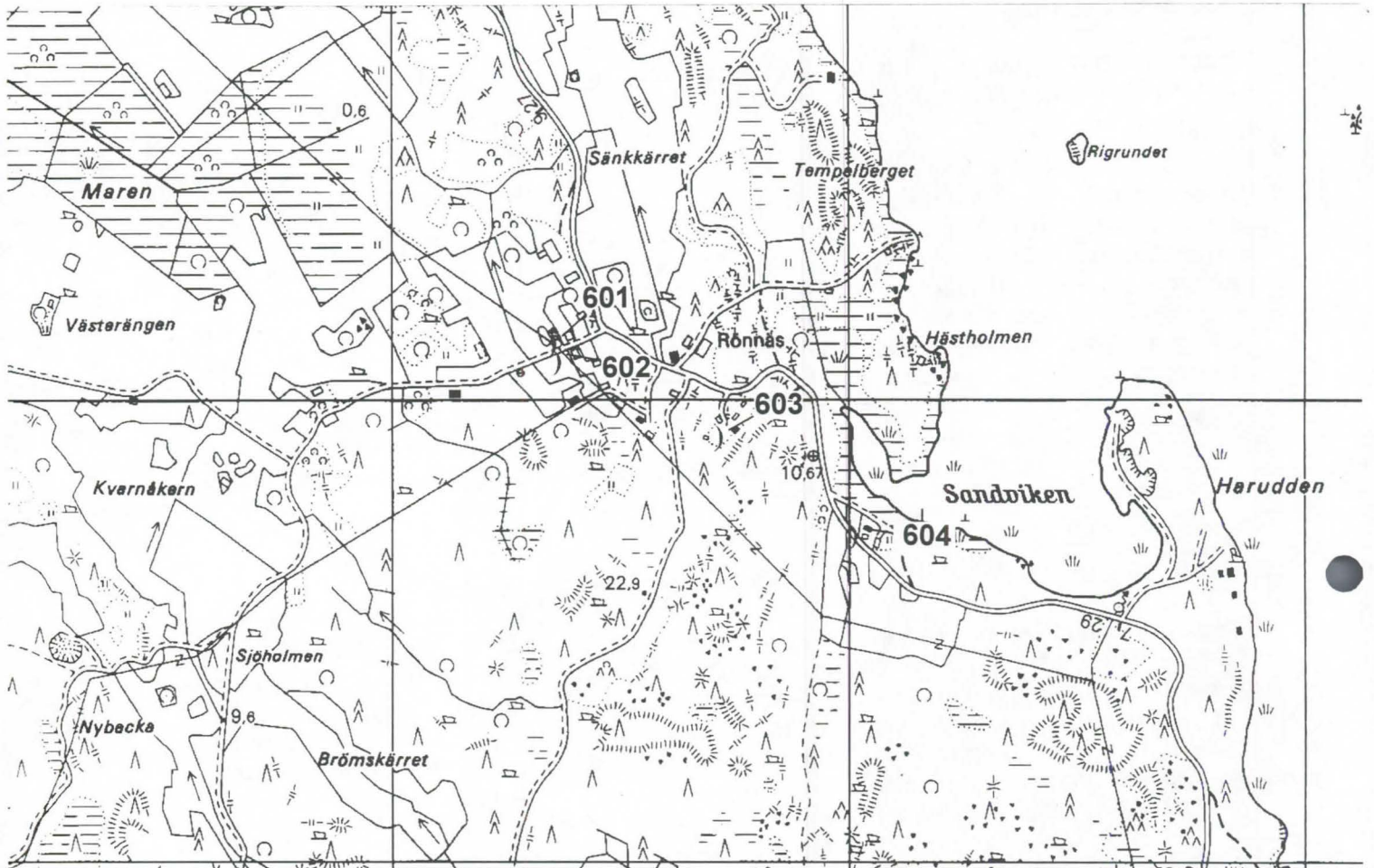

603

604. Sandvikin rannalle on merkitty asutusta jo Kuninkaankartastossa, pitkänomaista talonpoikaisista asuinrakennuksista on muutettu melko paljon, mm. merenpuoleiseen päätyyn on avattu maisemaikkuna.

Kohteet:

Nro	Rakennus	Tila	Rak1	T	A	Muuta
601	Asuinr.	Rönnäs g.	1920	klass	kx	Kartanon asuinrakennuksia, viehättävää klassisimia. Ueita sisäänkäyntejä.
602	Asuinr.	Rönnäs g.	1920	klass	kx	Kuten 601, mutta valkoinen.
603	Asuinr.	Rönnäs g.	1800	per	kx	Sepän asuinrakennus, paja ja aittarivi.
604	Asuinr.	Sandvik	1800	m		Päätyyn avattu suuri maisemaikkuna. Hyvä paikka rannalla.
605	Asuinr.	Dalsvik	1935	klass		Samaa tyyppiä kuin 601-602. Vanha torpan paikka.

7. Mästlax, Näse, Malmsby

Mästlaxin ja Malmsbyn vanhat kylät ovat lähes täysin hävinneet. Vanhoja tiloja olivat Käl-das, Backas ja Brinkas. Tiivis kyläkeskittymä sijaitsi 1800-luvun alussa nykyisen seuratalo Ljungåsan ympäristössä.

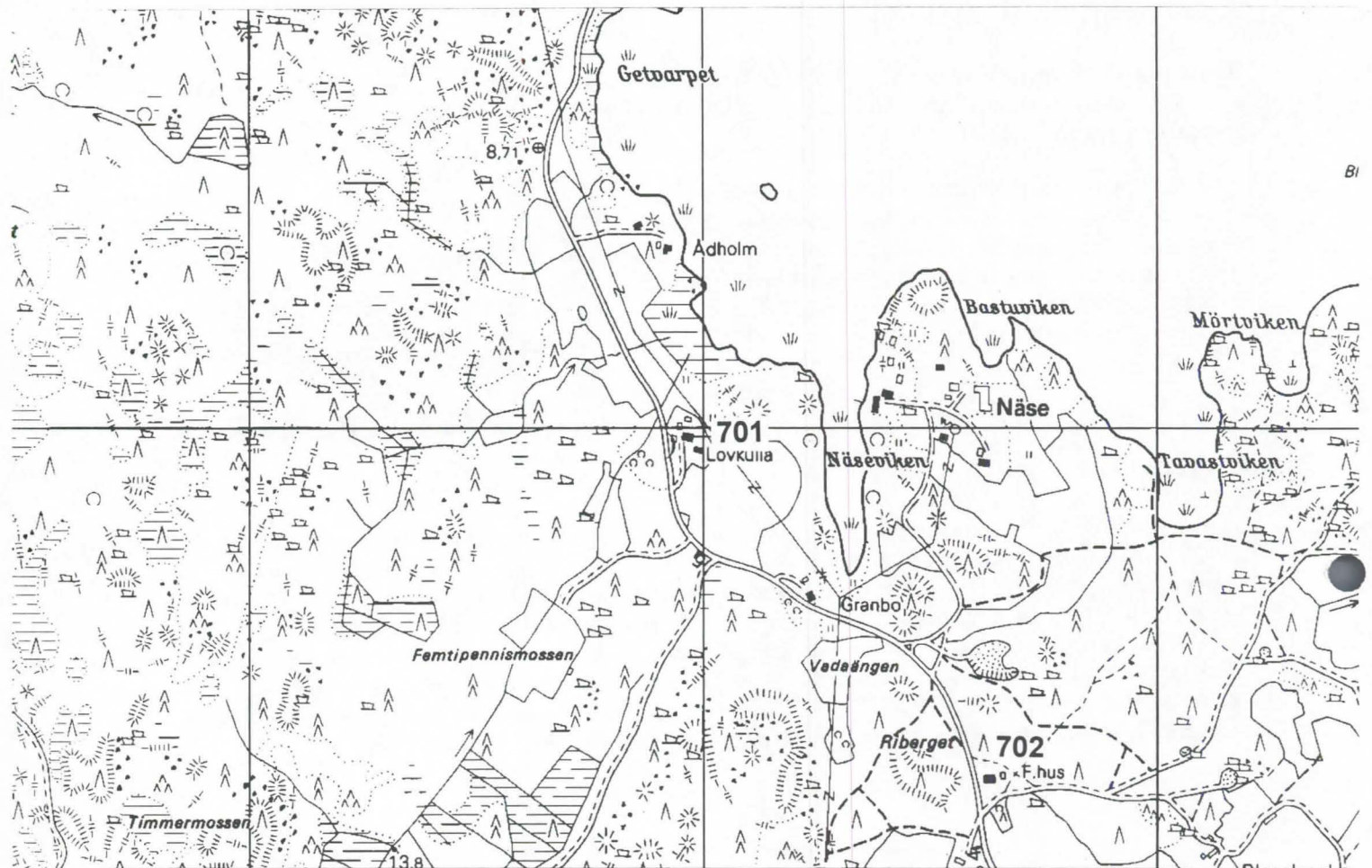
702. Ljungåsa on hyvin suurikokoinen ja syvärunkoinen klassistinen seuratalo 1920-luvulta. Katto on aumattu mansardikatto ja ikkunat moniruu-tuiset vaihdellen kuudesta kymmeneen ruutuun. Hyväkuntoinen rakennus sijaitsee mäntyjen keskel-lä kuivalla hiekkaharjulla.

702

Näsegård

Päärakennus on pitkä, vaaleanharmaa, yksikerroksinen puutalo, joka on katettu mansardikatolla. Rakennuksen pohjoisosa on rakennettu v. 1782 ja sen pohjamuoto on viisihuoneista keskeissalittyyppeä. 1800-luvun alussa jatkettiin rakennusta etelään päin niin että se käsittää nykyisin 10 huonetta. Pihamaan pohjoispuolella on yksikerroksinen, 1800-luvun puoliväliltä peräisin oleva siipirakennus. Jonkin matkaa päärakennuksesta sijaitsee iäkäs harmaakivikellari. Puisto joka ilmeisesti on istutettu 1700-luvulla näyttää alkuaan olleen geometristä ranskalaista tyyppiä. V. 1888 laati A.Rydberg uuden puutarhasuunnitelman, joka kuitenkin on vain osittain pantu täytäntöön. (Ympäristönhoitoinventointien yhteenveto 1988).

Kohteet:

Nro	Rakennus	Tila	Rak1	T	A	Muuta
701	Asuinr.	Lövkulla	1910	jug		Erikoiset sivulipat päätykuistissa. Kaipaa maalausta.
702	Seuratalo	Ljungåsa	1920	klass	x	Entinen kylänpaikka harjulla. Syvärunkoinen, suuri, katto aumattu mansardi.

8. Kabböle, Vätskär

Kabböle

Kabbölen kylä sijaitsee nauhamaisena merenranta-asutuksena niemen eteläkärjessä. Kylän asutus on pääosin 1900-luvun alusta, tyypillisen leiman antavat lukuisat jugendtyyliset huvilat. Erityisen ryhmän Pernajan väestössä muodostivat vuodesta 1906 eteenpäin Kabböleen muuttaneet eestiläiset, jotka saivat ostaa palstatiloja kylästä, joka silloin kuului Näsen kartanoon.

801. Husvilla. Omistajasuvulle hankittiin ensin viereinen saari, jonne rakennettiin vuonna 1886 huvila. Isäntä osti jaalallaan työskenteleville eestiläisille kuusi merenrantatonttia, joista yhdelle ylijääneelle rakennettiin Husvilla. Valdemar Aspelin suunnittelema huvila vuodelta 1915 on mansardikattoinen, julkisivut on jaettu listoilla erisuuntaisesti laudoitettuihin vyöhykkeisiin. Lasikuisti on rakennusmassan sisällä ulkokulmassa. Sisätilat ovat hyvin säilyneet.

801

803. Koivula on alunperin eestiläisten rakentama 1900-luvun alussa. Vuonna 1924 omistaja vaihtui ja rakennusta laajennettiin kulmittain ja sisäkulmaan tuli suuri lasikuisti.

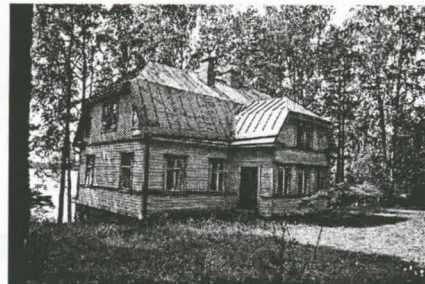

803

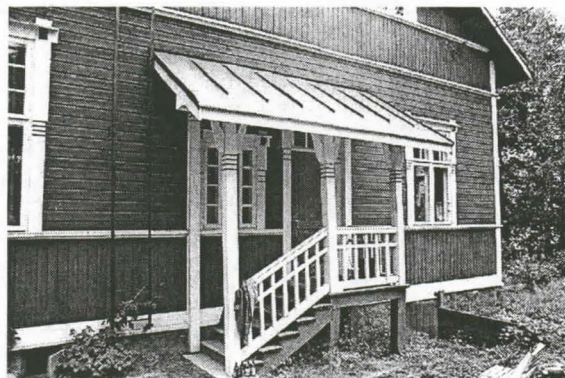
805. Koulu, nykyisin asuntona. Vuonna 1911 rakennettu kaksikerroksinen, mansardikattoinen koulurakennus, jossa on tyylipuhtaat, tosin yksinkertaiset jugendkoristeet ikkunan vuorilaudoissa ja kuisteissa. Koulun toiminta lakkasi 1960-luvulla.

806-809. Skeppudden. Erillinen pyöreä niemi, jonka asutus on vuosisadan alusta. Ikkunoiden koristeina on erilaisia sahattuja neliönappuloita. Kohde 806 on entinen kauppa.

812-813. Kaksi vierekkäistä huvilaa meren rannalla. 812 Långnäs on siirretty Pellingistä vuosisadan vaihteessa ja laajennettu 1920-luvulla. 813 on tyhjänä oleva aumattu mansardikattoinen huvila metsäisellä rantapenkereellä.

813

805

Vätskär

Pernaja 27: Vätskärin saari on ollut todennäköisesti asuttu jo keskiajalla. Saaressa on säilynyt kolmen talon, Gammelstugan, Nystugan ja Göstasin muodostama eheä pieni saaristolaiskylä. Talojen pihapiirissä on paljon vanhaa puustoa. (Rakennettu kulttuuriympäristö 1993).

Vätskärin kylä on kasvanut yhdestä tilasta suvun kesken jakamalla. Ympäristö on vanhan valokuvan mukaan ollut karumpi kuin nykyään, kun laidunnus on lakannut. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä kylässä toimi täyshoitoloita, joiden tarpeisiin asuintaloihin rakennettiin lisätilaa.

814-820. Gammelstugan (817) nykyinen ilme on kertaustyylinen, mahdollisesti vanhempaa rakennus-runkoa on jatkettu kulmittain, sisäkulmassa on kuisti. Vanhassa pihapiirissä on mm. luonnonkivikellari, aitta ja sauna. Kohde 818 on suurikokoinen mansardikattoinen punamullattu asuinrakennus, jossa on poikkipääty. Takasivulla on kaksikerroksinen porrashuonelaajennus, rakennus on huonokuntoinen. Sarman (Göstas?) (819) on perinteinen paritupa 1800-luvulta, ikkunoissa on vinoneliökoristeet, kuisti on uusi. Pihapiirissä on vanha aitta. Samaan pihapiiriin kuuluu myös kohde Nystuga (820), joka on jugendtyylinen mansardikattoinen asuinrakennus korkealla mäellä. Tiiviiseen kyläkuvaan kuuluu lisäksi useita talousrakennuksia ja muutama pienempi asuinmökki.

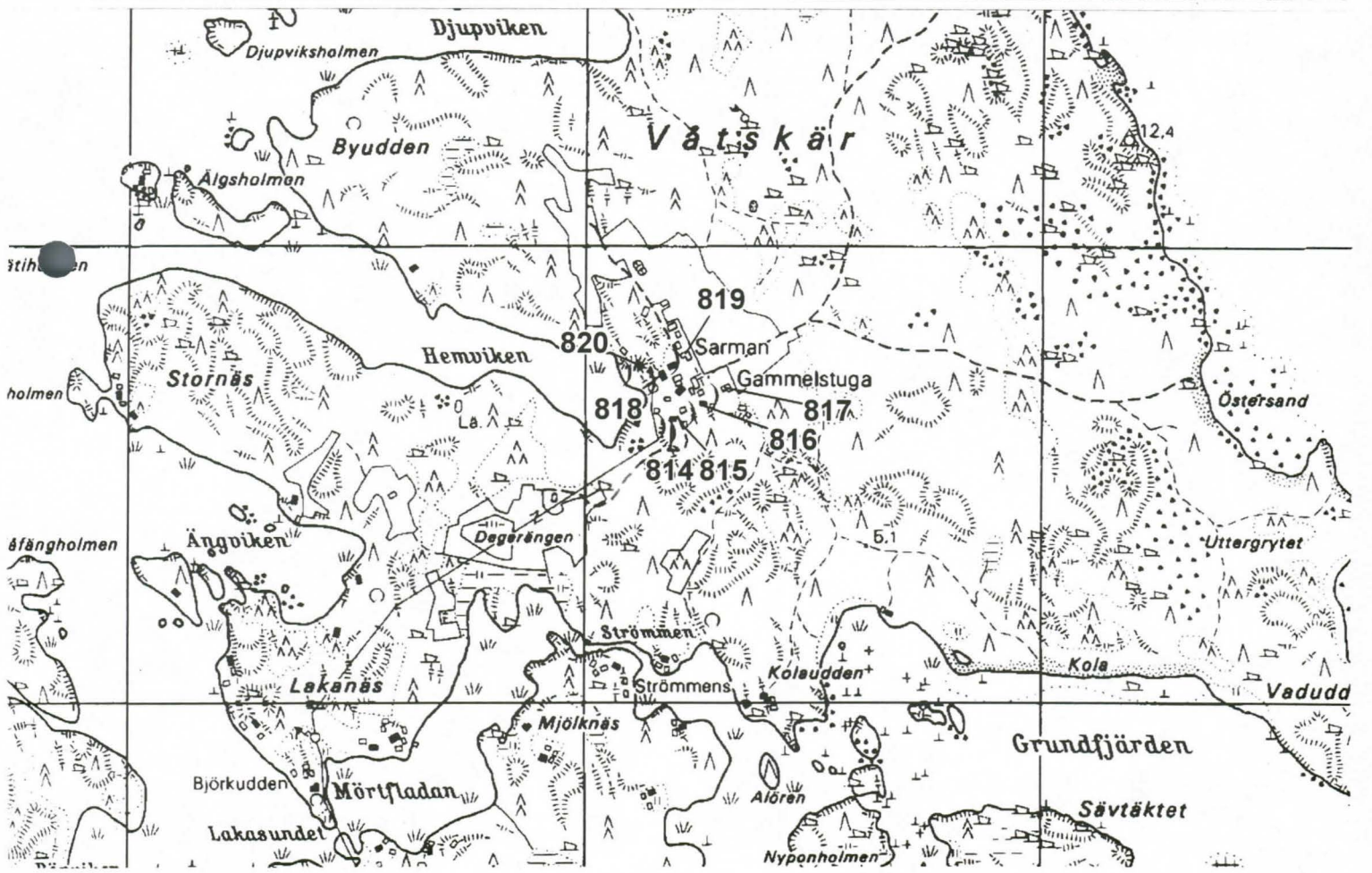
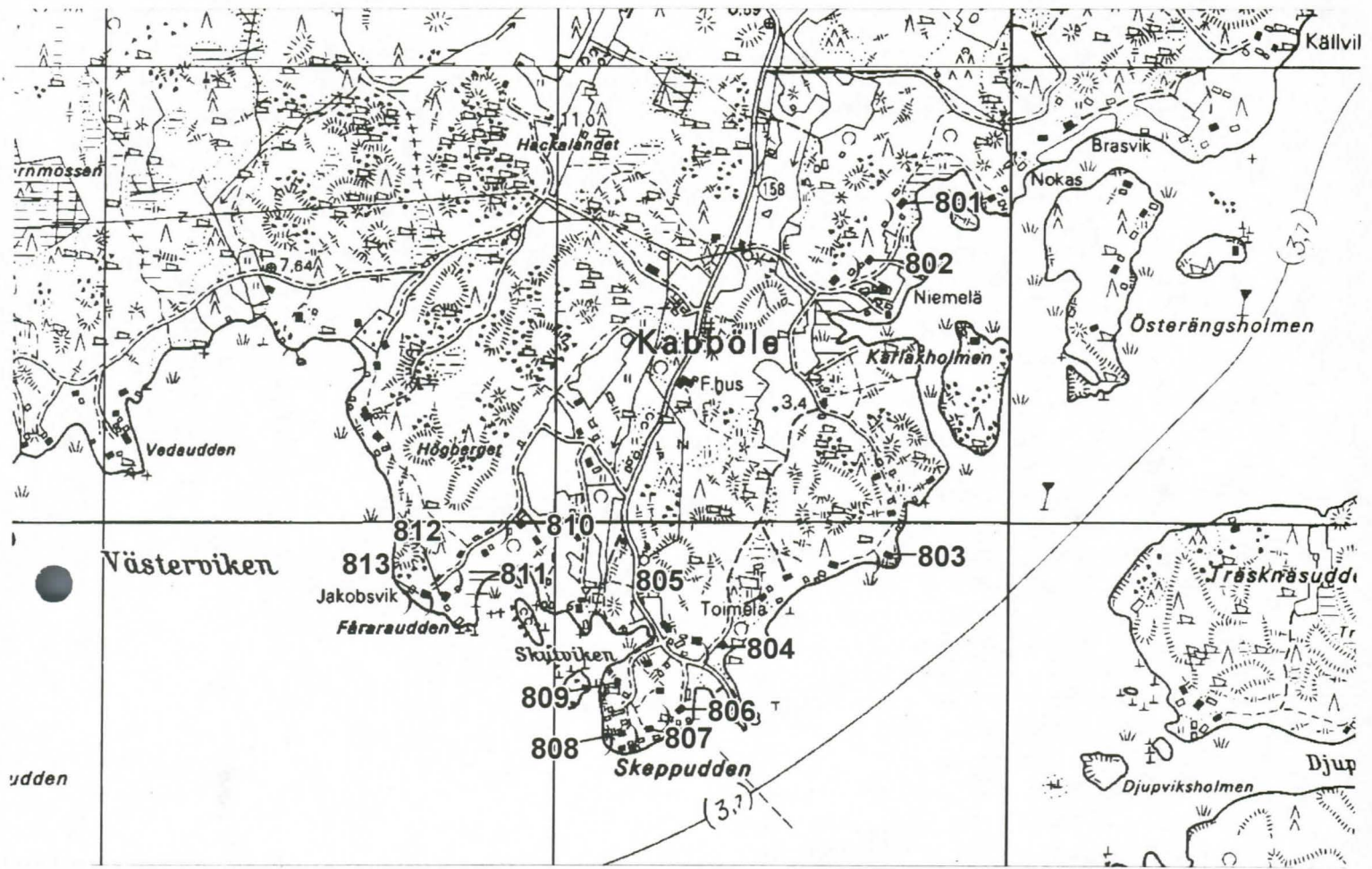
817

818

Kohteet:

Nro	Rakennus	Tila	Rak1	T	A	Muuta
801	Asuinr.	Husvilla	1910	jug	xx	Mansardikattoinen jugendhuvila, julkisivu jaettu listoilla, sisäkuisti.
802	Asuinr.		1900	kt		Poikkipäätykuisti, jugendilmettä.
803	Asuinr.	Koivula	1900	klass	x	Alunperin eestiläisten. Laajennettu, mm. lasikuisti sisäkulmassa.
804	Asuinr.	Toimela	1920	klass		Piha villiintynyt, tyhjä?
805	Koulu	Nyk. asuinr.	1910	jug	xx	Tyylipuhdas jugendkoulu, koulu lopettanut 60-luvun alussa.
806	Kauppa	Nyk. asuinr.	1920	klass		Skeppuddenissa, ikkunoissa nappulakoristeet.
807	Asuinr.		1900	pt		Skeppuddenissa. Ei käyty lähempänä.
808	Asuinr.		1920	klass		Skeppuddenissa. Ikkunoissa neliönappulat, kuisti uudempi.
809	Asuinr.	Sommarnäs	1900	jug		Skeppuddenissa, ikkunoissa vinoneliönappulat, poikkipäätykuisti.
810	Asuinr.	Tilander	1900	kt		Leveä ristipääty.
811	Asuinr.	Helo	1900	kt		Aumattu mansardikatto, vuoraus ja ikkunat uusittu, nappulakoristeet.
812	Asuinr.	Långnäs	1900	kt		Siirretty Pellingistä, laajennettu 20-luvulla, nappulakoristeet.
813	Asuinr.	Om. Eklund	1920	klass		Aumattu mansardi, myös kuistissa. Hieno sijainti rannalla.
814	Asuinr.		1900	pt	k	Kuisti uudempi.
815	Asuinr.	Ljung	1800	pt	k	Ylärinteessä paanuvuorattu tupä.
816	Asuinr.		1900	pt	k	Korkean kivimuurin päällä, suuremman talon sokkeli?
817	Asuinr.	Gammelstuga	1900	kt	kxx	Vinkkelinmuotoinen, kuisti sisäkulmassa. Vanha piha, jossa kivikellari, aitta ja sauna.
818	Asuinr.		1900	klass	k	Suuri, mansardikattoinen, poikkipääty, kaksikerroksinen porrashuonelaaj.
819	Asuinr.	Sarman	1800	pt	k	Paritupa, vinoneliökoriste ikkunoissa, kuisti uusittu. Hieno aitta.
820	Asuinr.	Nystuga	1910	jug	kx	Mansardikatto, pidennetty? Sama pihapiiri kuin 819.

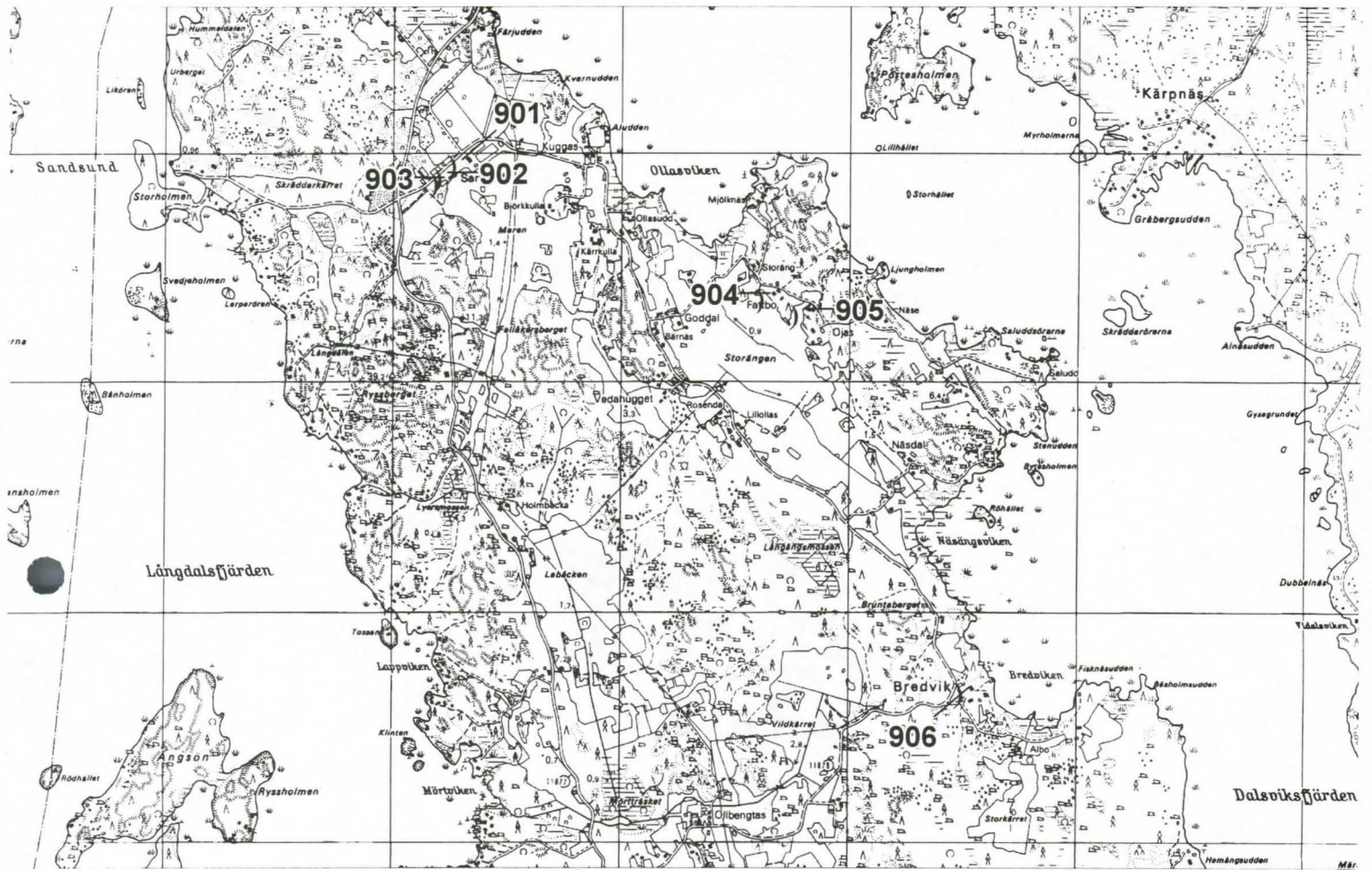
9. Sarvisalo (Sarvsalö)

Sarvisalo on suuri saari, jonka kylät ovat Sarvisalo, Härkäpää (Härpe), Horslök ja Rösund. Nykyään saarelle pääsee siltaa pitkin, vanha ylityspaikka on ollut sillasta länteen Kärpen kyläasutuksen kohdalla. Saaren pohjoisosassa sijaitsee vanha allodisäteri, jonka omistajasukuina ovat olleet Stubbe, Sabelhjerta, Armfelt, Aminoff, af Forselles, Rehbinder, Falkenheim, Holm, Hisinger, Segerstråle ja Damén.

Sarvisalon kartanon maiden vanhoja tiloja ovat Ollas, Oll-Bengts ja Skeppars sekä Kuggis, joka on vanha kruunun virkatalo. Kylään kuuluu myös Sarvisalon saaren itärannalla sijaitseva Bredvik.

901-903. Kartanon mansardikattoinen, punamullattu päärakennus, joka mahdollisesti oli peräisin 1700-luvulta, purettiin tai paloi 1938. Näihin aikoihin rakennettiin nykyinen funktionalistinen päärakennus (901), jonka valkoiseen rapattuun kaksikerroksiseen päämassaan liittyvät matalamat sivusiivet. Päärakennuksesta lounaaseen sijaitsee kahden punaisen asuinrakennuksen ja kahden kiviavetan muodostama talouskeskus. 902 on kertaustyylinen 1,5-kerroksinen rakennus, jonka ikkunoiden yläosa on jaettu vinoruutuihin. 903 on talonpoikainen paritupa.

906 Bredvik. Sarvisalon itärannalla sijaitseva vanha tila, jonka päärakennus on pidennetty pitkänurkkainen paritupa, keltaiseksi maalattu. Toinen asuinrakennus on mansardikattoinen 1920-30-luvulta. Suuressa aitassa on pilarikäytäväosuus.

Kohteet:

Nro	Rakennus	Tila	Rak1	T	A	Muuta
901	Kartano	Sarvsalö g.	1930	funk	kxx	Uusi päärakennus, matalammat siivet.
902	Asuinr.	Sarvsalö g.	1900	kt	kx	Ikkunoissa vinoristijako yläosassa.
903	Asuinr.	Sarvsalö g.	1900	per	kx	Paritupa. Pihapiirissä kaksi kivenavettaa, vellikello.
904	Asuinr.	Fattbo	1900	kt		Kuten 905, poikkipäätykuisti.
905	Asuinr.		1900	kt		Poikkipäätykuisti.
906	Asuinr.	Bredvik	1700	per	x	Pidennetty pitkänurkkainen paritupa, keltainen. Mansardikatt. sivukäytävää.

10. Härkäpää (Härpe)

Pernaja 21: Härkäpään (Härpe) saaristolaiskylä sijaitsee nauhamaisesti vanhan maantien varrella. Rakennuskanta ja koko kyläkuva on säilyttänyt hyvin perinteisen saaristokylän ilmeen osittaisesta uudisrakentamisesta huolimatta. Kylän maamerkkinä on vanha tuulimylly. (Rakennettu kulttuuriympäristö 1993)

Härkäpään kylän vanhat tilat ovat Mickos, Antas, Lassas, Brants, Baggas ja Hermans. Asutus on sijoittunut Härpeviikenä sivuavan kylätien molemmiin puolin lahtea kohti laskeutuvaan rinteeseen luonnonkauniille paikalle. Korkeimmalla mäellä kohoaa 1800-luvulta oleva tuulimylly, jota on viimeksi kunnostettu 1970-luvulla. Mäellä on ollut myös kyläkeinu.

Härkäpään kylän tuulimylly

1001-1002. Kylän pohjoisreunalla ja peltojen takana oleva asutus on vuosisadan vaihteesta ja sen jälkeen. Kohde 1001 on perinteinen punainen tupa, sahatut nappulakoristeet ikkunoiden vuorilaidoissa viittaavat jugendiin. Samankaltainen koristelu on myös kohteessa 1002, joka on uudempi mansardikattoinen maatalo navettoineen.

1001

1006. Mickos on kylän vanhoja tiloja, perushahmoltaan talonpoikainen paritupa, vaikka kuisti onkin uudempi.

1007. Antas?, nykyisin kyläkauppa. Kertaustyyllisesti vuorattu rakennus, jonka ikkunoita on suljettu ym. kaupaksi muuttamisen yhteydessä. Rinteessä on lukuisia eri-ikäisiä piharakennuksia. Tämän vanhan puurakennuksen kohdalla kylätien toisella puolella on tyhjänä oleva 1950-luvun kaupparakennus.

1002

1009. Vävars on rungoltaan vanha, mutta vuorattu nykyään pellillä.

1010. Baggas on vanha tila, jonka pitkänurkkainen, vaakavuorattu päärakennus on 1800-luvulta. Talo sijaitsee pääty kohti tietä mäellä. Viereisen Gammelbaggaksen tilan vanhat rakennukset on pääosin purettu.

*Kylätie, taustalla vasemmalla
Brants ja oikealla Baggas.*

1115. Brants(?) sijaitsee tien ja rannan välissä. Yleishahmoltaan 1920-luvun klassistisessa talossa on jännittävä viistettynurkkainen kuisti, rakennuksen runko voi olla vanha. Samaan pihapiiriin kuuluu pitkä, matala perinteinen paritupa.

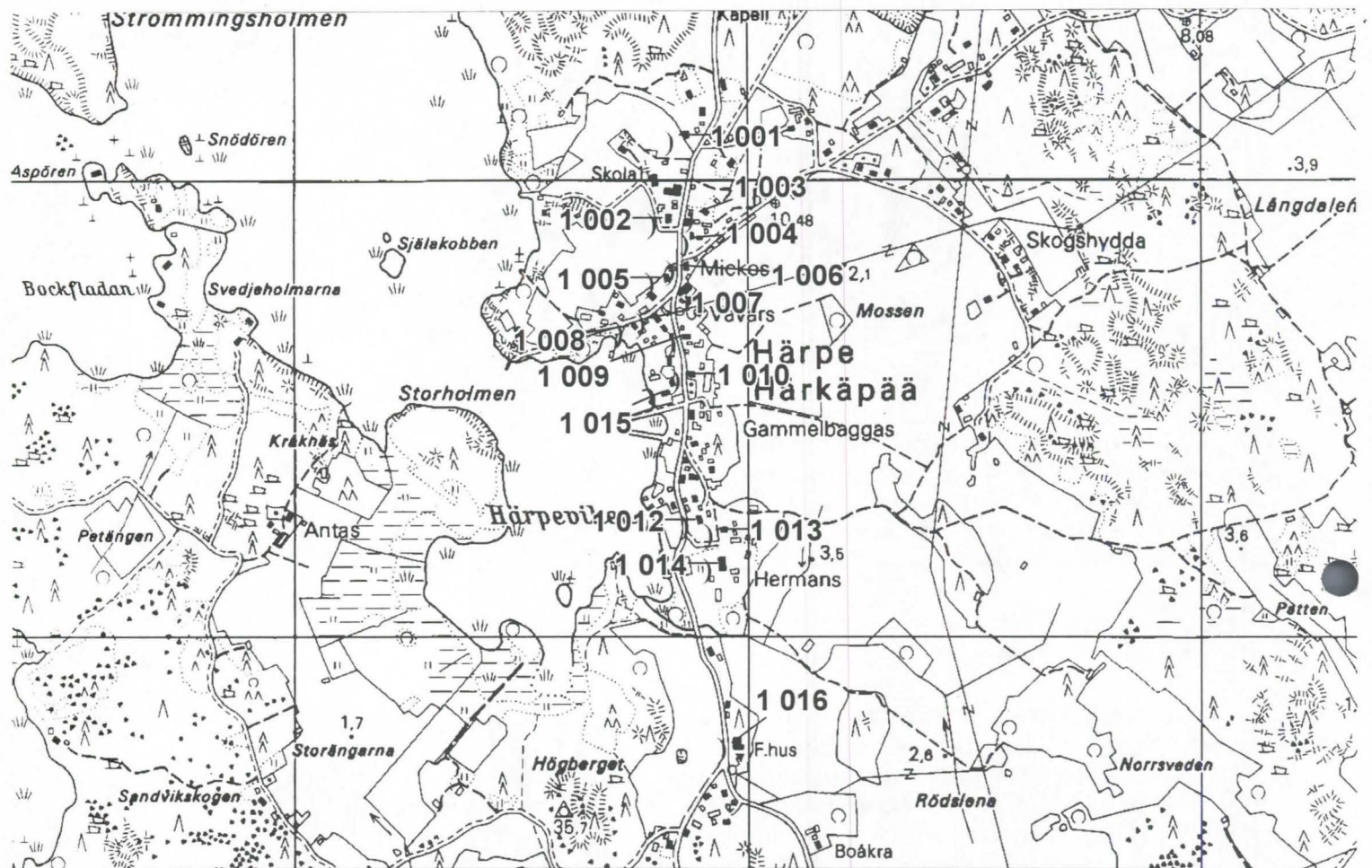
1011-1012. Kaksi mansardikattoista kookasta huvilaa, joiden ikkunoissa on jugendpiirteitä.

1014. Hermans on alunperin rusthollitila, joka nousi pienempien herraskartanoiden sarjaan. Päärakennus suurennettiin vanhasta asuinrakennuksesta ja se edusti koristeellista kertaustyyliä, kunnes uusittiin täysin vuonna 1937. Nykyisin vaaleanpunaisessa päärakennuksessa on kaksi täyttä kerrosta ja puiston puolella pilarikatos. Pihapiiriin kuuluu väenrakennus ja vanha kivi-kellari.

1014

1016. Seuratalo Ljungars sijaitsee kylästä etelään paikalla, jossa tie risteää Horslökiin ja Rösundiin. Rakennusta on muuteltu ja laajennettu. Risteyksen asutus on 1950-luvulta.

Kohteet:

Nro	Rakennus	Tila	Rak1	T	A	Muuta
1001	Asuinr.		1910	jug		Tyypillinen punainen tupa tien vieressä, nappulakoristeet.
1002	Asuinr.		1910	jug		Mansardikatto, myös kuistissa, neliökoristeet. Pihassa navetta ja pienempi asuinr.
1003	Asuinr.	Tallbacka	1800	pt		Yksittäistupa, mahd. siirretty.
1004	Asuinr.	Stenbacka	1800	pt		
1005	Asuinr.		1920	klass		Lisäeristetty ja muutettu.
1006	Asuinr.	Mickos	1800	per	k	Kylän vanhoja tiloja. Kuisti 60-luvulta, ikkunoissa salmiakkikoriste.
1007	Kauppa	Ent. Antas	1900	kt	k	Vanha mäki, piharakennuksia. Ikkunoita suljettu.
1008	Asuinr.		1900	kt	k	Erlaisia ovia, kuistin ikkunoissa vinoruutuikkunat.
1009	Asuinr.	Vävars	1800	m	k	Muoto vanha, vuoraus muutettu.
1010	Asuinr.	Baggas	1800	per	kx	Pitkänurkkainen, selkeä keltainen rakennus. Mäellä.
1011	Asuinr.		1920	klass	k	Korkealla mansardikattoinen huvila, jugendpiirteitä.
1012	Asuinr.		1910	klass	k	Kuten 1011.
1013	Asuinr.		1900	kt	k	Leveä vaakalauta, kuisti 60-luvulta.
1014	Asuinr.	Hermans	1800	klass	kx	Kertaustyylinen päärakennus muutettu perusteellisesti, pilarikuisti.
1015	Asuinr.	Brants?	1900	klass	k	Vanha runko? Kuistissa viistotut nurkat. Pihassa matala pitkä paritupa.
1016	Seuratalo	Ljungars	1920	klass		Oudot suhteet, vuoraus uusittu, laajennettu. Piikkilanka-aita ympärillä.

11. Horslök

Pernaja 22: Horslökin kylä on talonpoikainen merenrantakylä, jonka vanha rakennuskanta on säilynyt hyvin. Yhtenäinen rakennuskanta on pääasiassa 1800-luvulta. Etelärantaan laskeva kyläraitti ja sen varrella olevat rakennukset muodostavat edustavan kokonaisuuden. (Rakennettu kulttuuriympäristö 1993).

Horslökin kylä on Pernajassa sikäli poikkeuksellinen, että kaikki sen tilat ovat olleet itsenäisiä talonpoikaistaloja. Vanhat tilat ovat Juvas, Teiras, Lubondas ja Strandas.

Kylässä on useita mansardikattoisia taloja, joiden perushahmo vaikuttaa 1920-luvun klassismilta, mutta ikkunoiden jako ja sahatut neliönappulakoristeet ovat jugendia. Tällaisia ovat mm. kohteet 1104, 1105, 1115 ja 1129. Toinen yleinen koristelutyyppe on lähinnä kertaus- tai nikkarityyliseksi luokiteltava sahattu "kiekura" ikkunan ylävuorilaudassa. Samankaltaisen koristelun löytää mm. kohteista 1119, 1126 ja 1132.

1101. Bondgårds sijaitsee muusta kylärakenteesta erillään Härkäpäästä tulevan tien varrella. Kertaustyylinen keltaruskea päärakennus on puutarhakselin päätteenä, pihaa rajaavat kivinavetta ja aitta. Saunatupa on tien toisella puolella. Myös pieni tupa 1102 kuuluu Bondgårdsiin.

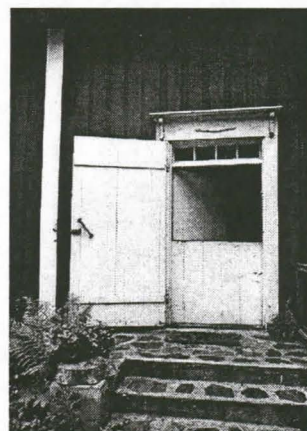
1101

1106. Bredvik sijaitsee erikseen länsirannalla. Talonpoikaisessa rimavuoratussa rakennuksessa on kaksi kertaustyylistä kuistia. Vanhaa hirsiaittaa on jatkettu pystyhirsirakenteisella osalla.

1106

1107. Lubondas on kylän vanhimpia rakennuksia. Pohjakaavaltaan alunperin läpiporstuatyyppisessä parituvassa on säilynyt vanha kaksiosainen ovi. Pihan puolen kuistissa on vinoristikkoikkunat. Rakennusta on laajennettu kulmittain. Muita rakennuksia ovat sauna ja aitta.

1107

1108-1111. Nybondas (1108) on paritupa, jossa on uusi kuisti ja uudet ikkunat. Nykulla (1109) vuodelta 1929 on ensimmäisen kerroksen osalta rapattu hirsitalo, jonka ikkunakoristeet ovat monimutkaisemmin veistettyjä nappuloita ja konsoleita. Rosenkullan (1110) vihreä väri ja muutetut ikkunat kätkevät vanhan parituvan, piharakennus on pärevuorattu. Kohde 1111 on entinen vapaakirkon rukoushuone, joka nykyään on loma-asuntona. Rakennuksessa on viehättäviä kaarevia jugendlistoituksia ja -ikkunoita.

1112-1117. Rantaan johtavan tien molemmin puolin sijaitseva asutus on pääasiassa vuosisadan vaihteesta, kapeata kylätietä reunustavat kiviaidat. Kohteet 1112, 1113, 1116 ja 1117 ovat lähinnä kertaustyyllisiksi luokiteltavia paritupia.

1119-1125. Kohteet ovat kylän vanhinta asutusta meren rannalla, tontteja reunustavat komeat kivi-aidat. Solbacka (1119) on asukkaiden mukaan 1700-luvulta, nykyinen asu on lähinnä vuosisadan vaihteen kertaustyyliä kiekurakoristeisine ikkunoineen. Läpiporstuallinen paritupa on syntynyt laajentamalla. Kullas (1120) on myös rungoltaan 1700-luvulta, se on ollut vakituisesti asuttu 1980-luvulle asti. Kuistissa on moniruutuiset ikkunat. Strandas (1121) on pihapiiriltään kylän vaikuttavimpia, hyvin hoidetussa pihassa on useita aittoja ja muita piharakennuksia. Päärakennus on ollut perinteinen paritupa 1700-luvulta, suuria muutostöitä on tehty vuosisadan alussa ja 1930-luvulla, jolloin rakennettiin toinen kuisti. Talossa toimi kauppa 1960-luvulle asti. Nykyilmettä häiritsee vaakapystyvuorauksen alimman osan vaihtaminen mineriittilevytykseksi. Heimdalin (1122-1123) tilaan kuuluu kaksi asuinrakennusta. Kohde 1122 on pieni yksittäistupa vuosisadan vaihteesta, 1123 on rakennettu 1920-luvulla, erikoisuutena ovat ikkunoiden yläpuolella olevat kahden ristikkäisen Suomen lipun muodostamat koristeaiheet. Aivan niemien eteläisimmässä kärjessä on Sjönäs (1125), jonka päärakennuksessa on leveä kuisti ja meren puolella poikkipääty, ikkunoiden koristelu on runsasta.

1120

1121

1128

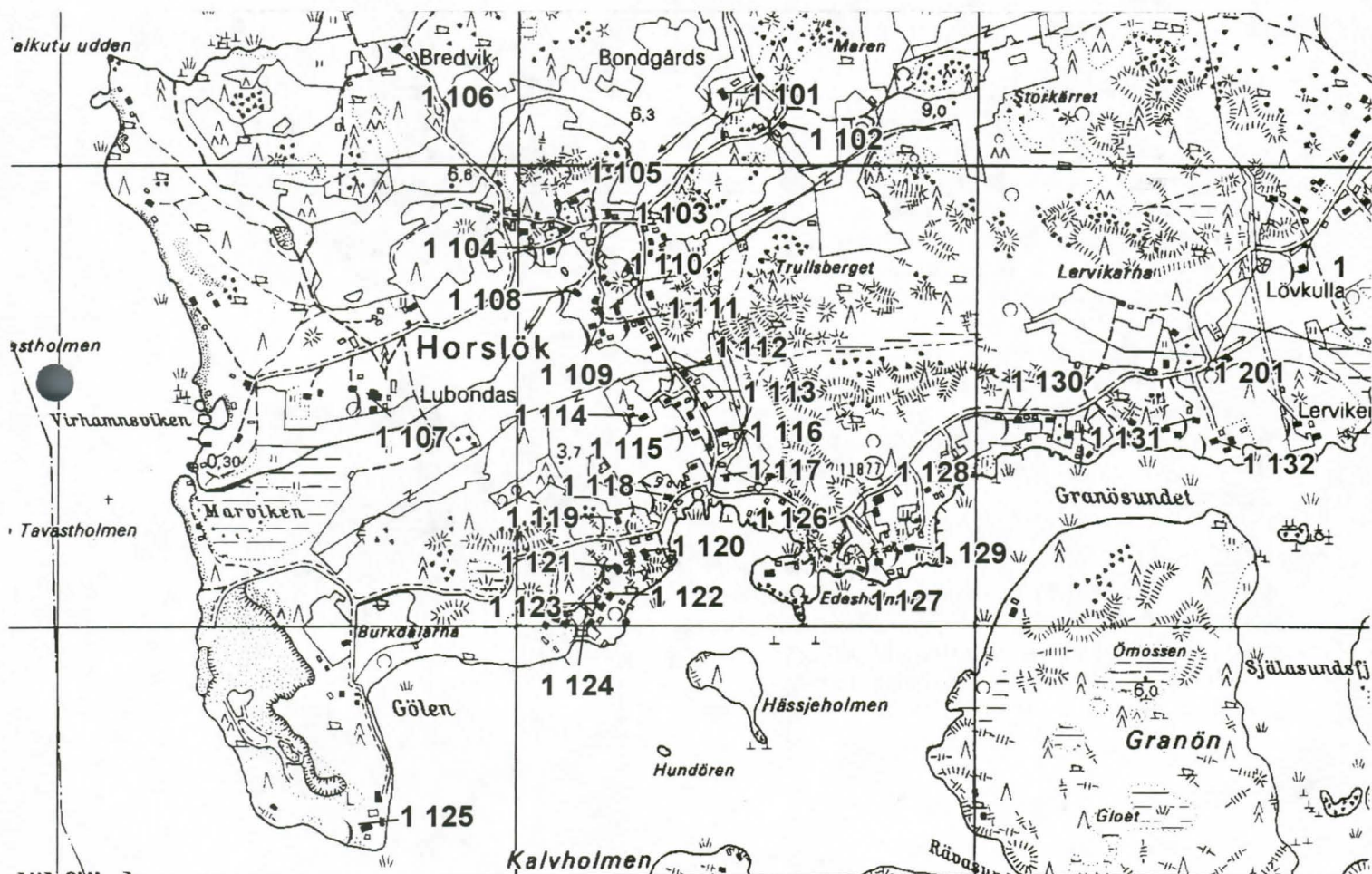
1128. Entinen koulu toimii nykyisin seurakunnan leirikeskusena. Klassishenkisen kaksikerroksisen rakennuksen on suunnitellut vuonna 1925 A.Lönquist. Talossa on aumakatto ja useita avokuisteja, piha on etelärinteessä rannan läheisyydessä.

Kohteet:

Nro	Rakennus	Tila	Rak1	T	A	Muuta
1101	Asuinr.	Bondgårds	1800	kt	xx	Talo 1799? Keltaruskea päärakennus, pihaa rajaa kivenavetta ja aitta.
1102	Asuinr.	Bondgårds	1900	pt		Ikkunoiden suhteet oudot. Bondgårdsin mäkitupa.
1103	Asuinr.		1900	pt		
1104	Asuinr.		1910	jug		Edustava mansardikattoinen, neliökoristeet.
1105	Asuinr.		1910	jug		Kuten 1104. Perushahmo klassinen, koristeet jugendia.
1106	Asuinr.	Bredvik	1900	kt	xx	Kaksi kuistia, joissa vaaka-pystyvuoraus. Pihassa hirsiaitta, jossa pystyhirsijatke.
1107	Asuinr.	Lubondas	1800	per	xx	Vanhoja tiloja, läpiporstuatyyppiä, kuistissa vinoristikkoikkunat, kaksiosainen ovi säilynyt.
1108	Asuinr.	Nybondas	1800	per	x	Uusi kuisti ja ikkunat. Pihassa hirsitupa ja -aitta.
1109	Asuinr.	Nykulla	1920	klass		Ensimmäinen kerros rapattu, ristinappulat ja konsolit ikkunoissa.
1110	Asuinr.	Rosenkulla	1800	per		Vanha paritupa, muutettu mm. väri vihreä, uusi kuisti. Päre vuorattu aitta.
1111	Ruk.huone	Nyk.asuinr.	1910	jug	xx	Vapaakirkon rukoushuone, asuntona 89 lähtien. Jugendkoristeet.
1112	Asuinr.		1900	kt	k	Poikkipäätykuisti tielle. Kiviaidat, piharakennukset hienot.
1113	Asuinr.	Lindahl	1800	kt	k	Siirretty paritupa, nykyasu 1904. Ympäri vuotisesti asuttu.
1114	Asuinr.		1920	klass	k	Kuistissa koristeet tallella, muuten remontti meneillään.
1115	Asuinr.	Tallbo	1920	klass	k	Mansardikatto, ehjämuotoinen, kaari-ikkunat. Kiviaita.
1116	Asuinr.	Karlsberg	1900	kt	k	Paritupa, kuisti keskellä, painunut.
1117	Asuinr.		1900	kt	k	Paritupa tien mutkassa meren lähellä, kuisti uudempi. Aitassa päreseinä.

jatkuu...

Nro	Rakennus	Tila	Rak1	T	A	Muuta
1118	Asuinr.		1920	klass	k	Vaatimaton, piha villiintynyt. Myytävänä.
1119	Asuinr.	Solbacka	1700	kt	kx	Vanha tupa laajennettu, läpiporstua, kiekurakoristeet.
1120	Asuinr.	Kullas	1750	per	kx	Vuoteen 86 asuttu, laajennettu, kuistissa moniruutuiset ikkunat. Kivinavetta ja aitta.
1121	Asuinr.	Strandas	1700	kt	kx	Ollut perinteinen paritupa, kuistit ym laajennettu. Kauppa 60-luvulle.
1122	Asuinr.	Heimdal	1920	klass	kx	Vinkkeli 50-luvulla. Erikoiset lippukoristeet.
1123	Asuinr.	Heimdal	1900	kt	k	Yksittäistupa samalla tontilla meren rannalla.
1124	Asuinr.		1900	kt	k	Kiviaidan rajaama piha rannalla.
1125	Asuinr.	Sjönäs	1900	kt	kx	Niemen kärjessä. Leveä kuisti ja poikkipääty, runsas koristelu.
1126	Asuinr.		1900	kt		Kiekurakoristeet.
1127	Asuinr.	Grankulla	1910	kt		Vinoneliönappulat, remontti meneillään.
1128	Koulu	Leirikeskus	1920	klass	xx	Arkkitehti A.Lönnquist. Kookas, avokusteja.
1129	Asuinr.	Gustavsdal	1920	klass		Suuri mansardikattoinen huvila rannalla, nappulakoristeet.
1130	Asuinr.		1900		kt	Koristeet kuten Sjönäs.
1131	Asuinr.	Alvik	1920	klass		Samat koristeet kuin kirkonkylän Höganäsissa, mansardikatto.
1132	Asuinr.		1900	kt		Kiekurakoristeet.

12. Rösund

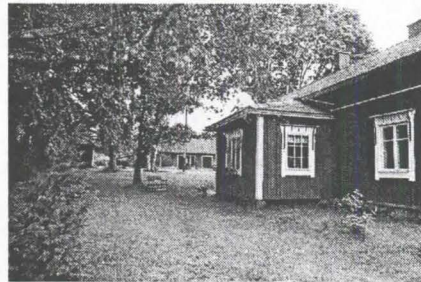
Kylä on asettunut Horslökistä itään Granön, Byön ja Stadslandetin suojaaman lahden rannoille. Vanhat tilat ovat Stortås, Lilltås, Ströms, Jeppas ja Svennas. Näistä Stortås, Lilltås ja Jeppas ovat olleet Sarvisalon kartanon lampuotitiloja.

1203. Stortåsin tila on nykyisin karavaanari-alueena. Päärakennus on perushahmoltaan 1920-luvulta, koristelu on runsasta ristinappula-konsolityyppiä. Toista kerrosta on laajennettu sodan jälkeen ja koko rakennus on remontoitu viime vuosina.

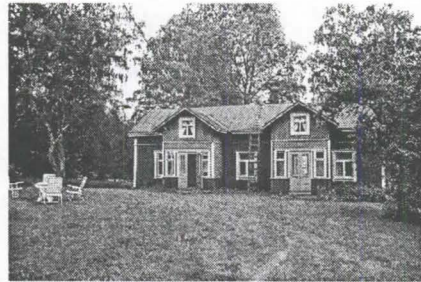
1203

1204. Lilltås on säilyttänyt alkuperäisen asunsa perinteisenä porstuakamarillisena paritupana. Ikkunat ovat neliruutuiset siten, että alemmat ruudut ovat korkeammat, koristeena on yksinkertaiset konsolit. Pihapiirissä on vanhoja puita, navetta ja sauna rannassa.

1204

1205. Skogarsin kertaustyyliisessä päärakennuksessa on kaksi poikkipäätykuistia. Rannan puolelta rakennusta on muutettu mm. avaamalla suuri maisemaikkuna. Tontilla on alkuperäisten lisäksi siirrettyjä piharakennuksia, mm. pohjalainen yöspäin levenevä hirsiaitta ja tuulimylly.

1205

1206. Jeppas oli ennen Sarvisalön lampuotitila, kunnes sen lunasti v. 1915 itsenäiseksi arkkitehti Väinö Vähäkallio, joka suunnitteli kartanomaisen päärakennuksen ja kaksi siipirakennusta. Siipirakennuksien (joissa on vuosiluku 1915) koristelu on ilmeikästä klassismia. Päärakennus on ilmeisesti ollut samantyylinen, aumakattoinen ja kaksikerroksinen, mutta nykyinen asu on funktionalistisempi, mahdollisesti 1940-50-luvulta. Villiintyneellä alueella on jäänteitä piha- ja puistosommitelmasta sekä muutamia pienempiä asuinrakennuksia. Väinö Vähäkallion suunnittelemia vastaavia klassistisia varhaistöitä ovat myös Ali-Takkulan (V.V:n omistama v. 1910) ja Snettansin päärakennuksen Espoossa.

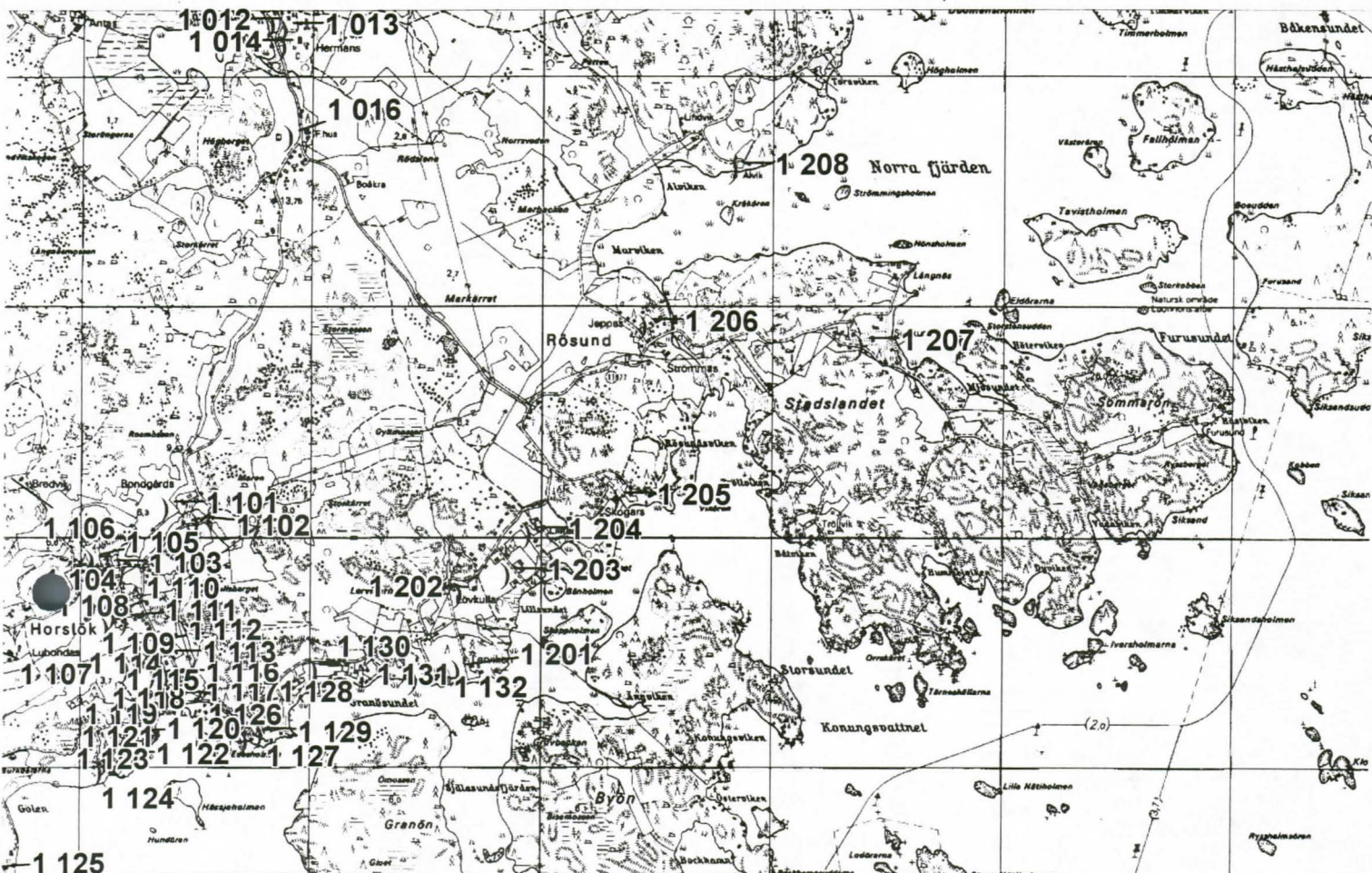

1206

1207. Suvikunta on entinen asuinhuviola, nykyään alueella toimii WSOY:n lomakoti. Talon suunnitteli ja on K.L.Hagman, piirustukset löytyvät rakennuksesta. Vuonna 1911 suunniteltu monimuotoinen rakennus on alueella harvinaista puhdaspiirteistä jugendia.

1207

Kohteet:

Nro	Rakennus	Tila	Rak1	T	A	Muuta
1201	Asuinr.	Lerviken	1900	kt		Uusi kuisti, ikkunat ja vuoraus mahd. vaihdettu.
1202	Asuinr.	Lövkulla	1900	kt		Poikkipäätykuisti, nappula-konsolikoristeet.
1203	Asuinr.	Stortås	1920	klass		Vanha lamputiila, remontoitu ja laajennettu. Mansardikatto.
1204	Asuinr.	Lilltås	1800	per	xx	Vanha lamputiila, paritupa, umpikuisti, konsolikoristeet.
1205	Asuinr.	Skogars	1900	kt	x	Kaksi poikkipäätykuistia, muutoksia rannan puolella. Siirrettyjä piharakennuksia.
1206	Asuinr.	Jeppas	1910	funk	xx	Suunn. Väinö Vähäkallio 1915. Matalammat siivet, pilarikuisti. Siipirakennukset.
1207	Asuinr.	Suvikunta	1910	jug	x	Suunn. K.L.Hagman, jugendhuviila nykyään WSOY:n kesänviettopaikka.
1208	Asuinr.	Alvik	1900	kt		Vanha maatila, mansardikatto, konsolikoristeet.

Nro	Kylä	Rakennus	Tila	Rak1	Rak	T	R	V	I	K	A	Muuta
1003	Härkäpää	Asuinrakennus	Tallbacka	1800	1860	pt	Ph	Pr	6	2		Yksittäistupa, mahd. siirretty.
1004	Härkäpää	Asuinrakennus	Stenbacka	1800		pt	Ph	Pv	6(u)	1		
1005	Härkäpää	Asuinrakennus		1920		klass	P	Pl	ll	1		Lisäeristetty ja muutettu.
1006	Härkäpää	Asuinrakennus	Mickos	1800		per	P	Pl	4	1	k	Kylän vanhoja tiloja. Kuisti 60-luvulta, Ikkunoissa salmiakkikoriste.
1007	Härkäpää	Kauppa	Ent. Antas?	1900		kt	P	Pvp	4(T)	1	k	Vanha mäki, piharakennuksia. Ikkunoita suljettu.
1008	Härkäpää	Asuinrakennus		1900		kt	P	Pr	ll	2	k	Erilaisia ovia, kuistin ikkunoissa vinoituikkunat.
1009	Härkäpää	Asuinrakennus	Vävars	1800		m	P	pellt	6	1	k	Muoto vanha, vuoraus muutettu.
1010	Härkäpää	Asuinrakennus	Baggas	1800		per	Ph	Pv	6	1	kx	Pitkänurkkainen, selkeä keltainen rakennus. Mäellä.
1011	Härkäpää	Asuinrakennus		1920		klass	P	Pvp	T*	2	k	Korkealla mansardikattoinen huvila, jugendpiirrettyä.
1012	Härkäpää	Asuinrakennus		1910		klass	P	Pv	T*	1	k	Kuten 1011.
1013	Härkäpää	Asuinrakennus		1900		kt	Ph	Pvp	6	2	k	Leveä vaakalauta, kuisti 60-luvulta.
1014	Härkäpää	Asuinrakennus	Hermans	1800	1930	klass	P	Pr	ll	1	kx	Kertaustyylinen päärakennus muutettu perusteellisesti, pilarikuisti.
1015	Härkäpää	Asuinrakennus	Brants?	1900		klass	P	Pv	T	1	k	Vanha runko? Kuistissa vlistotut nurkat. Pihassa matala pitkä paritupa.
1016	Härkäpää	Seuratalo	Ljungars	1920		klass	P	Pv	6	1		Oudot suhteet, vuoraus uusittu, laajennettu. Pilkkilanka-aita ympärillä.
1101	Horslök	Asuinrakennus	Bondgårds	1800	1900	kt	P	Pvp	6	1	xx	Talo 1799? Keltaruskea päärakennus, pihaa rajaa kivnavetta ja aitta.
1102	Horslök	Asuinrakennus	Bondgårds	1900		pt	P	Pr	T	2		Ikkunoiden suhteet oudot. Bondgårdsin mäktupa.
1103	Horslök	Asuinrakennus		1900		pt	P	Pr	6	1		
1104	Horslök	Asuinrakennus		1910		jug	P	Pvp	T*	2		Edustava mansardikattoinen, nellökoristeet.
1105	Horslök	Asuinrakennus		1910		jug	P	Pr	T*	1		Kuten 1104. Perushahmo klassinen, koristeet jugendia.
1106	Horslök	Asuinrakennus	Bredvik	1900		kt	P	Pr	6	2	xx	Kaksi kuistia, joissa vaaka-pystyvuoraus. Pihassa hirsialta, jossa pystyhirsijatke.
1107	Horslök	Asuinrakennus	Lubondas	1800		per	Ph	Pr	6	2	xx	Kylän vanhoja tiloja, läpiporstuatyyppejä, pihan puolen kuistissa vinoituikkunat.
1108	Horslök	Asuinrakennus	Nybondas	1800		per	P	Pr	T(u)	1	x	Uusi kuisti ja ikkunat. Pihassa hirsitupa ja -aitta.
1109	Horslök	Asuinrakennus	Nykulla	1920	1929	klass	Ph	rap	T*	1		Ensimmäinen kerros rapattu, ristinaappulat ja konsolit ikkunoissa.
1110	Horslök	Asuinrakennus	Rosenkulla	1800		per	P	Pvp	6(u)	1		Vanha paritupa, muutettu mm. väri väreä, uusi kuisti. Pärevuorattu aitta.
1111	Horslök	Rukoushuone	Nyk.asuinrakennus	1910	1918	jug	Ph	Pr	16	1	xx	Vapaakirkon rukoushuone, asuntona 89 lähtien. Jugendkoristeet.
1112	Horslök	Asuinrakennus		1900		kt	P	Pvp	6	1	k	Poikkipäätykuisti tielle. Kivaidat, piharakennukset hienot.
1113	Horslök	Asuinrakennus	Lindahl	1800	1904	kt	P	Pr	ll	2	k	Siirretty paritupa, nykyasu 1904. Ympärivuotisesti asuttu.
1114	Horslök	Asuinrakennus		1920		klass	P	Pr	T*(u)	1	k	Kuistissa koristeet tallella, muuten remontti menellään.
1115	Horslök	Asuinrakennus	Talbo	1920		klass	P	Pr	T*	1	k	Mansardikatto, ehjämuotoinen, kaari-ikkunat. Kivaita.
1116	Horslök	Asuinrakennus	Karlsberg	1900		kt	P	Pr	T	2	k	Paritupa, kuisti keskellä, palnut.
1117	Horslök	Asuinrakennus		1900		kt	P	Pr	4	1	k	Paritupa tien mutkassa meren lähellä, kuisti uudempi. Aitassa päreseinä.
1118	Horslök	Asuinrakennus		1920		klass	P	Pr	T*	2	k	Vaatimaton, piha villilintynyt. Myytävänä.
1119	Horslök	Asuinrakennus	Solbacka	1700	1900	kt	Ph	Pvp	ll	3	kx	Vanha tupa laajennettu, läpiporstua, kiekurakoristeet.
1120	Horslök	Asuinrakennus	Kullas	1750	1900	per	P	Pr	9(u)	2	kx	Vuoteen 86 asuttu, laajennettu, kuistissa moniruutuiset ikkunat. Kivnavetta ja aitta.
1121	Horslök	Asuinrakennus	Strandas	1700	1900	kt	Ph	Pvp	ll	1	kx	Ollut perinteinen paritupa, kuisti ym laajennettu. Kauppa 60-luvulle.
1122	Horslök	Asuinrakennus	Helmdal	1920		klass	Ph	Pvp	T*	1	kx	Vinkkel 50-luvulla. Erikoiset lippukoristeet.
1123	Horslök	Asuinrakennus	Helmdal	1900		kt	Ph	Pp	6(u)	1	k	Yksittäistupa samalla tontilla meren rannalla.
1124	Horslök	Asuinrakennus		1900		kt	P	Pvp	6	1	k	Kivaidan rajaama piha rannalla.
1125	Horslök	Asuinrakennus	Sjönäs	1900		kt	P	Pvp	T(u)	2	kx	Niemen kärjessä. Leveä kuisti ja poikkipääty, runsas koristeelu.
1126	Horslök	Asuinrakennus		1900		kt	P	Pvp	T*	2		Kiekurakoristeet.
1127	Horslök	Asuinrakennus	Grankulla	1910	1913	kt	Ph	Pvp	T	1		Vinonellönaappulat, remontti menellään.
1128	Horslök	Koulu	Nyk. leirikeskus	1920	1925	klass	P	Pr	6	1	xx	Arkkitehti A.Lönnquist. Kookas, avokulsteja.
1129	Horslök	Asuinrakennus	Gustavsdal	1920	1925	klass	Ph	Pvp	T	1		Suuri mansardikattoinen huvila rannalla, nappulakoristeet.
1130	Horslök	Asuinrakennus		1900		kt	P	Pvp	6	1		Koristeet kuten Sjönäs.
1131	Horslök	Asuinrakennus	Ajvk	1920	1927	klass	Ph	Pvp	4	2		Samat koristeet kuin kirkonkylän Höganäsissa, mansardikatto.
1132	Horslök	Asuinrakennus		1900		kt	P	Pp	6	1		Kiekurakoristeet.
1201	Rösund	Asuinrakennus	Lerviken	1900		kt	P	Pv	T	1		Uusi kuisti, ikkunat ja vuoraus mahd. vaihdettu.
1202	Rösund	Asuinrakennus	Lövkulla	1900		kt	P	Pr	T	1		Poikkipäätykuisti, nappula-konsolikoristeet.
1203	Rösund	Asuinrakennus	Stortås	1920		klass	P	Pl	4	1		Vanha lampuottila, remontoitu ja laajennettu. Mansardikatto.
1204	Rösund	Asuinrakennus	Lilltås	1800		per	Ph	Pr	4	2	xx	Vanha lampuottila, paritupa, umpikuisti, konsolikoristeet.
1205	Rösund	Asuinrakennus	Skogars	1900		kt	P	Pvp	T	1	x	Kaksi poikkipäätykuistia, muutoksia rannan puolella. Siirrettyjä piharakennuksia.
1206	Rösund	Asuinrakennus	Jeppas	1910	1940	funk	P	Pr	ll	2	xx	Suunn. Väinö Vähäkallio 1915. Matalammat silvet, pilarikuisti. Siipirakennukset.
1207	Rösund	Asuinrakennus	Suikunta	1910	1911	jug	P	Pp	T*	1	x	Suunn. K.L.Hagman, Jugendhuvila nykyään WSOY:n kesänviettopaikka.
1208	Rösund	Asuinrakennus	Ajvk	1900		kt	P	Pvp	T	1		Vanha maatila, mansardikatto, konsolikoristeet.